

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM TASARIMI ANASANAT DALI

TARİH ÖNCESİ VE ANTİK ÇAĞ TOPLUMLARINDA YAŞAM
BİÇİMLERİNİN SERAMİK SANATINA YANSIMASI
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
Ceren CENGİZ

Danışman:
Prof. Sevim ÇİZER

İZMİR-2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Tarih Öncesi ve Antik Çağ Toplumlarında Yaşam Biçimlerinin seramik Sanatına Yansıması**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../.....

Adı SOYADI

Ceren CENGİZ

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 29.06.2015 tarih ve 12...sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 22...maddesine göre Seramik ve Cam Tasarımı Anasanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Ceren CENGİZ'in "Tarih Öncesi ve Antik Çağ Topluluklarında Yaşam Biçimlerinin Seramik Sanatına Yansıması" konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday 03.08.2015 tarihinde, saat 10.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra 60.. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin başarılı.....olduğuna oy birliği.....ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Sevinç Gizer

ÜYE

Yr. Doç. Dr. Can Özcan

CAZ

ÜYE

Yr. Doç. Dr. Ceren Gizer

Ceren

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının**Soyadı:** CENGİZ**Adı:** Ceren**Tezin Türkçe Adı** : Tarih Öncesi ve Antik Çağ Topluluklarında Yaşam Biçimlerinin seramik Sanatına Yansıması**Tezin Yabancı Dildeki Adı** : Reflections of Lifestyles in Prehistoric and Ancient Societies on the Art of Ceramic**Tezin Yapıldığı:****Üniversite:** D.E.Ü.**Enstitü:** G.S.E.**Yıl:** 2015**Diğer Kuruluşlar:****Tezin Türü:****Yüksek Lisans**☒**Doktora**☐**Sanatta Yeterlik**☐**Tıpta Uzmanlık**☐**Dili** : Türkçe**Sayfa Sayısı** : 207**Referans Sayısı** : 189**Tez Danışmanı / Danışmanlarının:****Ünvanı:** Prof.**Adı:** Sevim**Soyadı:** ÇİZER**Türkçe Anahtar Kelimeler:**

- 1- Yaşam Biçimleri
- 2- Tarih Öncesi Toplulukları
- 3- Antik Çağ Toplulukları
- 4- Seramik ve Kültür
- 5- Ege Kültüründe Bağcılık ve Şarap

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Life Styles
- 2- Prehistory Societies
- 3- Ancient Societies
- 4- Ceramic and Culture
- 5- Viti and Wine in Aegeanculture

Tarih:**İmza:****Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum:**Evet ☒Hayır ☐

ÖZET

Uygarlığı yaratan insanoğlu, suyun, toprağın ve ateşin gücünü el ve beyin gücü ile birleştirerek bir sanat yaratmış ve adını seramik koymuştur. Doğanın mucizesi olan su, toprak ve ateş, bundan 8000 yıl önce Anadolu’da harmanlanarak başlı başına bir tarih yaratmıştır. İçinde sayısız kültürü barındıran Anadolu toprakları, insanlık tarihinin en önemli devrimlerine tanıklık ederek geçmişi algılamamızı sağlayan bir belge oluşturmuştur. Başlı başına bir yaşam biçimi olan seramik, kültür kavramı ile birleşerek, sanatta, tasarımda, teknolojiye, dinde ve mitolojide zaman içinde farklı kültürlerde farklı anlamlar kazanmıştır.

Seramiğin geçmişine inip, dillenen kaplarla gizemli bir yolculuk yaptığımızda, seramiğin, insanlık tarihi için her toplumda bir dönüm noktası yarattığı, insanın günlük yaşamına girdiği ve böylece bir yaşam biçimi haline geldiği söylenebilir.

Bu tezde, toplumdan topluma farklılık gösteren seramik teorisi kültür kavramı ile ilişkilendirilmiş, seramiğin tarih öncesi ve antik çağ toplumlarında yaşam biçimlerine kültürel yansımaları gizemli bir yolculukla ele alınmıştır. Toplumların kültürlerindeki yerinin seramik sanatı aracılığı ile ortaya konulması amaçlanmıştır. Literatür taramasının yanında araştırmanın ayrıntılandırılması için bazı bölümlerde alan araştırması da tercih edilmiş, bilir-kişilere sorular yöneltilmiştir. Seramik sanatını bir bütün olarak görmek ve değerlendirmek için, böyle bir kültür çalışması yapılmıştır. Anadolu, Ön Asya, Akdeniz-Ege, Kafkas, Güney Asya, Uzakdoğu ve Amerika kültürlerinin seramikteki yansımaları kazandığı anlamlarla örneklendirilmiştir. Tüm bu kültürel birikimden sonra, antik dönemden günümüze taşınan içinde yaşadığımız coğrafyaya ait olan Ege kültüründe bağcılık ve şarap kültürü seramik ile ilişkilendirilmiştir. Bunun sonucunda da bir uygulama yapılmıştır. Bu tezin, tarihe, kültüre ve seramiğe ilgi duyan tüm araştırmacılara yol göstermesini umuyorum.

Anahtar kelimeler: Yaşam biçimleri, tarih öncesi ve antik çağ toplumları, seramik ve kültür, Ege kültüründe bağcılık ve şarap

ABSTRACT

Humankind, the creator of civilization, has created an art by combining the power of water, earth and fire with hand and brain power, and named it ceramics. Having been collated in Anatolia 8000 years before this, water, earth and fire the miracles of nature-created a history on their own. Anatolian territories holding numerous cultures in themselves have created a document which enables us to perceive history by witnessing the history of mankind's most important revolutions. Ceramics, a way of life all by itself, has gain different meanings in different cultures within the time in the area of arts, design, technology, religion and in the mythology by uniting the concept of culture.

When we study the history of ceramics and made a mysterios journey with speaking pots and pans, it can be said that ceramics has created a turning point for human history in every society and has entered daily life and thus has become a way of life.

In this thesis, the theory of ceramics, which differs from society to society, has been associated with the concept of culture and cultural reflections of ceramics on lifestyles in prehistorican and ancient societies through a mysterious journey. It was aimed to put forward the place of culture in society with ceramic art. Besides literature review, in some chapters, it has also preferred field research for the elaboration of research. The questions were directed to experts. To see and evaluate ceramic art as a whole, such a cultural study was made. The reflections of Anatolian, the Near Eastern, the Mediterranean and Aegean, Caucasian, South Asian, the Far Eastern and American cultures on ceramics have been exemplified with its acquired significance. After all this cultural richness, viti culture and wine culture in Aegeanculture, belonging to our geography which we live in and was brought from ancient times to the present, have been associated with ceramics. As a result of this, an application has been performed. I hope, this thesis guide all researchers who interested in history, culture and ceramics.

Keywords: Lifestyles, prehistoric and ancient societies, ceramics and culture. viti and wine in Aegeanculture

ÖNSÖZ

Tarih boyunca konuşma, soyutlama ve düşünme açısından farklı sıçramalar gösteren insanoğlu zaman içinde kültürel ilişkilerini hızlandırmış, duygu ve düşüncelerini bilerek ya da bilmeyerek sanat ve tasarım aracılığıyla ifade etmiştir. İnsanın kendini ifade ettiği bu yolda seramik sanatının büyük katkısı olmuştur. Adeta dillenen bu kaplar, bize kültür hakkında bilgi vermiş, farklı toplumların yaşam biçimleri ile ilgili fısıldamıştır.

İşte bu gizemli kapların ne fısıldadığını anlayabilmemiz için, içinde yaşadığımız dünyayı yorumlayabilmemiz gerekir. Bunun için de insanlık tarihine göz atıp, zaman tüneline geçmek gibi geçmişe yolculuk yapmamız gerekir. Böylece eski uygarlıkları tanıma fırsatımız olur ve değişimin zorunlu yaşandığı bu dünyada tarihsel gizlere ulaşma şansı yakalarız, yaşam biçimlerini tanımlayabilir ve bir sanatçı olarak aktarabiliriz.

Yaptığım bu yolculuk sonucunda şunu söyleyebilirim ki, sosyoloji, arkeoloji, etnoloji, antropoloji gibi bilim dalları seramik sanatının kültürle olan bağlantısını işlemiştir ancak yapılan araştırmaların içinde seramik sanatı bir bütünün parçası niteliğinde kalmıştır, alt başlıklarda incelenmiştir. Bütünü görüp kapların ne fısıldadığını duymayı dilediğimden bir kültür çalışması yapmak istedim. ‘Her kültürün apaçık bir kişiliği vardır’ (Benedict) sözünden yola çıkarak elimden geldiğince farklı toplumlardaki seramik- kültür ilişkisini irdelemeye çalıştım.

Sonrasında da bu kültürler arasından kendime en yakın olanı, içinde yaşadığım coğrafyayı seçip, özelleştirerek anlattım. Diliyorum ki bu tez, tarihe ve bir kültür öncüsü olan seramiğe ilgi duyan tüm araştırmacılara yol gösterir.

Bu noktada yüksek lisans tez çalışmamın hazırlanması ve yürütülmesinde değerli bilgileri ve önerileri ile beni yönlendirerek destek olan, ilgi ve yardımlarını

esirgemeyen, kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Prof. Sevim Çizer'e ve beni Gordon Childe'ın kitabı ile tanıştırdığı için Prof. Mustafa Ağatekin'e çok teşekkür ederim.

Benden bir araştırma doğrultusunda Almanca çeviri yapmamı isteyip, Gustav Weiss'ın makalesi ile tanışmamı sağlayan Prof. Halil Yoleri'ye, sanat ve tasarımın kültürle olan yakından ilişkisini sorgulamamı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Can Özcan'a, kafam her karıştığında bana yol gösteren Yrd. Doç. Ali Temel Köşeler hocama, katkılarından dolayı güleryüzlü adı gibi candan olan Yrd. Doç. Candan Güngör hocama, çalışmalarımın pişirimi sırasında desteğini esirgemeyen değerli hocam Arş. Gör. Pınar Çalışkan Güneş'e katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Son olarak koşulsuz sevgi ve destekleriyle her zaman yanımda olarak bana güç veren, Uygarlık tarihi kitaplarını bana hediye alan, Serol Teber'in kitaplarıyla tanıştıran ve kendimi geliştirip bu gizemli yolculuğu tamamlamamı sağlayan annem Saadet Cengiz ve babam Ahmet Aydoğan Cengiz'e, tango çalışmaları ile zihnimi boşaltmamı sağlayan tango hocalarıma ve dans partnerlerime, bu zahmetli yolda, her ara verdiğimde kemanımla zihnimi aydınlatmamı sağlayan, tarihi ve sanat tarihini sevdiren rahmetli keman hocam Mehmet Kutluk'a, yaşam biçiminin sanattan geçtiğini her defasında tekrarlayan keman hocam Ruşen Muzaffer'e, bana gösterdiği anlayıştan ötürü piyano hocam Ömür Gidel'e, bu çalışma esnasında her türlü desteği ve sabrı gösteren, beni yüreklendiren tüm güzel dostlarıma ve katkılarından dolayı sınıf arkadaşım Mehmet Oral'a teşekkür ederim.

CEREN CENGİZ

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
RESİM LİSTESİ	
ŞEKİL LİSTESİ	
KISALTMALAR	
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERAMİK TEORİSİ VE SERAMİĞİN KÜLTÜR İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1.1.Sanat ve Tasarımın Yaşam Biçimi Olarak Ele Alınması	3
1.2.Seramik Teorisi Ve Keramik Sanatında Kültür Kavramı	4
1.3.Seramikteki Kültürel Döngü ve Tasarımı Etkileyen Faktörler	7
1.3.1. Teknolojik Gelişmelerin ve Ekonominin Seramiğin Kültürel Gelişimindeki Etkisi	20
1.3.2.Din, İnanç ve Mitoloji Kavramlarının Seramiğin Kültürel Süreci Üzerine Etkisi	28
1.4.Seramiğin Üretim Süreçleri ve Keramik Kaynakları	30
1.4.1 Seramik ve Talep ilişkisi	33
1.5. Neolitik Devrim ve Endüstriyel Devrim Arasında Seramik ve Uygarlık	35

İKİNCİ BÖLÜM

SERAMİĞİN YAŞAM BİÇİMLERİNE KÜLTÜREL YANSIMALARI

2.1. Anadolu’da Tarih Öncesi Toplumlarda Yaşam Biçimlerinin Seramik Sanatına Yansıması	37
2.1.1. Anadolu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları	38
2.1.2. Paleolitik Dönem	39
2.1.3. Mezolitik Dönem	42
2.1.4. Neolitik Dönem	43
2.1.5. Kalkolitik Dönem	54
2.1.6. Tunç Çağı	58
2.2. İlk Çağ Anadolu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları	60
2.2.1. Asurlular	60
2.2.2. Hititler	61
2.2.3. Urartu	67
2.2.4. Frigler	68
2.2.5. Lidya	71
2.2.6. Karia	74
2.2.7. Likya Uygarlığı	75
2.2.8. Aiolis ve İyonya	76
2.3. Ön Asya Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları	82
2.3.1. Mısır	82
2.3.2. Mezopotamya	87
2.3.3. Suriye ve Filistin Kültürü	92
2.3.4. İran Kültürünün Seramik Sanatına Yansıması	93
2.4. Akdeniz-Ege Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları	97
2.4.1. Minos Kültürü	97
2.4.2. Miken Kültürü	100
2.4.3. Yunan Kültürü	105
2.4.4. Etrüsk Kültürü	110

2.4.5. Helenistik Dönem	112
2.4.6.Roma Kültürü	113
2.5.Kafkas Kültürleri	118
2.5.1.Nahçıvan kültürü	118
2.6.Güney Asya Kültürleri	123
2.6.1.İndus Vadisinden doğan Harappa Uygarlığı, Hint ve Mehrgarh Kültürü.....	123
2.7.Uzakdoğu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları	129
2.7.1.Çin, Kore ve Japonya'daki Eski Kültürler.....	129
2.8. Amerika Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları, Pre-Kolombian Dönem ve Pueblo Çömlekçiliği	136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTİK DÖNEMDEN GÜNÜMÜZE AKTARILAN KÜLTÜRLERİN SERAMİK SANATINA YANSIMALARI

3.1. Ege'de Bağcılık ve Şarap Kültürünün Seramikle İlişkilendirilmesi	141
3.2. Ege ve Kıta Yunanistan'daki Şarap-Zeytinyağı Küplerinin ve Ampforalarının Benzerlik Nedenleri	146
3.3. Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'daki Önemli Ticari Amfora ve Küplerin Üretim Merkezlerinin İncelenmesi	157
3.4. Küplerin ve Ampforaların Kullanım Yerleri ve Biçimlerine Göre İncelenmesi ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi	158

4.BÖLÜM

UYGULAMALAR

4.1. Ege Kültürüne Ait Olan Ampforalar ile Dekoratif Ürün Geliştirme ve Hedef Noktası	176
4.2. Tasarım	176
4.3. Model Hazırlama, Kalıp Alma ve Üretim	177

SONUÇ	186
KAYNAKÇA	188
ÖZGEÇMİŞ	

RESİM LİSTESİ

Resim-1 NİOO Kahve Fincanı, Yasemin Sinem Köselecioglu, Burak Akbıyık ...	9
Resim-2: Şarapların Karıştırıldığı Krater ve Karap Sunumu	10
Resim-3: Yüzde 60'a Varan Su Tasarrufu Sağlayan Klozet ve Rezervatuar, Ross Lovegrove Tasarımı	12
Resim-4 Pisagor Bardağı (Kendini bil bardağı)	13
Resim-5: İstanbul Oturmalı Duş Teknesi, Ross Lovegrove Tasarımı	14
Resim-6 Steven Montgomery, 'Disjunction1'	15
Resim-7: Hohle Venüsü (M.Ö 35.000-40.000), Willendorf Venüsü(M.Ö 24.000-22.000) Anatanrıça Heykeli, Çatalhöyük(M.Ö 6500-7000)	17
Resim-8: Kadın Biçimli Kap Pişmiş Toprak, Hacılar (M.Ö. 7500-3000)	17
Resim-9: Seza Yeğin, Neyse Halin Türk Kahvesi Fincanı	18
Resim-10: Pithos	19
Resim-11 Eriko Inazaki, AASSM 2014	22
Resim-12: Shipibo-Conibo Seramiği	24
Resim-13: Stratigrafik Üretim Projesi Düzenegi ve Ürünleri	25
Resim-14: Sueki Tipi fırın, Kanayama Fabrikası, Amori, Japonya, Fotoğraf: Sevim Çizer	26
Resim-15: Sueki İşleri, Kanayama Fabrikası, Amori, Japonya, Fotoğraf: Sevim Çizer	27
Resim-16: Ulusal Arkeoloji Müzesi, Antik Yunan Klasik Dönem, Atina, Yunanistan	32
Resim-17: Hareketli Bebek, Ulusal Arkeoloji Müzesi, Antik Yunan Klasik Dönem, Atina, Yunanistan	33
Resim-18 : M.Ö 15.000-10.000 Dolayları, Mağara resmi, Lascaux, Fransa	38
Resim-19: Şematik Olarak Çizilmiş Vücut Ölçüleri, (a: Lespugue; b: Grimaldi; c: Kostenk no. 3; d: Gagarino no. 1; e: Willendorf no.1; f: Laussel;g: Dolní Vestonice no. 1; h: Gagarino no. 3.)	40
Resim-20: İnsanın Gelişimi	44
Resim-21: Homosapiens'lerin, Gens'lerin ve İnsanlık Tarihinde İlk Kez, İlk Toplumsal Ekonomik Biçimlenmelerin Oluşumunu Sağlayan, Çalışma, Alet, Beyin, El.....Düzenlerinin Gelişimi	45
Resim-22: Göbeklitepe, Üzerinde Kuş, Aslan, Yılan ve Akrep Şeklinde Kabartmaların Yer Aldığı T Şeklindeki Sütunlar	46
Resim-23: Kil Figürinler ve Taş Kaplar	47
Resim-24: Bugünkü Kazılarda Bulunan İnsana Benzetilerek Kaba Bir Form Verilmiş Bir Heykelcik	47
Resim-25: Boğa Kafaları, Geyik Avı, Avcılık, Ana Tanrıça Kolajı (Çatalhöyük Unsurları)	49
Resim-26: Köşkhöyük Kabartmalı Çanak Çömlekler	51
Resim-27: Hacılar Yerleşim Yerinde Üretilen Kırmızı, krem renkli, geometrik desenli kaplar (Mellaart'dan)	52
Resim-28: Halaf Kültürü Seramiği	56
Resim-29: Halaf Kültürü Seramiği	56
Resim-30: Ubeyd Kültürü Çömleği	57

Resim-31: Tunç Çağı Seramiklerinden Örnekler	59
Resim-32: Riton	60
Resim-33: İkiz boğalar. Pişmiş toprak. Boğazköy, Hitit Eski Krallık Dönemi.....	62
Resim-34: Bitik Vazosu. Bitik. M.Ö. 1600 Sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi..	63
Resim-35: Hitit Eski Krallık Dönemine Ait İnandık Vazosu. İnandıktepe. M.Ö. 1600 Sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.....	64
Resim-36: İnandık Vazosu Frizlerinin Çizimleri	64
Resim-37: Kil Tablete Çivi Yazısı ile Yazılmış Olan Kadeş Barış Antlaşması, İstanbul Arkeoloji Müzesi	66
Resim-38: Urartu Haritası	67
Resim-39: Urartu Dönemi Seramik Sürahi	68
Resim-40: M.Ö 8.yy Frig Maşrapası, Gordion	69
Resim-41: Erken Frig Stili Alışar Vazoları ve Frig Geçiş Stili Alışar Vazosu	70
Resim-42: Lidyon	72
Resim-43: M.Ö 6. yy Büyük Sürahi, Lidya, Sardis Kazısından	73
Resim-44: Dirmil Kantharos	74
Resim-45: Lidya, Karia, Likya Uygarlıkları	75
Resim-46: Kuşlu Kase, Kamiros, M.Ö. 700-650 British Museum	76
Resim-47: Oryantalizan Ochinohe, Çandarlı, M.Ö 600-550 British Museum	77
Resim-48: Oryantalizan Lekane, Çandarlı, M.Ö 650-600, İzmir Arkeoloji Müzesi	77
Resim-49: Chios Sakız Adası Antik Kent Sikkeleri	81
Resim-50: Ekmek Pişirimi ve Bira Sunumu İçin Kullanılan Kaplar	83
Resim-51: El Badara, Mısır, M.Ö. 4000-3500 British Museum	84
Resim-52: Khnum, Çömlekçi Çarkında (Luxor Tapınağı)	85
Resim-53: Bereketli Hilal ve Çevresi	88
Resim-54: Hassuna Seramik Örneği	90
Resim-55: C. Leonard Woolley Tarafından Ubeyd Mezarlığından Çıkarılan Boyalı Çanak Çömlek	90
Resim-56: m.ö 5.-6. yy.da Ubeyd Mezarlığından Çıkarılan Tabak, Mezar 136, Eridu, Mezopotamya	91
Resim-57: Jericho Mezarlığında Bulunan Kemikler Grubu, M.Ö (1600-1700) ...	93
Resim-58: İran'daki Seramik Üretiminin Gelişim Merkezlerinin Haritası	93
Resim-59: Tepe Sarab Yerleşim Yerinde Saptanan Kadın Figürinleri	95
Resim-60: Tepe Sialk Karakteristik Seramiği, İran, m.ö. 2.yy	95
Resim-61: Koç Formunda Çömlek Batı İran, M.Ö 1350-800	96
Resim-62: Emleş Seramiklerine Örnekler, İran	96
Resim-63: Tepe Giyan Seramiklerine Örnekler, İran	97
Resim-64: Kamares Stili Çömlek	98
Resim-65: Marine&Floral Çömlek Stiline "Marine" Örneği	99
Resim-66: Marine&Floral Çömlek Stiline Bir "Floral" Örneği	99
Resim-67: Ahtapot Motifi İle Dekore Edilmiş Miken Çömleği	101
Resim-68: Miken Psi Figürü, Yunanistan	102
Resim-69: Miken Phi Figürini, Terrakotta, Miken, Yunanistan	103
Resim-70: Üç Terrakotta Figürin, Miken M.Ö 1400-1200	104

Resim-71: Yunanistan Dimini Kültüründen Seramik Örnekler	106
Resim-72: Arkaik Dönem Boyunlu Ampfora Siyah Figür	107
Resim-73: Euphronios Tarafından Boyanan Kırmızı Figür Seramik Krater, Louvre Museum, Paris	108
Resim-74: Antik Dönem Yunan Kaplarının Tipolojisi (üst soldan) Kylix, Kantharos, Aryballos, Skyphos, Oinochoe, Lekythos; (Alt Soldan) Volütlü Ktater, Çan Krater, Stamnos, Amphora	109
Resim-75: Etrüsk Buchero Seramiği, Roma (M.Ö 7. Yüzyılın. İkinci Yarısı)	110
Resim-76: M.Ö 6.Yüzyılın Son Çeyreğinde İki Kulplu Küresel Kap, Etrüsk Seramiği	111
Resim-77: Etrüsk Çömleği	112
Resim-78: Terra Sigillata Örneği	115
Resim-79: İtalyan Sigillata Kaplarının Belli Başlı Tipleri	116
Resim-80: Nahçıvan Halı Müzesinden Bir Eser (Halı ve Seramikteki Geometrik Desenlerin Benzerliğini Göstermektedir.)	119
Resim-81: Harappa Halkının Yaşadığı Yerlerde Çok Sayıda Kiremittin Yapılı Esrarengiz Halkalar	123
Resim-82: Harappa'dan Bir Grup Terakota Figürinleri	124
Resim-83: Harappa Kadın Kil Figürinlerinin Uzunlarının Birleşmesine Örnek ...	124
Resim-84: Antik Hindistan Sarmal Çömleği	125
Resim-85: İndüs Vadisindeki Seramikçilerin Kullandığı Çömlek Tornası	125
Resim-86: Kırmızı Seramik Vazo	126
Resim-87: Harappa Harita	126
Resim-88: Mehrgarh (7000 BC - 2500 BC)	127
Resim-89: Mehrgarh	128
Resim-90: Mehrgarh Periyod VII	128
Resim-91: Hongshan Çömleği	130
Resim-92: Longshan Çömleği	131
Resim-93: Qing Hanedanlığı Jiaqing Dönemi Mavi-Beyaz Tabak: çap: 17.5cm ..	133
Resim-94: Fukabachi Orta Jomon periodu (2600-1500 M.Ö)	134
Resim-95: Son Jomon Dönemin Ait Küçük Heykel	135
Resim-96: Silla, Goryeo, Joseon Seramik Örnekleri	136
Resim-97: Plumbate Kap, Klasik Sonrası Dönem (900-1200)	137
Resim-98: Pueblo Çömleciliği, Samy Narenjo, Santa Clara, New Mexico	138
Resim-99: Atalara Ait Pueblo Kap M.S 1400-1650	139
Resim-100: Sankawi'i Beyaz Üzerine Siyah, Pueblo Çömleği (IV. M.S 1525 – 1650)	140
Resim-101: Antik Çağ'da Ege Dünyasında Bağcılık ve Şarap Üretim Bölgeleri ve Merkezleri	145
Resim-102: Dionysus, Icarius ve Kızına Üzüm ve Şarap Sunuyor, Kıbrıs'taki Mozaik Örneği, M.S Yaklaşık 3. yy	149
Resim-103: Dionysos Festivali Broşürü	151
Resim-104: Attika Skyphos'u Üzerinde Zeytinyağı İşliği Tasviri, Boston, Museum Of Fine Arts (M.Ö. 6. Yüzyıl)	154
Resim-105: Muhtelif Küpler, Sakız Adası	159
Resim-106: Muhtelif Küpler	160

Resim-107: Muhtelif Küpler	160
Resim-108: Cam Küpler	161
Resim-109: Farklı Merkezlerde Üretilmiş Küpler	161
Resim-110: Farklı Merkezlerde Üretilmiş Küpler	162
Resim-111: Muhtelif Küpler	162
Resim-112: Muhtelif Küpler	163
Resim-113: Muhtelif Küpler	163
Resim-114: Muhtelif Küpler	164
Resim-115: Muhtelif Küpler	164
Resim-116: Muhtelif Küpler	165
Resim-117: Muhtelif Küpler	165
Resim-118: Urla-Zeytineli Köyü. İçinde Yağ ve Suyun Ayrıştırıldığı İki Emzikli Küp Erken 20. Yüzyıl.	165
Resim-119: Edremit'te Bulunan Zeytinyağı Küpleri	166
Resim-120: Amforaların taşıdığı şarabın bozulmasını önlemek için çeşitli formlarda, pişmiş toprak tıplar kullanılmıştır.....	169
Resim-121: Chios Ampforaları	170
Resim-122: Rodos Ampforaları	170
Resim-123: Knidos Ampforası	171
Resim-124: Kos Ampforası	171
Resim-125: Samos Ampforası	171
Resim-126: Lesbos	172
Resim-127: Milet	172
Resim-128: Urla	172
Resim-129: Klazomenai Amphoralarının Omuzlarında veya Boyunlarında Görülen Markalar. m.ö. 6. Yüzyılın İkinci Yarısı.....	173
Resim-130: Thasos	173
Resim 131: Tasarım için eskiz	177
Resim 132: Kalıp Alma Aşamaları	178
Resim 133: Alçı Tornası ile Şekillendirme	178
Resim 134: Kulp şekillendirme aşaması	179
Resim 135: Kulp şekillendirme aşaması	179
Resim 136: Kulp	180
Resim 137: Kalıp Alma Aşaması	180
Resim 138: Kalıp	181
Resim 139: Döküm yaparken	181
Resim 140: Deniz Canlılarını Amforalar Üzerine İşlerken	182
Resim 141: Deniz Canlılarını Amforalar Üzerine İşlerken	182
Resim 142: Deniz Kestanelerinin Fırınlanmadan Önceki Hali	183
Resim 143: Sırlama	183
Resim 144: Amforalar ile Denizaltındaki Festival	184
Resim 145: Amforalar ile Denizaltındaki Festival	184
Resim 146: Amforalar ile Denizaltındaki Festival	185
Resim 147: Amforalar ile Denizaltındaki Festival	185

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1 Ürün tasarım sürecini etkileyen etmenler	9
Şekil-2 Geçmişteki şarap ve bugünkü kahve kültürünün benzerlik ve farklılıkları, ürün tasarımında sosyo-kültürel yansıma	11
Şekil-3: Ana-tanrıça figürinlerinin yarattığı algı	16
Şekil-4 Shipibo-Conibo bölgesinde helezon kapları için üretim süreci	23
Şekil-5 Seramik Bünyenin Özelliklerine Göre Sınıflandırılması	31
Şekil-6 Seramik Şekillendirilmesinde kullanılan geleneksel teknikler	32
Şekil-7 Kültürün çevre ile sistematik ilişkisi	34
Şekil-8 Uygarlık tarihi ve seramiğin kültürel dönüşümü	35
Şekil-9 Uygarlık çağrışımları	36
Şekil-10: Paleolitik çağ Anadolu'sundaki merkezler	41
Şekil-11: Mezolitik çağ Anadolu'sundaki merkezler	42
Şekil-12: Çanak çömleksiz Anadolu merkezleri	48
Şekil-13: Çatalhöyük çömlek unsurları	50
Şekil-14: Hacılar bölgesinin keşfi	52
Şekil-15: Anadolu erken ve geç neolitik dönem merkezleri	54
Şekil-16 Kalkolitik Dönem Seramik Merkezleri	55
Şekil-17: Kalkolitik döneme ait seramiklerin örneklendirilmesi	58
Şekil-18'de Anadolu' da Hititler'in bulunduğu merkezler verilmiştir.....	67
Şekil-19 Hititler dönemini dünyaya tanıtan arkeologlar	67
Şekil-20: Frigler'in Anadolu'da bulunduğu merkezler	71
Şekil-21: Lidyalıların Anadolu'da bulunan merkezleri	73
Şekil-22: Herodotos'un saydığı en ünlü Aeol kentlerinin isimleri	78
Şekil-23: 12 İyon Kentinin konumlandığı bölgeler ve isimleri	79
Şekil-24 Antik Yunan Seramik Formları	109
Şekil-25: Helenistik Dönem Seramiğinin Sınıflandırılması	113
Şekil-26: Seramik kapların isimleri	117
Şekil-27: Diğer Terra sigillata Üretim merkezleri	117
Şekil-28: Roma Dönemi seramiği üzerine çalışan arkeologlar	118

Şekil-29: Nahçıvan’da Boyalı Çanak Çömlek Kültürünün Yaygın Olarak Bulunduğu Yerleşim Merkezleri-Ovalar	120
Şekil-30: Nahçıvan’da Boyalı Çanak Çömlek Kültürünün Yaygın Olarak Bulunduğu Yerleşim Merkezleri-Dağlar	121
Şekil-31 Orta Tunç Çağı-Monokrom Kaplar ve Zengin bezemeye sahip polikrom kaplar	122
Şekil-32: İnsanın Hayat Evresi	141
Şekil-33: Batı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Ege adalarındaki küplerin benzerlik ve etkileşim nedenleri	147
Şekil-34: Zeytinyağının mitolojik anlamı	152
Şekil-35: Zeytinin kutsal anlamı	153
Şekil-36: Bağcılık Kültürü , şarabın mitolojik öyküleri ve anlamı	155
Şekil-37: Helen ekonomisinin temeli	156
Şekil-38: En erken bağcılık merkezlerinin şemalandırılması	156
Şekil-39: Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan’daki önemli ticari amfora üretim merkezleri	157
Şekil-40: Ticari Ampforaların Tarihçesi	167
Şekil-41: Batı Anadolu ve Yunanistan’daki Kolonizasyon Hareketleri	168
Şekil-42: Kapların ve Devasa büyüklükteki seramik küplerinin yalıtımının sağlanması	169
Şekil-43: Amphoralardaki hacim ölçüsü	174

KISALTMALAR

M.Ö: Milattan Önce

M.S: Milattan Sonra

p: Paragraf Numarası

y.a.g.e.: Yukarıda adı geçen eser

yy: Yüzyıl

GİRİŞ

İnsanoğlunun öyküsünün büyük bir bölümü, tarih öncesi ile ilişkilidir. Geçmiş bir milyon yıldan daha eskiye dayanan insanoğlunun içinde bulunduğu toplumdaki, kültürel, coğrafi, ekonomik, dini yapıyla ilişkili yaşam biçimleri ve toplumsal devrimler, insanın kendisinde de birtakım değişiklikler yaratmıştır. Bu değişiklikler sadece biyolojik yönde olmamıştır, zaman içersisinde algıya ve dolayısıyla sanata da yansımıştır. Kendini ifade etmek için sanatı ve tasarımı bilinçli ya da bilinçsiz kullanan, mağaraların duvarlarına resim yapan, ölülerini gömen, yaptıkları aletleri bezeyen, yiyeceklerini saklayan, ritüellerini aktaran insanoğlu, el, beyin ve hayal gücüyle seramik sanatını ortaya koymuştur. Bu noktada seramik sanatı, birçok toplumun gelişmesinde ve kendini ifade etmesinde büyük bir rol oynamış ve zaman içinde insanoğlunun yaşam biçimlerini gösteren bir belge niteliği haline gelmiştir.

Bu tez, tarih öncesi ve antik çağ toplumlarında yaşam biçimlerinin seramik sanatına yansımaları ele almaktadır. Araştırma, paleolitik dönemden ilk çağa uzanan belli başlı kültürleri kapsamaktadır, konunun desteklenmesi açısından tezin bazı bölümlerinde günümüzden de örneklere yer verilmiş, tarih süreci bir zaman makinesi gibi düşünülmüş, örneklerin pekiştirilmesi için bu makine bir geriye sarılıp, bir ileri oynatılmıştır. Yaklaşık 8000 yıl önce geriye giderek Anadolu kültürlerinin seramik sanatına yansımaları ele alınmış ve seramiğin ilk ortaya çıktığı belli başlı bölgeler kültürel boyutları ile incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada bu döneme ait olan farklı toplumlara ait kültürlerin yaşam biçimlerine katkısı, seramik sanatı ile değerlendirilmiş, seramik sanatının kültürel anlamının sorgulanması hedeflenmiştir. Seramik sanatı, uygarlığın gelişmişlik düzeyini belirttiğinden, uygarlık için devrim niteliği taşıyan Neolitik Devrim'in özellikle üzerinde durulmuştur.

Tezin ilk bölümünde seramik teorisi ve seramik, kültür ile ilişkilendirilmiş; teknoloji, ekonomi, din, mitoloji gibi kavramların seramiğin kültürel döngüsüne ve seramik tasarımına nasıl etki ettiği araştırılmıştır. İkinci bölümde, seramiğin yaşam biçimlerine kültürel yansımaları ele alınmış, tarih öncesi Anadolu, ilk çağ Anadolu,

Ön Asya, Akdeniz-Ege, Kafkas, Güney Asya, Uzakdoğu ve Amerika'daki belli başlı kültürlerin seramik sanatına yansımaları irdelenmiştir. Bu kültürler ele alınırken, eski uygarlıkları tanıma fırsatı edinilmiş, seramiğin ve kültür kavramının farklı toplumlardaki ilişkisi araştırılmıştır. Tezin bu bölümünde ürün örnekleri verilirken özelleştirilmemiş, seramikteki kültürel döngünün tasarımları nasıl şekillendirdiği farklı ürün gamları ile genel olarak örneklendirilerek anlatılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde antik dönemden günümüze taşınan, Ege bölgesi için son derece önemli olan, geçmişten bu yana Ege'de önemli bir kültürü oluşturan bağcılık ve şarap kültürü seramik ile ilişkilendirilmiştir. Bu bölüm, sadece geçmişi değil, bugün yaşadığımız günleri yorumlamak için de önemli bir fırsat oluşturmuştur. Dördüncü bölümde ise zeytinyağı ve şarap taşınmasında önemli bir yere sahip, Anadolu ve Akdeniz Havzası'na ait olan amforalar, yeniden yorumlanıp, uzantısını Minos ve Miken Uygarlıkların'da gördüğümüz Ege kültürü ile harmanlanmış, deniz canlıları teması ile dekoratif ürün gamında uygulama yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERAMİK TEORİSİ VE SERAMİĞİN KÜLTÜR İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1.1.Sanat ve Tasarımın Yaşam Biçimi Olarak Ele Alınması

Marx ve Engels'e göre: "Milyonlarca aile, yaşam biçimlerini, ilgi alanlarını ve kültürlerini diğer sınıflardan ayıran ve onları sonrakilere düşmanca şekillerde karşı karşıya getiren ekonomik koşullar altında var oluyorsa, bir sınıf oluşturmaktadır. " (Marx, K. ve Engels F.'den aktaran Barnard, 2010:215)

Marx ve Engels'in bu düşüncesi bir nevi sanatın hatta tasarımın ortaya çıkması ile ilintilidir. Çünkü insanın içinde bulunduğu ekonomik koşullar, yaşam standartları ve gereksinimler sanatın doğmasını sağlar. Kültür ise yaşam biçiminin yansımaları oluşturur. İnsanoğlu bunu ilk ortaya çıkardığında adına sanat ya da kültür demez. Sadece gereksinim gereği içgüdüsel yapar ve gelecek kuşaklara aktarır.

Papanek'e göre "Tasarım günlük hayatın parçasıdır. "Ona göre tüm insanlar tasarımcıyken, Beuys'a göre "Her insan bir sanatçıdır." (Türkel, 2013: 80)

Yapılan ilk sanat eserleri gereksinim dahilinde yapılmıştır. İnsanoğlunun mağara derinliklerine çizdiği resimler, bunun en eski belgeleri arasında yer alır ve adeta Beuys'un dediğini kanıtlar niteliktedir. Toprakten gelen güzellik, yani çömlek sanatı da insanlık tarihi kadar eskidir ve resimler gibi birer belge niteliği taşır.

Çömlekçinin hangi duygu birikimiyle günümüze kadar gelen güzel eserleri oluşturduğunu hiçbir zaman bilemesek de, tutku ile yapılmış bu eserlerin yapıldığı döneme ait birtakım ipuçları verdiği kaçınılmaz bir gerçektir. Eserler hangi kültürden izler taşıdığına dair adeta dillendir.

Tasarımın başlangıç süresine bakılırsa ilk tasarımlar, doğada hali hazırda bulunan materyallerden, bir amaç doğrultusunda, gereksinim niteliğinde ortaya

çıkmiştir. Günümüzde de bu durum devam etmektedir ancak geçmişe göre farklı anlamlar kazanmıştır.

Gereksinimlerin nitelikleri farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin, şarap bardağı şarap içmek için yapılmıştır ve şarap cinslerine göre gruplandırılmıştır. Ancak sıcak şarap bardağı daha özel bir ürün grubuna girer. Tasarım süreci, sıcak şarap kültürü ile doğru orantılıdır. Kısaca, sanat ve tasarımın farklı kültür gruplarında farklı gereksinimler doğrultusunda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu başlı başına tartışılacak bir konudur. Çünkü sanat da tasarım da birer gösterge sistemidir. Bütün bunların içinde merak edilen şudur, sanatın ve tasarımın içinde şekillenen seramik kavramı nedir ve kültür bu sanatla nasıl ilişkilendirilebilir.

1.2.Seramik Teorisi Ve Keramik Sanatında Kültür Kavramı

“Başlangıçta Tanrı her halka kilden bir bardak verdi ve onlar bu bardaktan kendi yaşamlarını içtiler (Digger Kızılderililerinden aktaran Benedict, 2003a: 7).”Tıpkı yaşam biçimlerinin seramikte hayat bulması gibi.

Hem toplumların kültürlerine ışık tutan, hem de kronolojik sıralamada bize yardımcı olan, geçmiş insanlık kadar eski seramik sanatı, toprağın ateşle dansıyla başlar. Her ikisi de insanoğlunun yaşam mücadelesine birlikte tanıklık eder ve tarihte farklı şekillerde karşımıza çıkar. Hemen hemen her kültürde, seramik sanatının toplumsal kimlikle örtüştüğü, arasında kültürel bir bağ kurduğu söylenebilir çünkü seramik toplumun kültürünün en somut yansımasıdır.

“İnsanları gerçekten birbirine bağlayan şey, onların kültürü- yani sahip oldukları ortak ölçütler ve düşünlerdir.”(Benedict, 2003b: 37)

Seramiğin, insan hayatında bu kadar önemli olmasının ve kültürel bir bağ kurabilmesinin bir sebebi de, uygarlığın erken dönemlerinde, seramiğin neredeyse tek plastik malzeme olmasıdır. Seramik, bizimle beraber, aynı coğrafyada nefes alır, gelişir

ve çömlekçilerin hisleriyle, tutkularıyla malzemenin plastik yapısı sayesinde dönüşür. El becerisi ve emek birleşir ve tarihin ışığı olarak bir araç yaratır. Akla gelen her türlü formu seramikle yapmak mümkündür. Seramikteki sınırlar, çömlekçinin kullandığı malzeme, kabın oluşturulması ve fırın ile sınırlıdır. Seramiğin ölümsüz kalitesi ve malzemenin plastikliği onu her daim canlı tutar ve son kullanıcıyı kültürler aracılığıyla geçmişe götürür. Yazılı belgelerin olmadığı tarih öncesi çağların aydınlatılmasında seramik öncüdür çünkü genellikle seramikler hikâyelerini; günlük yaşamdan, savaşlardan, kültürel etkinliklerinden, dini faaliyetlerden ve mitolojiden almışlardır. Yani seramiklerin dili vardır.

“Çömlekçilik, gel geç ekim, hayvan evcilleştirme, gibi nispeten yüksek teknik ve yöntemler insanlığı daha önce görülmeyen bir üretime ve üretim biçimine kavuşturmuştur. Paleolitik çağda doğada bulduğu hayvanları avlayıp, bitkileri toplayarak yaşamını sürdüren insan, neolitik devrimle beraber yaşamını bugünkü anlamıyla sahici üretime dayandırmıştır.” (Çakı, 1999:8)

Neolitik dönem, seramiğin en yoğun kullanıldığı, toplumsal yaşamdaki konumu sebebiyle seramik tarihi açısından önemli bir dönemdir. Araştırmalara göre Neolitik dönemin başlarında, çömlekçi çarkını ilk kullananlar Çinlilerdir, onları Mezopotamya ve Anadolu’da Troy takip eder. Son yıllarda yapılan araştırmalar incelendiğinde ise en eski çömlek örneklerinin Neolitik dönemden çok daha önce olduğu görülmektedir.

Örneğin, Karel Absolon’un yürüttüğü sistematik çalışmalar sırasında Çek Cumhuriyetinin Moravia Havzasında ünlü Dolni Vestonici Venüs’ü bulunmuştur. Paleolitik döneme ait olduğu söylenen bu eser “Michael Hermanussen’e göre 24,000 yıl öncesine, Halil Yoleri’nin kitabında M.Ö 20.000 yılına tarihlendirilirken radyo karbon testlerine göre yaşının M.Ö 29,000 ile 25,000 yılları” arasında olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Seramik Venüs üzerinde uzmanların çalışması devam etmektedir. (Karagül,web, 2013, p1). Bütün bu bilgiler bir araya geldiğinde, bugün tam olarak çömlekçilik sanatının ne zaman ve nerede başladığına dair keskin bir bilgi verilemeyeceği söylenebilir. Hatta, çömlekçiliğin farklı zaman dilimlerinde, farklı bölgelerde, birbirinden habersiz olarak benzer kültürleri geliştirdiği dile getirilebilir. Toplumsal yaşamdaki yeri kültürden kültüre değişiklik gösteren, kökeni bu kadar eski

olan bu sanatın malzeme sayesindeki ifade zenginliği, bugün seramiğin kültürle olan ilişkisini bir kez daha sorgulamamıza yol açar. Bu sorgulamadan önce, kültürün kavram olarak ne anlama geldiğine değinmek gerekir. Ancak kültürün bu zamana kadar çok fazla tanımı yapılmıştır ve bu zaman zaman anlam kargaşasına sebep olmuştur. Bu metine uyacak en uygun tanımlamalardan biri Türk Dil Kurumu’nunki olduğu için öncelik ona yer verilmiştir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, kültür (ekin, eski dilde hars) kavramının tanımı şu şekildedir:

“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.” (Kültür,web,t.y.)

Kültür sözcüğünün Latince *cultura*’dan geldiği bilinmektedir. İnşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak anlamlarına gelen ‘‘cultura’’ ise Colere’den türetilmiştir. Oluşumunda ikili süreç içeren kültürün ilk sürecinde insan pasiftir. İkinci aşamada ise yaşadığı çevreye aktif olarak katılır. Bu süreç, seramik tarihi için de önemli bir yeri olan Neolitik ağ ile hız kazanmıştır. (Kültür,web,2015)

Erinç ise kültür kavramını ‘‘insan için, insanlık için, insanlar tarafından, hatta kimi insana rağmen, yaratılmış bulunmuş her şey’’ olarak tanımlar. (Erinç,2014: 10) İnsana dair olan ‘‘kültür birikimle birlikte ivmesi artan bir toplumsal yapı bileşenidir. Giderek her nesil miras aldığı kültüre maddi ve manevi bir katkı yapar ve onu kendinden sonrakilere miras bırakır.’’ (Kültür,web, 2015)

Bu miras, tam da Berger’in bahsettiği ‘‘görme’’ kavramı ile başlar. Berger ‘Görme Biçimleri’ isimli kitabında ‘görmenin, konuşmadan önce geldiğini’ belirtir. (Berger,2013: 7) En az dil kadar önemli olan kültürel ifade ise insana özgüdür ve görmenin temelidir çünkü istesek de istemesek de gördüğümüz, görmek zorunda

olduğumuz imajlar bizi, yarattıklarımızı, sanatımızı, tasarımlarımızı kısaca iç ve dış dünyamızı etkiler. Görsel temsilin Musevilikte, Hristiyanlıkta ve Müslümanlıkta yasaklanması bundan kaynaklanır. Görsel olan güçlüdür. Görsel olan etkindir ve her daim geçmişle ilgili ipucu verir, tıpkı kültür gibi. Kültürün en önemli ögesi olan sanat ve tasarım, sadece kendi geçmişinden değil, kültürel yaşamdan, ekonomik ve siyasal olaylardan etkilenir ve izleyicisine, kullanıcıya etkilediği, etkilendiği görselliğin gücü ile ulaşır. Unutulmamalıdır ki, uygarlığın gelişmesinde geçmiş ve kültür öncüdür. Görsel kültürün toplumsal süreçlerde, toplumun üretim ve dönüşümünde stratejik bir rolü vardır.(Barnard, 2010: 9,18,23) Kültürün bir ögesi olan görsel kültür, sistemin bireyin kafasında oluşmasını ve bunu kurgulamasını sağlar.

Kapital’de şöyle yazar Marx: “...bir arı, ördüğü petekle, birçok yapı ustasını geride bırakır. Ama, en başından, en kötü yapı ustasını en iyi arıdan ayıran şey, peteği daha örmeden önce onu kurmuş olmasındandır. Çalışma sürecinin bitiminde ortaya çıkan sonuç, daha sürecin başında, yapının kafasında tasarım halinde, yani düşünce olarak yer alır.”(Marx’tan aktaran Kagan, 2008: 29)

Gerçek hayatta da arıların tasarımcıdan, sanatçıdan farkı yoktur. Görsel kültürle zihinde canlanan şölen, bir malzeme aracılığıyla tüketiciye aktarılır. Bu bilinçli ya da bilinçsiz olur ama tıpkı arılardaki gibi sürecin başında olur. İyi ve kötüyü ayırsa zihinde oluşturulan kurguyla doğru orantılıdır. Yani, kültür öncüdür ve üretileni etkiler. “Düşlerin hiçbirisi öbürüne uymaz. Bazıları anlıktır, bazıları uzaklara yönelir. Düş her zaman kurana özgü bir şeydir.”(Berger, 2013: 149). Söz konusu düşü gerçekleştiren ise kültüre öncülük eden insandır.

1.3.Seramikteki Kültürel Döngü ve Tasarımı Etkileyen Faktörler

“Doğada biçim kavramı, maddenin kendine has dış görünüşüdür. Sanatta biçim, “form” kavramı ise bir sanatçı tarafından ortaya konmuş eser ve esere ait değerlerin toplamıdır.” (Er, 2011: 5)

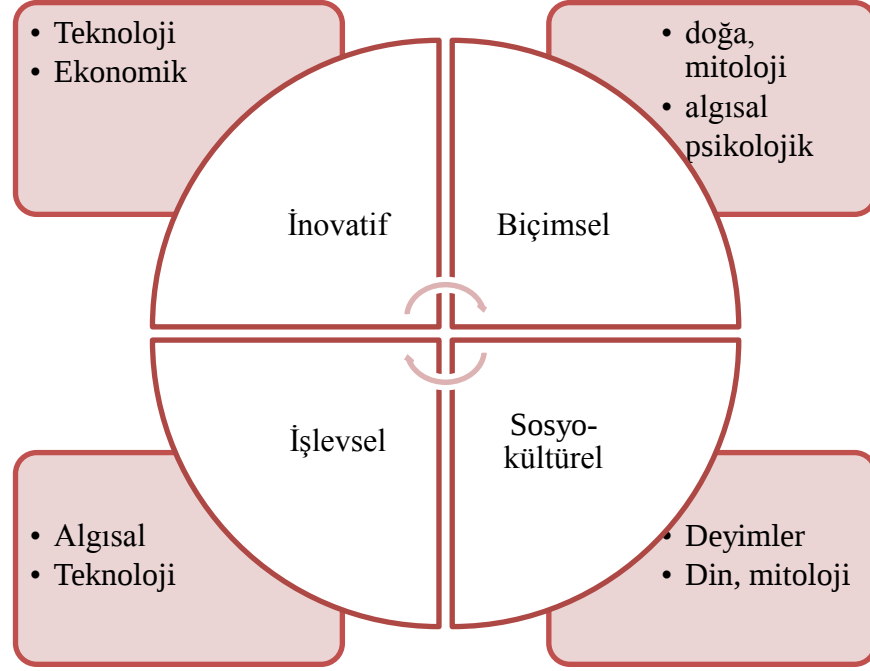
Tıpkı doğada olduğu gibi; seramik, malzemesinin doğası gereği, sanatçıya ve tasarımcıya renk, doku ve biçim konusunda sonsuz çeşitlilik sunar. Temelde insanoğlunun günlük ihtiyacını karşılamak için yapılan seramik nesneler taşıma, depolama, pişirme ve servis etme üzerine kurulmuştur. Ancak süreç içerisinde ihtiyaca bağlı olarak yeniden anlam kazanmıştır. Süreci bir zaman makinesi gibi algılayıp, geçmişe ve şimdiye, şimdiye ve geçmişe bakılırsa, bu örnek daha çok anlam kazanacaktır. Binlerce yıllık geçmişe sahip seramik sanatı günümüze gelinceye kadar birçok biçim değişikliğine uğramıştır. Örneğin neolitik devrim, üretime dayalı kültürel bir başlangıç niteliği taşıırken, endüstri devrimi üretimi bambaşka boyutlara götürmüştür.

Yani, öncesi ve sonrası olan kültürün, bir kavram olarak ele alındığında kendi kendini beslediği ve bir kültürel döngü yarattığı söylenebilir. Yaşam döngüsünün kültürel yapı üzerindeki bu iki tarihi olay değerlendirildiğinde de, değişimle gelen kültürün “zaman, mekan ve insan aracılığı” (Erinç, 2004: 21) ile kaçınılmaz olduğu ve bu kaçınılmazlığın tasarımı etkilediği dile getirilebilir.

“.....Geleneksel tasarım süreci, görsel düşünceye dayalı, tasarım düşüncesinin temsil ortamında çizim, maket gibi tekniklerle geliştirildiği ve biçimlendiği bir süreç olarak tanımlanabilir. Burada tasarımcının, öngördüğü ve temsil ortamları aracılığıyla geliştirdiği sonuç biçime adım adım giden bir yol izlediği söylenebilir, bu bakımdan temsillerin önemli rol oynadığı düşünülmektedir.”(Turan, 2011: 163)

Endüstri devrimi ile tasarım sürecinde bazı değişiklikler olmuştur. Ekonominin bir amaç haline gelmesi, üretimde mekanizasyon sürecini başlatmıştır böylece küçük ölçekli üretim artmıştır. Demiryolları sanayisinin gelişmesi ile demir-çelik sanayisi ve makineleşme üretiminde artış olmuştur. Üretim sürecindeki değişim, tasarım sürecine zaman içinde farklı şekillerde yansımıştır. İnsanların yaşam biçimleri ve farklı dönemlerin teknolojik seviyesi tasarım süreçlerini etkilemiştir. Bu durum günümüz çağı için de geçerlidir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve ihtiyaçların farklılaşması ile bilgisayar destekli tasarımların artması, tasarım sürecini bambaşka noktalara götürmüştür. Kısaca, çağa göre talep ve beklentilerin farklılaşması, ürün tasarımı ve

sanat sürecini etkilemiştir. Bu değişimler Şekil-1’de gösterildiği gibi biçimsel, sosyo-kültürel, inovatif ya da işlevsel olabilir. Klasik formların zaman içinde tasarımcılar tarafından yorumlanması, ya da klasik formların inovatif etkiler kazanması da süreç içerisinde olağan hale gelmiştir.

Şekil-1 Ürün tasarım sürecini etkileyen etmenler

Resim-1 NİOO Kahve Fincanı, Yasemin Sinem Köselecioglu, Burak Akbıyık

Kaynak : (Hisar'a Design Turkey'den Üç Ödül, web, 2012)

Sosyo-kültürel grup için örnek verilecek olursa, günümüz çağına ait kahve kültürü ile ilgili enteresan bir örnek sunulabilir. Hem algıda seçicilik yaratan hem de geleneksel kahve fincanı formuna inovatif bir etki getiren tasarımcılar Resim-1 ‘deki NİOO (Ne istersen o olsun) kahve fincanını tasarlamışlardır. Kahvenin şeker oranını (sade, az, orta, şekerli), tabaktaki çizgi uzunlukları ile betimleyerek tasarıma yeni bir boyut kazandıran tasarımcılar, tasarımın işlevselliğini ortaya koymuşlardır ve tasarım ‘İyi Tasarım Ödülü’ almıştır. Bugün biriyle yapılan kahve içme eylemi kahve kaç şekerli olursa olsun bir sosyallik oluşmasını sağlar. Kişiler arasındaki bağı güçlendirir. Tasarımcının, az-çok şekerli mi diye sorgulamasına yönelik durum, ürünün daha çok toplu ve kalabalık yerlerde kullanılmak üzere yaratıldığının bir göstergesi olabilir. Aynı zamanda taleplerin karışmamasını da sağlar.

Resim-2: Şarapların Karıştırıldığı Krater ve Şarap Sunumu

Kaynak: (Drinking in the Greek Manner: A Brief History of the Symposium, web, 2012)

Bu noktada zaman makinesini geri saracak olursak, eski zamanda yapılan içme eylemlerinin de, kişiler arası bağ kurduğu söylenebilir. Kuşkusuz, her kültür içinde farklı anlamlar barındırır. Yunanistan’ın antik dönemi için kahve kültürü ile ilgili örnek verilemeyeceği için, o zamanın en çok tercih edilen içeceği ve sosyo-kültürel birleşmeyi sağlayan şarap örnek amaçlı seçilmiştir. Antik Yunanistan’da festivallerde ve dini

törenlerde şarabın önemi büyüktür. Şarabın o dönemde yoğunluğunu azaltmak için su ve bal ile karıştırıldığı ve katılan suyun miktarı farklı şekillerde anlamlandırıldığı bilinmektedir. ‘İki ölçü şaraba beş ölçü su katmak olağan, bir ölçü şaraba dört ölçü su zayıf, yarı yarıya karma ise fazlasıyla güçlü’ olarak tanımlanmıştır. (Şarabın Tarihi, web, 2012).O dönemin insanı, Resim-2’de görülen ‘krater’ adı verilen kapları şarap ile suyu karıştırmak için tasarlanmıştır.

Verilen tasarım örnekleri, iki farklı zamandan verilmesine rağmen, değerlendirmenin sonucu ortaktır. Tasarımlar, kültürlerin yapısından etkilenir, bunun altında yatan faktör ise sosyo-kültürel anlamdır.

Kahve günümüz kültüründe kahvaltıdan sonra iyi bir sohbeti beraberinde getirir. Sophia Nikolaou’da şarap için benzer bir tanımlama yaparak, ‘iyi yemek ve sohbet ile tüketildiğini belirtmiştir.’ (Nikolaou, web,t.y.,p12), Günümüzde kahvenin neredeyse herkes tarafından tüketilmesi, antik dönemde de şarabın herkesin içebileceği bir içki olarak tanımlanması da aslında durumu özetler. (Nowak, Wichman, 2012: 3)

Belki de su ile şarabın karıştırılması kültürü, günümüzde bir anlam kazanıp, tıpkı kahve fincanı örneğinde olduğu gibi tasarımcılar için belirleyici bir unsur olarak kullanılacaktır. Tüm bu anlatılanlar aşağıdaki tablo ile özetlenebilir.

Şarabın anlamı	Kahvenin anlamı
Müzik, sohbet (sempozyum); güzel vakit geçirmek, sosyal etkileşim	Sohbet (kahvehane); güzel vakit geçirmek, sosyal etkileşim
Su ile karıştırılması (su miktarını oturma başkanı belirler)*geçmiş	Şeker ile karıştırılması (şeker miktarını tüketici belirler)
Şarap→Rehavet duygusu (Yemek öncesi ve sonrası)	Dirilik duygusu (Yemek öncesi ve sonrası)

Şekil-2 Geçmişteki şarap ve bugünkü kahve kültürünün benzerlik ve farklılıkları, ürün tasarımında sosyo-kültürel yansıma

Sosyo-kültürel yansıma verilebilecek bir diğer örnek ise deyimlerden yola çıkılarak yapılan seramik tasarımların süreci ile ilişkilendirilmesi olabilir. Burada birbirinden farklı alanlarda hizmet veren iki ürünün değerlendirilmesi yapılacaktır. İlk ürün banyo grubuna aittir. Ross Lovegrove tasarımı olan bu üründe ‘Az daha çoktur’ ilkesi ön plana çıkmıştır. Lovegrove, daha az hammadde, enerji ve ambalaj kullanarak ve bununla beraber daha az su tüketen Mod özel serisini tasarlamıştır. Yüzde 60’a varan su tasarrufu sağlayan klozet ve rezervatuar da minimalist bir tavır karşımıza çıkmaktadır.

Resim-3: Yüzde 60’a Varan Su Tasarrufu Sağlayan Klozet Ve Rezervatuar, Ross Lovegrove tasarımı

Kaynak: (Vitra Ross Lovegrove Koleksiyonları,web, 2008, 35)

Resim-4 Pisagor Bardağı (Kendini bil bardağı)

Kaynak: Fotoğraf, Ceren Cengiz, Atina, 2015

Bu bölüm için ikinci olarak verilecek örnek ise mutfak grubuna aittir. Yine zaman makinesini çalıştırıp Antik Yunan'a bakılırsa "Kendini bil bardağı" örneklendirilebilir. Oldukça eski bir örnek olan Pisagor bardağının tasarım süreci de oldukça ilginçtir. "Aza kanaat getirmeyen, çoğu bulamaz" sözünü belirtmek ve açgözlü kişilere bir mesaj vermek isteyen Pisagor bardağa kendi ismini vermiştir. İçine koyulan içeceğin, bardağın ortasındaki çıkıntının seviyesini geçmesi ile beraber bardağın altındaki deliklerden su akmaya başlar. Yani üründen tam sonuç alabilmek için, en fazla yükseltinin seviyesinde suyu doldurmak gerekir. Atina'da özellikle Monastraki meydanındaki dükkanlarda Pisagor bardağının kopyaları satılmaktadır. Hem bir tasarım hikayesi olan hem de üzerine işlenen mitolojik hikayelerle tam bir seramik üründe kültürel yansıma örneğini gösteren bu bardak Resim-4'de gösterilmiştir. Sonuç olarak,

değişik zamanlardaki farklı ürün gamlarına bakıldığında; deyimlerin her kültürdeki tasarımlarda farklı bir şekilde işlendiği söylenilebilir.

Biçimi oluşturan etmenlerin arkasındaki sebeplerden biri de doğadır. Ürün tasarım sürecini etkileyen ‘‘biçimsel’’ kavramının altında doğa, mitoloji, algı gibi sebepler yatabilir.

Günümüzden örnek verilecek olursa, 21. yüzyılın başarılı ve yenilikçi tasarımcılarından olan Ross Lovegrove’un tasarımlarından biri seçilebilir. Türk banyo ve seramik kültüründen esinlenen Ross Lovegrove, İstanbul’un eşsiz kültürel doku ve mimarisini düşünerek Vitra için İstanbul serisini tasarlamıştır. Organik formlara sofistike yaklaşan Lovegrove’un çalışmalarında doğanın mucizesini görmek mümkündür.

Resim-5: İstanbul Oturma Duş Teknesi, Ross Lovegrove Tasarımı

Kaynak: (Vitra Ross Lovegrove Koleksiyonları, web, 2006, 22)

Resim-5’de görülen İstanbul serisi için tasarlanan oturmali duş teknesi, klasik formdan farklılaşmıştır. Sade ve şık olan tasarımda tasarımcı doğadan etkilenmiştir. Yine eski insanların yaptığı sanat ve tasarım düşünülürse insanların doğadan ve yaşam biçimlerinden eskiden beri etkilendiği söylenebilir. Yunan seramikleri üzerindeki bağ üzüm işlemeleri, Minos seramiklerindeki deniz canlıları görselleri, Nagada kültürünün seramiklerindeki hayvan işlemeleri bunun en büyük belgesidir.

Biçime algısal örnek de verecek olursak, Steven Montgomery’nin çalışmasını örneklendirebiliriz.

Resim-6 Steven Montgomery, ‘Disjunction1’

Kaynak: (Montgomery, Sculpture Disjunction1, web, 1994)

Resim-6’da gösterilen Steven Montgomery’nin ‘Disjunction1’ (Ayrılma 1) örneği, seramiğin de bulunduğu ve farklı malzemeler kullanılarak yapılan, kişinin üzerinde kalıntı, yıkıntı hissiyatı oluşturan, yapıların bozulmasına ve aynı zamanda toplumun bozulmuşluğuna eleştirel yaklaşan bir çalışmadır.

Bu çalışma Şekil-1’de özetlenen faktörlerden biçimin algısal hale dönüştürülmesine örnektir.

Şekil-3: Ana-tanrıça figürlerinin yarattığı algı

Geçmiş dönemin seramiklerine göz atıldığında ise ana tanrıça figürlerinin yarattığı algı Şekil-3’deki gibi özetlenebilir.

Resim-7: Hohle Venüsü (M.Ö 35.000-40.000), Willendorf Venüsü(M.Ö 24.000-22.000) Anatanrıça Heykeli, Çatalhöyük(M.Ö 6500-7000)

Kaynak: (Yılmaz,web,2010, 49,51)

Resim-8: Kadın Biçimli Kap Pişmiş Toprak, Hacılar (M.Ö. 7500-3000)

Kaynak: (Seramik ve Cam Teknolojisi Antik Form Tasarımı, web, 2007)

Ana tanrıça figürinlerinin yarattığı algının seramik sanatındaki ve tasarımındaki ürünlerine yansımaları Resim-7’de ve Resim-8’de verilmiştir. Çalışmalarda anaçlık duygusu işlenmiştir.

İşlevsellik için günümüzden örnek verilirse Neyse halin Türk kahvesi fincanı değişik bir örnek olabilir.

Resim-9: Seza Yeğin, Neyse Halin Türk Kahvesi Fincanı

Kaynak: (Yeğin, web, 2012)

Arnheim, “Çizimlerin, resimlerin ve benzer başka yöntemlerin, sadece bitmiş düşünceleri görülür modellere çevirmeye hizmet etmediklerini, ayrıca problemlerin çözüm sürecine de katkıda bulunduklarını” savunur. (Arnheim,2005: 151)

Asatekin ise “yuvarlak biçimlerin dairesel hareketi, yüzeysel pütürlerin dokunsal ilişkileri, içbükey formların kap olarak kullanılma olasılıklarından” söz eder. (Asatekin,web, t.y.: 250)

Kahve tüketim kültüründen yola çıkarak tasarlanan ‘*Neyse halin*’ bir bakıma Arnheim’ın söylediği gibi probleme bir çözüm önerisi getirir ve onun betimlediği kadınsılık ve erkeksilik kavramını, tasarımsal olarak biçim yolu ile işlevsel biçimde, bize aktarır. Kahve fincanı soğuduktan sonra fal bakıldığı için, insanlar buluşmalarında fal bakma sürecini hızlandırmak için yüzük koyar. Böylece fal keyfi daha çabuk başlar. Bu ritüelden etkilenecek yaratılan tasarımda Türk kahvesi ve metal yüzük birbirine entegre edilmiştir. Ürünün kulp kısmı yarık biçimde üzerine yüzük geçecek şekilde tasarlanmıştır. Böylece kulptaki yarık işlevsel bir etki kazanmıştır. Bilinen Türk fincanını, biçimsel olarak da değiştiren bu örnek, tüketim kültür biçimleri açısından farklıdır. Algıda seçicilik yaratır.

Resim-10: Pithos

Kaynak: (R.Higgins, web, 1979)

Antik döneme geri dönersek zeytinyağı ve şarap yapılmak için tasarlanan pithoslar işlevsel tasarıma örnek gösterilebilir. Louis Sullivan'ın söylediği ‘‘biçim işlevi takip eder ‘’sözü ile tam anlamı ile eşleyen pithoslar döneme damgasını vurmuştur.

Tüm bu incelemelerin sonucunda neolitik devrimi ve endüstri devrimin seramiğin kültürel döngüsünde ortak noktalara sahip olduğu ve ürün tasarım sürecinin altında yatan etmenlerin, biçimsel, sosyo-kültürel, işlevsel ve inovatif başlıkları altında gruplandırılabilceği söylenebilir. Bu sınıflandırmaya sebep olan din ve mitoloji, teknoloji ve ekonomi de bir sonraki kategoride işlenecektir. Kısaca, seramik, her kültürde farklı anlamlar kazanarak kültürel döngüsünü yaşatır ve kültürlerin ürün tasarımına etkisi vardır. Seramiğin hammaddesi olan kil, kolay şekillendiği için ve ucuz olduğu için tarih boyunca tercih edilen bir malzeme olmuştur.

1.3.1. Teknolojik Gelişmelerin ve Ekonominin Seramiğin Kültürel Gelişimindeki Etkisi

Kültür toplumların sosyal ve psikolojik değerlerini yansıtır. Bu yüzden toplumun ruhu olarak nitelendirilebilir. Ruh, insan yaşamının ardında şekillenirken, toplumun ardında şekillenen ve aktarılan ise kültürdür. Seramik ve kültür arasındaki ortak nokta ise ruhtur. Sanatçıların, tasarımcıların ne düşünerek yaptığını bilemediğimiz, ancak bugüne kadar aktarılan eserlerindeki ortak nokta belki de ruh ve tutkudur. Toplumlar kendi yaşam biçimlerini seramikleri üzerinde ruh ve tutkularıyla akıl yoluyla yansıtır. Bu yansımaların örneklerini Batı’da olduğu gibi Doğu’da da görmek mümkündür. Seramik sanatında biçimsel ve estetik anlamda çok gelişmiş Çin, Kore, Japonya gibi ülkeler teknolojik açıdan da fazlasıyla gelişmiştir ve bunu seramik sanatına yansıtır. Bu ülkelerde yapılan günümüz tasarımlarının hem geleneksel formlarını koruyarak hem de teknolojik açıdan oldukça gelişmiş ortamlarda, farklı fırınlarda yüksek dereceli pişirimler yapıp sunulması birçok sanatçı için günümüzde de esin kaynağı olmaktadır. Sanatsal anlamda seramiği başka boyutlara taşıyan bu ülkeler, sanatçılara esin kaynağı olduğu gibi, yaptığı bilimsel çalışmalar ile seramiklerin teknolojik ürünlere dönüşmesini sağlayarak, tasarımcılara da yön vermiştir.

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, teknoloji, seramiğin gelişimini etkileyen kültürel bir unsurdur. Bunu malzeme sağlayarak ve alan yaratarak yapan teknoloji, üretimi yakından destekler. Mimari alandan, müziğe, fotoğrafçılıktan edebiyata, tiyatrodan plastik sanatlara kadar, güzel sanatların her alanında devrim niteliği taşıyan değişimler teknoloji sayesinde gerçekleşmiştir. Sayılan tüm alanların geçmiş tarihi düşünüldüğünde, teknolojinin, ekonomi kavramı ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. Ekonomistler, bu durumu tekno-ekonomik paradigma kavramı ile açıklar. Freeman C. Ve Perez C.’nin savunduğu ‘‘Neo-Schumpeterci yaklaşım’’ olarak bilinen bu kavram, ‘‘toplumsal yapıdaki teknoloji sisteminin geçirdiği ve bu yapıda uzun yıllar etkisini devam ettirecek köklü dönüşümleri’’ konu alır. (Özçam, web, 2014)

Tekno-ekonomik kavramının da net anlaşılabilmesi için ‘‘ekonomik eylem’’ tanımına bakmak gerekir.

‘‘Ekonomik eylem, insanların hayvanlardan ayrılıp insan olma yolunda giriştikleri ve gerçekleştirdikleri ilk eylemdir. Hayvan doğada buldukları ile yetinirken insan doğayı üretmiş ve böylelikle üreterek insanlaştırmıştır. Ekonomi, temel bir altyapı bilgisidir....’’(Hançerlioğlu, 1972: 60)

‘‘Her uygarlık, belli bir iktisadi yapının biçimlendirdiği bir değerler sistemidir.’’(Tanilli, 2014: 14)

Tarihsel sürece baktığımızda, Ön Asya-Yunanistan’daki üretim biçimlerinin ve buna bağlı olarak insan iletişimlerinin değişmesi, ekonomik yapıyı etkilediği gibi, insanoğlunun düşünce sistemini ve düşünce sistemi ile ilişkili üretme-yaratma olgusunu da değiştirmiştir.(Teber,2013: 25) Bütün bu bilgilerin ilişkilendirmesi sonucunda da, seramiğin tekno-ekonomik paradigma ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Arnold’un ‘‘Kültür bir kişinin çevreye davranışsal uyumudur ve tekno-ekonomi, sosyal yapı, ideoloji gibi karşılıklı etkileşim içinde olan alt sistemlerden bir bütün oluşturur’’ ifadesi de bu uyumu bir kez daha doğrular.(Arnold, 1985: 16)

Resim-11 Eriko Inazaki, AASSM 2014

Kaynak: (El Sanatlarıyla AASM'ye geliyorlar, web, 2014)

Resim-11'de 24 Kasım-23 Aralık 2014 tarihleri arasında Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezinde gerçekleştirilen "Materyallerle Diyalog" başlıklı çağdaş Japon güzel sanatlar ve el sanatları sergisinden, tasarım ve teknolojik açıdan dünyanın en iyileri arasında yer alan Japon el sanatlarının seçkin örneklerinden biri gösterilmiştir. Çalışmaların Keiko Art International Sanat Galerisi'ne bağlı yürütüldüğü bilinmektedir. Resim-11 'de görülen çalışma Eriko Inazaki'ye aittir. Çalışmalarında genellikle, deniz altındaki yaşam biçimlerini ele aldığı bilinmektedir. Sanatçının eserlerini yapma biçimi internet aracılığıyla videolar sayesinde izlendiğinde (bknz: (Suzuki, web, 2014)), eserin yaratıldığı ortamın dahi teknolojik açıdan çok gelişmiş olduğu rahatlıkla söylenir. Videoda sanatçının eserlerini üretme sürecine değinilmektedir, bu süre zarfında çalıştığı ortam da değerlendirme içine alınmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, teknolojik gelişmeler yarı zamanlı uzmanlık için geribildirim sağlayarak, yeni alanlardaki gelişmelere ve onun tam zamanlı zanaat haline evrilmesine sebep olmuştur. Çömlekçiliğin tam zamanlı bir meslek haline gelmesi, form ile ilgili tekniklerin gelişmesini sağlamıştır. Böylece üretim artmıştır. Aynı zamanda hava ve iklim koşullarının negatif etkisi de azalmıştır. Dean E. Arnold'un kitabında belirttiği gibi, Avustralya kıtasında bulunan Papua Yeni Gine'de çömlekçiler bir kabı tokmakla vurarak şekillendirmek (paddle and anvil technique) için bir hafta boyunca günde bir buçuk saatlerini harcıyorlardı. Hindistan'da Saraswati ve Behura, formun oluşturulmasından kurutma aşamasına kadar geçen süre zarfındaki birçok teknikten bahsediyordu ve buna göre yarım kalıplara sıvama yöntemi ile çamur kalıba basılabiliyor ve kurutma süresi azalıyordu ve üretim hızlanmış oluyordu. (Arnold, 1985: 202, çeviri: Ceren Cengiz) Arnold'un kitabında, birbirine zıt örnekler verilerek anlatım zenginleştirilmiş ve seramik tarihi hakkında okuyucunun bilgilenmesi sağlanmıştır. Örneğin; Doğu Peru'nun Shipibo-Conibo bölgesindeki üretime bakıldığında, levha halinden silindir haline getirilerek yapılan küçük seramik kapkacakların bile üretim aşamasının uzun sürdüğü ve bu sürecin yeterli kuruma süreci açısından günlerce devam edebileceğine değinilmiştir.

Kap çeşitleri	Bilfiil harcanan zaman			Geçen süre	
	Saat	Dakika	Gün	Saat	Dakika
Servis Kabı	9	52	7	7	14
Yiyecek kasesi	4	37	5	1	0
Orta boy tencere	4	3	3	22	18
Küçük tencere	3	15	3	22	18
Büyük küpler	14	55	7	0	35

Şekil-4 Shipibo-Conibo bölgesinde helezon kapları için üretim süreci

Kaynak: (Arnold, 1985: 205)* kitabından çeviri yapılarak bu tablo oluşturulmuştur.

Dean Arnold'un Seramik Teorisi ve kültürel gelişimi isimli kitabından edinilen bilgiler, Shibibo-Conibo seramiği ile ilgili merakı arttırmıştır ve bu konu üzerine internet araştırması da yapılmıştır.

Resim-12: Shipibo-Conibo Seramiği

Kaynak: (Earth of the Amazon: Shipibo-Conibo Ceramics, web, 2011)

Resim-12'deki örneğin desenlerinde Shibibo-Conibo Hintlilerinin antik kültürü ile ilgili motifler yer almıştır. Çizgiler, tasarımda kullanılan doluluk ve boşluklar ve gölge oyunları işçilik değerini arttırmıştır. Seramik üretimi Shibibo- Conibo bölgesinde devam etse de, değişen teknolojinin şehrsel üretime ve turistler için yapılan mamul ürünlerin üretimine yol açtığı öğrenilmiştir.

Aynı şekilde, bugün seramiğin üretim süreci incelendiğinde, ülkemizde de teknolojinin büyük katkısı olduğu söylenebilir. Her ne kadar fırın kapasitesi ve yüksek sıcaklıklarda pişirim yapma şansımız, Çin, Japonya, Kore gibi ülkelere göre daha az olsa da, üç boyutlu çıktı makinelerinin artması teknolojik alanda kolaylık sağlamakta ve

küçük boyutlu eserlerin oluşum sürecini hızlandırmaktadır. Adile Feyza Özgündoğdu'nun ‘’Seramik Üretiminde Çağdaş Bir Biçimlendirme Yöntemi Olarak Üç Boyutlu Yazıcılar’’ isimli çalışması da incelendikten sonra ortaya çıkan sonuç, teknolojik gelişmenin seramiğin kültürel süreci üzerindeki etkisinin varlığıdır.

Geleceğe yönelik yapılan değerlendirmelerin, tasarımcının ya da sanatçının tüketicisi ve izleyicisi ile teknolojik gelişmeler sayesinde yeni bir profil oluşturacağı beklenmektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi Dönüşüm kongresi (2014) kapsamında yapılan konferanslarda da bu konu üzerine sanatçılar fikirlerini beyan etmiştir ve üç boyutlu yazıcıların seramik kültürünü nasıl etkileyeceği üzerine konuşulmuş ve durum değerlendirmesi yapılmıştır. Muhtemelen, olanakların ve yaşam statüsünün gelişmesi, teknolojinin farklılaşması, yaşayış ve tüketim biçimlerini değiştirecek, bu da sanata ve tasarıma farklı şekilde yansıyacaktır.

Resim-13: Stratigrafik Üretim Projesi Düzeneği ve Ürünleri

Kaynak: (Özgündoğdu, web, 2014)

Resim-13'te Unfold İstanbul Tasarım Bienali(2012) için gerçekleştirilen Stratigrafik (katmanlı) üretim projesi düzeneği ve ürünlerine yer verilmiştir. Üreticiler bu düzeneğe ile kendi porselen serilerini üretmiştir. Türk seramik sanatçıları ve tasarımcılarının da bu çalışmada yer aldığı bilinmektedir.

Daha önceki sayfalarda bahsi geçen, teknolojik ve sanat anlamında gelişmiş Uzak doğu ülkelerinin yüksek dereceli fırınlarını örneklemek de çalışmanın zenginliği açısından önem taşımaktadır. Çünkü teknoloji her yerde kültürün bir ögesidir ve teknolojiyi geliştirip kullanmak insanın doğasında vardır. Uzakdoğu, seramik kili açısından değerlendirildiğinde ve Türkiye ile kıyaslandığında, yüksek dereceli kil bakımından şanslı ve zengindir. Bunun coğrafi yapı ile ilişkisi de büyüktür. Yüksek sıcaklıktaki killerin keşfi, zamanla yüksek sıcaklıkta pişirim yapılabilen fırınların tasarımı ile doğrudan orantılıdır. Teknolojideki değişimi doğru algılayan ve en önemlisi teknolojinin kültür üzerindeki etkisini farkında olan Uzak Doğu ülkeleri, yeni değerler yaratırken, eskileri de yaşatmaktadır.

Resim-14: Sueki Tipi Fırın, Kanayama Fabrikası, Amori, Japonya, Fotoğraf: Sevim Çizer

Kaynak: (Çizer,web,2010)

Resim-15: Sueki İşleri, Kanayama Fabrikası, Amori, Japonya, Fotoğraf: Sevim Çizer

Kaynak: y.a.g.e (Yukarıda adı geçen eser)

Resim-14’ te Sueki tipi fırının görseline yer verilmiştir. Resim-15’te de Sueki işleri yer almıştır. Seramik fırınları, yaşam koşulları, coğrafi alan ve sanatçının çalışma tekniğine göre farklılık gösterir. Eski tip fırınlardan bugün yararlanılsa bile, değişen hayat koşulları, yeni malzemeler ve teknik gelişmeler ve üretimdeki artış sebebi ile fırınların tasarımı değişmekte ve gelişmektedir. Kültür, içinde bulunduğu dönemi yansıtır ve geleceğe yansır. Bugün kullanılan fırınlar ve üretilen eserler, yıllar sonra geçmişteki araştırmalara konu olacaktır.

Sonuç olarak teknoloji ve ekonominin seramiğin kültürel süreci üzerinde büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir. Neolitik devrim ve Endüstri devrimi düşünülürse, ürün bolluğunun zaman içerisinde artması, ekonomik ve teknolojik gelişmeler ile paralel olarak, seramik zanaatının oluşmasına ve gelişip hız kazanmasına neden olmuştur.

1.3.2.Din, İnanç ve Mitoloji Kavramlarının Seramiğin Kültürel Süreci Üzerine Etkisi

Din, inanç ve mitoloji kavramlarının seramiğin kültürel süreci üzerindeki etkisi çok büyüktür. Bunun en belirgin örneklerine özellikle tarih öncesi zamanda ve ilk toplumlarda rastlanır. Dinin ve mitolojinin en çok anlamlandırıldığı, birlikte kullanıldığı hatta düşünülebildiği kategorinin eski zamanlara ait olması doğanın bilinmezliği ile ilişkilendirilebilir. Yaşam, insanoğlu için bilinmez olduğundan inanç kavramı ve bu durumun yansımaları da dönem içinde gelişmiştir. Eski zamanlarda, insanlar, deneysel bilgileri ile, günlük yaşam dahilinde evren ile ilgili birçok şeyi açıklamaya çalışmışlardır.

“Örneğin Sümerler, dünyanın oluşumunu ‘...toprağı sudan ayıran yüce bir sulayıcının...’, insanın yaratılışını ise ‘...onu kilden topraktan yoğuran yüce bir çömlekçinin...’üretimi olarak düşlemişlerdir....”Sümerlere göre dünya Tanrısal bir enerjinin etkisiyle kaostan ya da boşluktan vakumdan, insanlar ise doğurgan, bereketli, bakire dışı bir çamurdan oluşmuşlardır.” (Teber, 2013: 19,20)

İnsanı usta bir çömlekçinin yarattığını düşleyen Sümerler, bu düşlerini, inanışlarını çömleğe zaman içinde de aktarmışlardır. Sümerler, inanç kavramı ile çömlek sanatının nasıl bağdaştığının ve çömleğin kültürel süreci üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunun önemli bir göstergesidir. Aynı şekilde evrenin oluşması ile ilgili bilgilerin, “Çin-Hint, Mezopotamya mitolojilerinde açıklanması” ve o dönemde üretilen çömleklerin mitolojik bir hikayesi olması da din, inanç ve mitoloji kavramlarının tarih boyunca çömlek sanatını etkilediğini doğrular niteliktedir. Bu kavramların önemi gerek dinsel ayinlerden, adak törenlerinden, gerek yukarıda bahsi geçen eski toplumların yaradılış ile ilgili toprak, kil, çamur betimlemelerinden anlaşılmaktadır. Çömleğin din kavramı içinde kutsal olarak nitelendirilmesi, bazı kültürlerde, Tanrılara sunulan yiyecek ve içeceklerin taşıma görevinin seramiğe ait olmasından, insanların Tanrılara adak olarak sunulmasından kaynaklanmaktadır. (y.a.g.e: 47,254) Yani, çömlek günlük kullanım anlamının dışına çıkmış, yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır.

Sümer örneğinde verildiği gibi, evrimin doğuşu ile ilgili inançlar da çömleği ve kili kutsal hale getirmiştir. Mısırdaki da çömlek Tanrısı Khnum'un topraktan çocukları yarattığı inancı da bunun benzer başka bir örneğidir.(y.a.g.e: 261)

Farklı etnik grupların kültürleri, din kavramında analiz edildiğinde, çömleğe yansımalar da birbirinden farklılık göstermiş olur. Bazı kültürlerde de tam tersine benzerlik kaçınılmazdır. Eski Çinliler ve eski Türkler arasında inanışlar açısından benzerlikler görülmektedir. Gök tanrı kültü bunun en belirgin örneği olarak verilebilir. (Tryjarski, 2011: 34, 38) Bunun her iki kültürdeki seramik yansımalarında da nitekim benzer olarak yansıdığı görülür. Geçmişte toplumun dinsel ihtiyacını karşılamak için, farklı isimlerde bereket tanrıçaları üretilmiştir. Hemen hemen her kültürde rastlanan bereket tanrıçaları, farklı malzemelerden ve kilden yapılmış ve kendi kültüründe farklı anlamlar kazanmıştır. Toplumların Tanrılara olan inancı dönem çömleklerine de yansımıştır. Örneğin çok Tanrılı olan Hititlerin baş Tanrısı olarak bilinen Gök Tanrının sembollerinden biri boğadır. Hitit döneminde görülen boğa biçimli kaplar da inançların seramiğe yansımalarının bir örneğidir. (Akurgal,2014b: 100,101) Hitit döneminde görülen gaga ağızlı testiler, sopalara geçirilerek dinsel törenlerde kullanılan objeler haline dönüşmüş, döneme damgasını vurmuştur. (Hatti ve Hitit, web, t.y.: p20)

Din ve inançsa konu, bu bölümde ölüm kültüründen bahsetmek de yerinde olacaktır. İkinci bir hayatın varlığına inancın artması ile tarihte çoğu toplumda mezar kültürü oluşmuştur. Mezarlarda bulunan seramik eşyalar, takılar, ikinci bir hayatın varlığını gösterirken, bu inancın sanata nasıl yansıdığının da muazzam bir göstergesidir.(Teber: 2013, 174)

Tunç çağında ölümlerin seramik küplere gömülmesi, Urartulara bakıldığında, “Yüksek kayalıkların yüzüne oyulan kaya mezarlarına cesedin doğrudan konulduğu mezar geleneğinin yanında “urne” denilen delikli kaplara konulmuş kül mezarlara da rastlanması “ da seramik ile inanç kavramının nasıl bağdaştığının göstergesidir. (Bahar, 2013: 269,288)

Uzakdoğu'dan örnek verecek olursak, cenaze törenlerinde kullanılan at ve ördek biçimli kaplar örnek olarak gösterilebilir. (Kraft, web, 2003) Çin'de de 'Mingqi' ismi verilen seramik formların, cenaze törenlerinde kullanıldığı görülmektedir.(Clydesdale, web, t.y.: p10)Sonuç olarak, din, inanç ve mitoloji kavramlarının seramiğin kültürel gelişimi üzerinde büyük etkisi vardır. Bu etkiler daha çok antik dönemlerde görülmektedir. Ancak çağdaş tasarım örneklerini incelediğimizde yeni nesil tasarımcıların da bu kavramlardan etkilenecek seramiklerine yansıttığı söylenebilir.

1.4.Seramiğin Üretim Süreçleri ve Seramik Kaynakları

Seramik yapımının bir süreci vardır. Çamurun hazırlanmasıyla başlayan bu süreç, şekillendirme ve kurutma ile devam eder, fırınlama ile sonlanır. Bütün bu sürece kültürün önderlik ettiği ve tasarımcının ya da sanatçının geçmişin birikimlerinden faydalanarak ürün ve sanatlarını ortaya koyduğu unutulmamalıdır.

Seramik malzemenin kullanılabilirliği ve uygunluğu seramik yapımındaki en önemli faktörlerden biridir. Uygun kilin bulunması temel çevresel faktör olarak görünse de iyi kaliteli kilin yokluğu iddiaya göre seramik üretiminin yokluğunu açıklar.(Arnold, 1985: 20)

Seramik üretimindeki en önemli kaynaklar hiç kuşkusuz kil, su ve yakıttır. Pişmemiş kil eğer gereğinden fazla plastik yapıya sahipse, seramikçi çalışabilirliği arttırmak için, plastikliği azaltmak için çamura madde ekleyebilir. Boyalar, sırlar ve dekor için kullanılan materyaller de kullanılan kaynaklar arasındadır ancak asıl olan, seramiğin temelini atan kil, su ve pişmesini sağlayan yakıttır. Seramik yapma sürecinde olumlu geri bildirim alabilmek için pişirme süresinde çatlaklık olmaması ve kırılmaması önemlidir, bu da kilin kaliteli olması ile mümkündür. Ancak bütün seramik kaynakları eşit kalitede değildir. Kilin kalitesi mineral yapısına, kristallik derecesine, plastikliğine, partikül büyüklüğüne, çözülür tuz miktarına, değiştirilebilir katyonuna bağlıdır. Bu sebeple farklı toplumlardaki çamurların, farklı kültürler ve çevre faktörleri etkisinde

kaldığı ve kullanılan ürün gruplarının birbirinden farklı olduğu söylenebilir. Aşağıdaki Şekil-5 ‘te seramik kaynakları bölümü için çamur adları, özellikleri, rengi, kullanıldığı ülkeler ve ürün örneklemeleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Şekil-6’da da akçini çeşitlerine yer verilmiştir.

Akçini (Earthenware)	• Homojen, ince taneli, su emme özelliği • Kırığı beyaz • İlk kez 1750, İngiltere→Astbury (seramikçi) tarafından bulundu.Alm. & diğer Avr.ülkeleri • Kap-kacak • Duvar plakaları
Pekişmiş çini	• Sağlık kurallarına uygunluk • Geçirgenlik yok • Sağlık gereçleri, yer plakaları
Porselen	• Gözeneksiz, ince beyaz, saydam, yüksek ısı gerektirir (Çin) • Yüksek mekanik direnç , elektriksel direnç • Sıcaklık değişimlerine direnç • Sofra eşyası

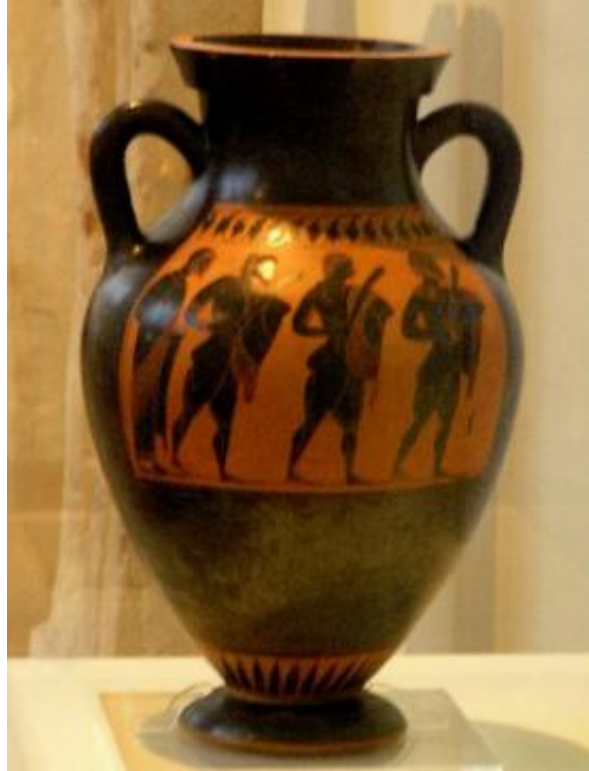
Şekil-5 Seramik Bünyenin Özelliklerine Göre Sınıflandırılması

Seramikle ilgili kaynaklar özetlendikten sonra seramik şekillendirilmesinde kullanılan geleneksel teknikler Şekil-6’da gösterilmiştir. Bu tekniklerin kültürle ilişkisi de şu şekilde yorumlanabilir. İlk yapılan ürünlerin çimdik yöntemi ya da fitil sucuk yöntemi kullanılarak yapıldığı ve genellikle açık ateşte pişirildiği bilinmektedir. Çömlekçi çarkı bulunduktan sonra, çark üzerinde şekillendirmeler başlamıştır, onun bulunması ile beraber seramik tarihinde birçok şey değişmiştir çünkü çömlekçi çarkı “Endüstriyel Devrim” niteliğindedir. Kullanılan teknikler farklı olduğu için, ortaya çıkan tasarımlar birbirinden farklılık gösterir. Ancak hepsi kendi zaman diliminden ve yaşam biçiminden izler taşır.

Serbest şekillendirme(çimdik yöntemi)
Fıtil ya da sucuk yöntemi
Çömlekçi çarkında şekillendirme
Kalıba basma yöntemi ile şekillendirme
Kalıp yöntemi ile şekillendirme

Şekil-6 Seramik Şekillendirilmesinde kullanılan geleneksel teknikler

İnsanoğlu, ürettiği seramiğin daha sağlam olması için tarih boyunca farklı çalışmalar yapmıştır. Bugün seramik malzemesi sanatsal kullanımının dışında bir çok sektörde kullanılması da bunun en güzel örneklerinden biridir.

Resim-16: Ulusal Arkeoloji Müzesi, Antik Yunan Klasik Dönem, Atina, Yunanistan

Kaynak: (Ceramic pot from Pharsala, web, 2006)

Resim-17: Hareketli Bebek, Ulusal Arkeoloji Müzesi, Antik Yunan Klasik Dönem, Atina, Yunanistan

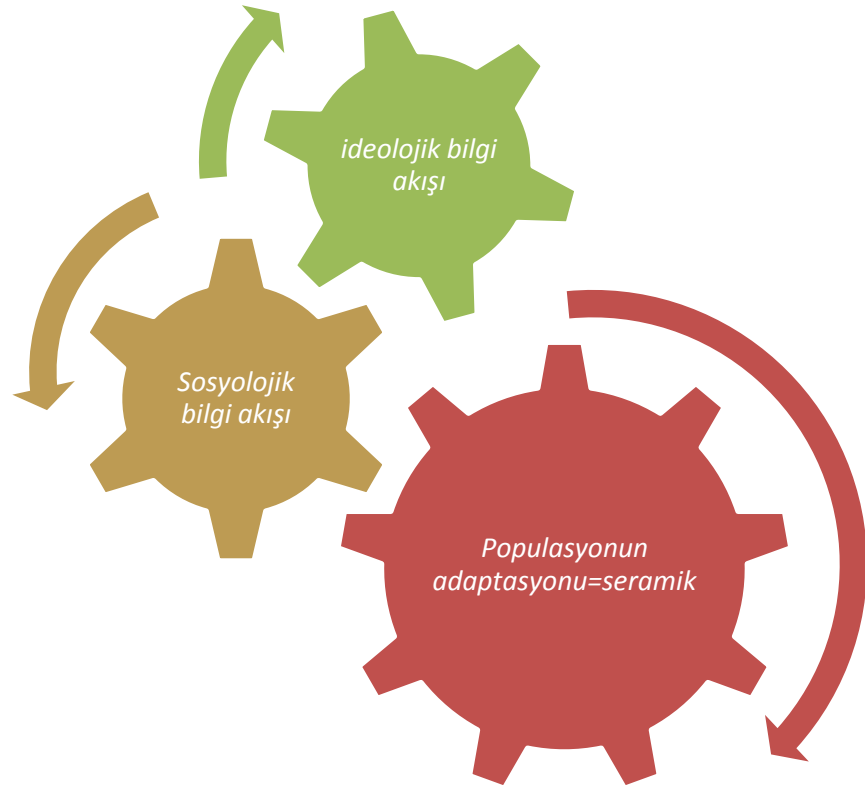
Kaynak: (Tayar, 2014: 36)

Yukarıda Resim-16’da Atina Ulusal Arkeoloji Müzesinden Antik döneme ait bir görsele yer verilmiştir. Resim-16’ da çömlekçi çarkı ile yapılan amforanın üzerindeki desenler o dönemin yaşam biçimine dair ipuçları vermektedir. Resim-17’ de görülen hareketli bebek figürü de elle şekillendirilmiştir. Oyun objesi olarak nitelendirilmiştir.

1.4.1 Seramik ve Talep ilişkisi

“Seramiğin kültürün geri kalanı ile sistematik bir ilişkisinin olmasının sebebi kültürün birbirini etkileyen dinamik bir sistemden meydana gelmesidir. Seramik aynı zamanda çevredeki belirli bir popülasyonun adaptasyonu sonucu olduğu için, kültürün çevre ile olan sistematik ilişkisidir ve aynı zamanda ekosistemin bölümlerinde bilgi akışını sağlayan bir kanaldır... Seramik toplumların üyeleri arasındaki ideolojik ya da sosyo-kültürel bilgi akışını

sağlar. Seramiklerin formu ya da dekoru mitolojik konular ritüeller ve geçmişteki yaşam biçimleri ile ilgili birçok iz taşır ve ipucu verir.”(Arnold,1985: 127, çev. Ceren Cengiz)

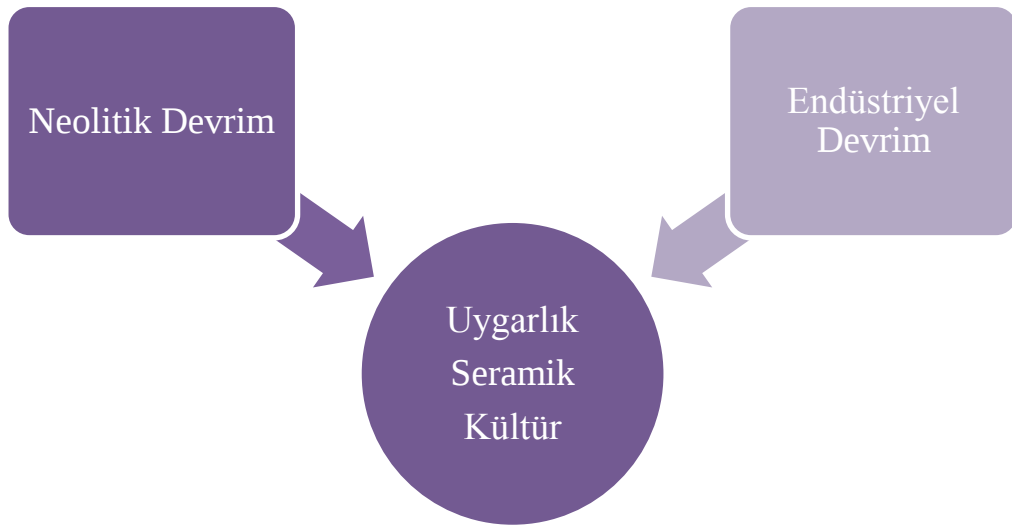
Şekil-7 Kültürün çevre ile sistematik ilişkisi

Kaynak: (Arnold, 1985: 127)’deki metin doğrultusunda oluşturulmuştur.

Yani Arnold’un bahsettiği ipuçları toplumsal düzeni yenileyen kültürün içindedir. Değişen düzen her alanda olduğu gibi seramik sanatında arz-talep ilişkisinde varlığını gösterir. Örneğin, kentleşmenin artması ile toplumsal talepler değişir ve çömlek üretimi yaşam kültürünün içine girer. Üretimin artması ile birlikte, talep oluşur ve ürün çeşitliliği artar. Bölgelerin kültürlerine ve yaşam biçimlerine göre değişen talep, ihtiyaca ve beraberinde tasarıma da farklı şekillerde yansır. Yapılan araştırmaları incelediğimizde, Türkiye’nin geçmiş yıllarındaki mutfak-banyo alanları sadece ihtiyacı karşılamaya yönelikken, bugün durumun değiştiği ve günümüzde bu alanlardaki tasarımların yaşam alanı yaratma kaygısı taşıdığı dile getirilmiştir. (Tanış,2014: 25)

1.5. Neolitik Devrim ve Endüstriyel Devrim Arasında Seramik ve Uygarlık

Tezin birinci bölümünün son kısmında uygarlık ve seramik tarihi için önemli olan iki büyük devrim Şekil-8'deki gibi ilişkilendirilmiştir. "Neolitik devrimin" ve "Endüstriyel devrimin" insan hayatının şekillenmesinde ve uygarlık kavramının ortaya çıkmasında büyük bir rolü vardır. İkinci bölümde anlatılacak olan neolitik devrimin ve üçüncü bölümdeki zeytinyağı-şarap kaplarının endüstrisinin (neolitik-endüstriyel devrim örneklerinin) rolünün anlaşılabilmesi için "uygarlık kavramından" söz etmek gerekir. Uygarlık kavramını cümlesel olarak tanımlamak yerine aşağıdaki Şekil-9'da, okunan kaynaklar doğrultusunda onun oluşturduğu çağrışımlara değinilecektir.

Şekil-8 Uygarlık tarihi ve seramiğin kültürel dönüşümü

Şekil-9 Uygarlık çağrışımları

İnsan topluluğunun olduğu yerde üretim, üretimin olduğu yerde tüketim, tüketim ile üretimin kaynaştığı yerde ekonomi ve kentleşme vardır. Bütün bunlar uygarlık kavramını oluşturur. “Hiçbir uygarlık homojen değildir.” Birbiri ile iletişim içinde olan insanlar uygarlık tarihini oluşturur. (Tanilli, 2014: 17)

İnsanlık tarihine baktığımızda neolitik devrimin ve endüstriyel devrimin uygarlık için iki önemli aşama olduğu söylenebilir. Seramik sanatı, bu iki kültürel çizgi arasında yansımalarını tarih boyunca göstermiştir.

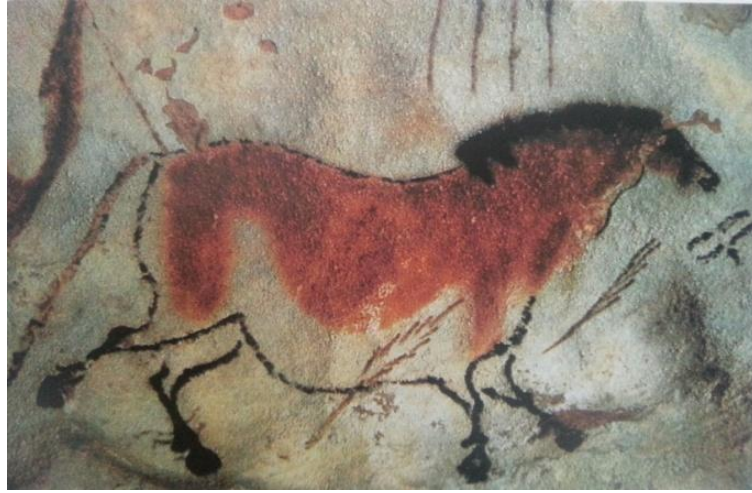
İKİNCİ BÖLÜM

SERAMİĞİN YAŞAM BİÇİMLERİNE KÜLTÜREL YANSIMALARI

2.1. Anadolu’da Tarih Öncesi Toplumlarda Yaşam Biçimlerinin Seramik Sanatına Yansıması

“Dillerin, nasıl doğduğunu bilmediğimiz gibi, sanatın da nasıl doğduğunu bilmiyoruz. Eğer tapınak ve ev inşası, resim ve heykel yapımı veya dokuma gibi etkinlikleri sanat olarak sayarsak, dünyada sanatçının bulunmadığı tek bir topluluk yoktur.”(Gombrich, 2013: 39) Bu sözden hareket ederek, sanatın ve sanatçının evrensel olduğu söylenebilir. İlk insanların karşılaştığı doğa olayları, duygu ve düşüncelerin o dönemde yansıtılmasını sağlamış ve inanç kavramı ile birlikte sanatın oluşum sürecine katkıda bulunmuştur. Kimi zaman korku, kimi zaman sevinç duygusunu aktaran sanat tarih boyunca farklı amaçlara hizmet etmiştir. Böylece, geleceğe ışık tutup, geçmiş anlamlandırmamızı sağlamıştır. Aslında bütün bunların özü, insanoğlunun kendini ifade etme gereksiniminden ileri gelir. Tarih boyunca, insanoğlu sanat ve tasarım aracılığıyla kendini ifade etmiştir. Bu noktada, seramik sanatı da büyük önem taşımaktadır Ancak bu bölümde seramik sanatı ile ilgili değerlendirme yapmadan önce tarih öncesi ilkel toplumlarındaki sanat anlayışına genel olarak bakmak, araştırmanın işleyişi açısından daha doğru olacaktır.

Geçmişin sanatını algılayabilmek ve değerlendirme yapabilmek için, sanatın hangi amaçla yapıldığını bilmek gerekir. Tarihe süzgeçle bakıldığında ise, tarih öncesi ilkel toplumlarda imge ile gerçeklik arasındaki farkın günümüze nazaran daha belirsiz olduğunu söylenilebilir.

Resim-18 : M.Ö 15.000-10.000 Dolayları, Mağara Resmi, Lascaux, Fransa

Kaynak: (Gombrich ,2013: 41)

Resim-18'deki hayvan figürü, insan ile avcılık arasında bir bağlantı kurmamızı sağlar ve o dönem insanının avcılığa dair bir şeyler düşünerek bunu çizdiğini algılamamıza yol açar. Aynı şekilde geçmiş dönemdeki duvar çizimleri, mezarlardaki aşı boyaları sanatçının kendini ifade etmesinden ve paylaşma arzusundan ileri gelir. Bunların bir sonraki evresi ise tezin ikinci bölümüne konu olmuş olan dillenen seramik kaplardır.

2.1.1. Anadolu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları

Anadolu tarihte kıtalar arası köprü vazifesi olmuş, dünyanın en zengin tarihsel mirasına sahip olan kültür birikiminin en güzel örneğidir. Binlerce yılın öyküsü, antik kentlerin kalıntıları ile dillendir. “İnsanların kültürü olduğu için, daha alt sınıftan hayvanlar gibi yalnızca et, kan ve kemikten oluşmazlar.....Her insan bir kültürün parçasıdır....” (Braidwood, 2008: 44)

İnsanın öz kimliğini ve oluşumunu yorumlayan seramik sanatı sayesinde, toplumların kültürlerini, yaşam biçimlerini incelemek ve bir sonraki aşamada günümüz sanatına yansımalarını yorumlamak daha mümkün hale gelmektedir. Seramik sanatı ateşin bulunması ile doğrudan ilişkili olduğu için, ilk seramik örneklerin M.Ö onuncu ve dokuzuncu binlerde üretildiği, araştırmalar doğrultusunda da söylenebilir.

Anadolu farklı yüzyılların hikayeleri ile dillenir. Bu hikayeler, tarihsel bir dönemin yapı taşlarını oluşturur. Örneğin: ‘‘En eski ve önemli seramik buluntulara Türkistan’ın Aşkava bölgesinde Filistin’in Jericho bölgesinde, Anadolu’nun çeşitli höyüklerinde ve Mezopotamya olarak adlandırılan Dicle-Fırat nehirlerinin arasında kalan bölgede rastlanmıştır.’’ (Arcasoy,1983: 1)

Bu bölgelerde incelenen sanatsal değerler, ilk seramik buluntular döneminden izler taşıdığı için geleceğe yön verir. Geleceğin kültür mirasçısı, üç yanı denizlerle çevrili olan Anadolu, gerek coğrafi konumu itibariyle gerek ekonomik yapısıyla gerek aldığı göçlerle tarih boyunca merak konusu olmuştur.

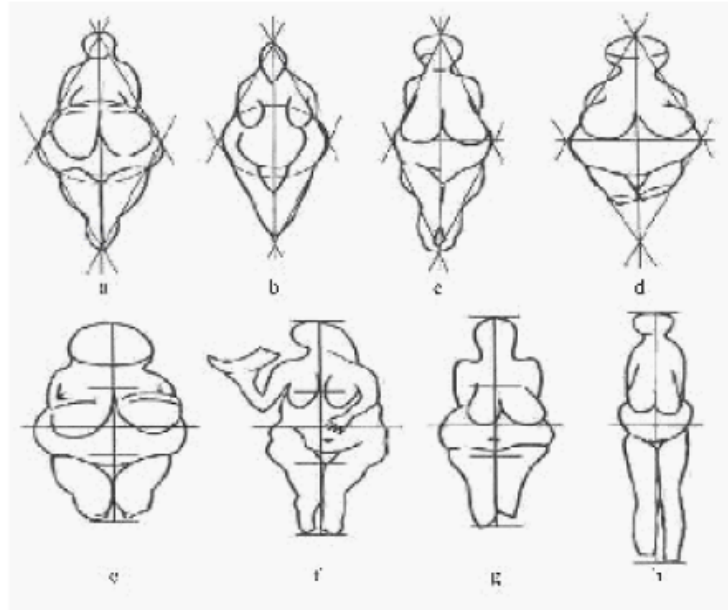
Tezin bu bölümünde insanın aklı, becerisi, tutkusu ve ateş ile oluşan seramik, tarih öncesi ve antik çağ toplumlarında kültürel bir simge olarak, genel bakış çerçevesinde değerlendirilecek ve Anadolu kültürlerinin seramik sanatına nasıl yansıdığı aktarılacaktır.

2.1.2.Paleolitik Dönem

Yontma taş devri olarak isimlendirilen Paleolitik Çağ, tarih öncesindeki uygarlığın gelişme sürecindeki en uzun çağdır. İnsanlığın ortaya çıkışından, M.Ö yaklaşık olarak 10.000 yıl süre bu çağda, insanların kalabalık gruplar halinde mağaralarda yaşadıkları bilinmektedir. (Paleolitik Çağ, web, 2009, p1,2)

“Üretim konusunda hiçbir bilgisi olmayan, geçimini avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan ilk insanlar günlük yaşantılarını, doğada kolaylıkla bulunan iri çakıl taşlarından kaba aletler yaparak kolaylaştırmaya çalışıyorlardı.” (Sevin, 2003: 7)

Yazıyı bilmeyen paleolitik çağ insanları, fikirlerini ve inançlarını önce müzik ve dansla sonra da resim ve heykellerle ifade ederler. Yani insanın kendini ifade etme arzusunun sanatın doğmasına sebep olduğu söylenebilir. Dönem seramik tarihi açısından değerlendirilirse, eski kaynaklara göre bu dönemde seramik üretiminin yapılmadığına rastlanırken, güncel kaynaklarda durum farklılık göstermiştir. Bu durum yapılan radyo karbon testleri ile orantılıdır. Örneğin, bazı kaynaklarda meşhur Dolni Vestonici venüsünün bu döneme ait olduğu dile getirilmiştir.

Resim-19: Şematik Olarak Çizilmiş Vücut Ölçüleri, (a: Lespugue; b: Grimaldi; c: Kostenk no. 3; d: Gagarino no. 1; e: Willendorf no.1; f: Laussel; g: Dolni Vestonice no. 1; h: Gagarino no. 3.)

Kaynak: (Jozsa, web, 2012, 2)

Paleolitik dönem ile ilgili yapılan bir araştırma incelenmiş ve sonucunda bazı bulgulara rastlanmıştır. Resim’de görseline yer verilen, Paleolitik çağ kadınlarının şişmanlığını inceleyen bu araştırmada da Dolni Vestonici venüsüne de rastlanmıştır.

Sonuç olarak, arkeoloji kendini yenileyen ve gelişen bir bilim dalıdır. Çömlekçilik, paleolitik çağ da var mıdır yok mudur sorusu belki yıllar sonra daha çok tartışılacak olan bir konu haline gelecektir. İncelenen kaynaklar birbirinden farklılık gösterse de, tezin bu bölümdeki girişine paleolitik çağ ile başlanmak istenmiştir. Çünkü cevap ne olursa olsun, tarih boyunca bir önceki dönem, bir sonraki dönem için bize ışık tutmaktadır. Örneğin, bu dönemde taştan yapılan fildişi heykelcikler, bereketi temsil eden Kibele ve mağara duvarlarına çizilen resimler aslında bir sonraki dönem hakkında büyük ipuçları verir. Sanat bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yapılan arkeolojik kazı çalışmalarının artması ile bir önceki döneme ait veriler artmaktadır. Belki de bu bölümün son cümlesi olarak Muammer Çakı'nın tezinden bir bölüm alıntılanmak doğru olacaktır: "Paleolitik dönem başlangıcında çanak-çömlek bulgularına rastlanmaktadır. Ancak paleolitik çağın sonlarına doğru insan kili tanımış, onun plastik özelliğini, hatta pişerek sertleşme özelliğini öğrenmiş olduğu sanılmaktadır." (Çakı,1999: 5)

Tabloda Paleolitik çağda Anadolu'da bulunan merkezler verilmiştir.

İstanbul (Yarımburgaz)	
Antalya (Karain)	
Öküzini	
Alanya Kadrini	
Kayseri, Soğanlıdere	
Adıyaman, Pirun mevkii	

Şekil-10: Paleolitik çağ Anadolu'sundaki merkezler

Kaynak: (Seramik ve Cam Teknolojisi Antik Form Tasarımı, web,2007)

2.1.3.Mezolitik Dönem

Mezolitik çağın kelime yapısı olarak, Yunanca Mesos (Orta) ve Lithos (Taş) kelimelerinden geldiği bilinmektedir. İklimin ısınması ile insanoğlunun üzerindeki etki farklı olmuş ve onların gereksinimleri ile yeni ürünler üretilmeye başlamıştır. (Cengiz, web, 2013, p2)

Mezolitik çağ, dönem insanının mağara duvarlarına yapmış olduğu resimler açısından önem taşır. İki boyutlu resimler, üç boyutlu eserlerin hazırlığının bir göstergesidir.

Şekil-11: Mezolitik çağ Anadolu'sundaki merkezler

Kaynak:(Seramik ve Cam Teknolojisi Antik Form Tasarımı, web, 2007)

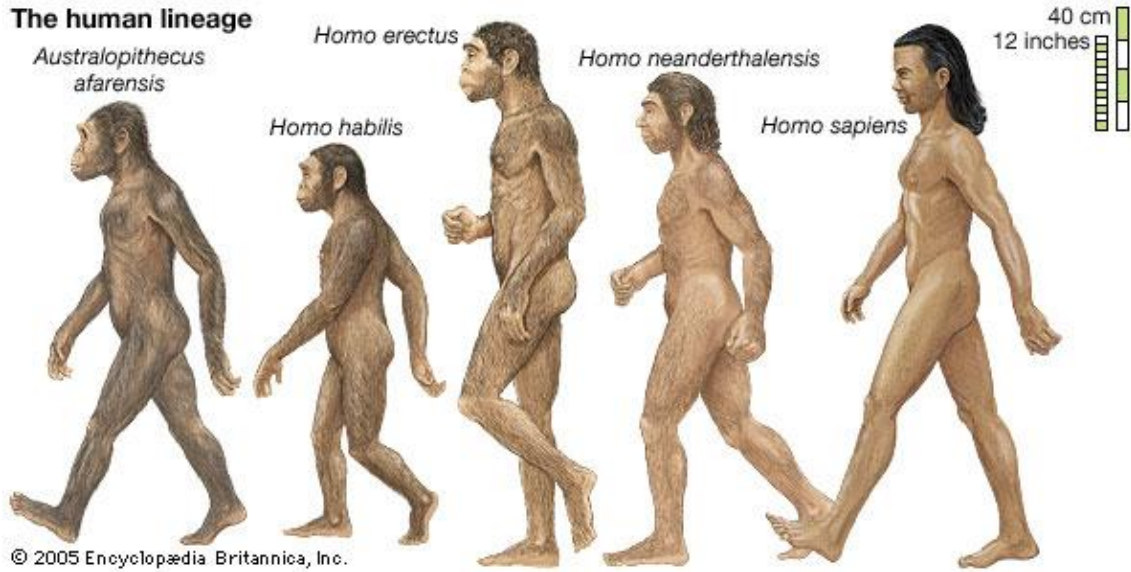
2.1.4. Neolitik Dönem

Paleolitik ve Mezolitik çağa değinildikten sonra, seramik tarihi için esas anlatılması gereken çağ Neolitik çağdır. ‘‘Bir kültür evresi olarak ‘Neolitik’ adlanması 19. Yy.’da Taş devrinin son aşamalarını temsil eden taş aletlerindeki yeni bir teknolojiyi tanımlamak amacıyla ortaya atılmıştır.’’(Başgelen, Özdoğan ve Şentürk, 2007: 11)

Gordon Childe ise uygarlık tarihi açısından son derece önemli olan bu dönemi ‘Neolitik Devrim’ olarak tanımlamıştır. İklimin değışmesi ile beraber, üretimde değışiklikler olmuş, artan nüfus doğrultusunda stok düşüncesi gelişmiştir. İnsanoğlunun avcılıktan üretime, göçebe hayattan yerleşik hayata geçtiğı bu dönem seramik sanatı açısından son derece önemlidir. Çoğu neolitik toplum doğada hazır halde var olmayan maddeler yaratmıştır. Paleolitik çağın sonunda kilin özelliğini bir şekilde keşfedenler, neolitik çağda ateşin bulunması ile seramikten harikalar yaratmışlardır. (Childe, 2014: 63,65)

‘‘Ateşin belli bir sıcaklıkta kili etkileyerek eski biçimine dönüşmeyen bir madde haline getirmesi özelliğinin gözlenip, bunun kullanılması daha doğrusu seramiğin ortaya çıkışı konusunda iki önemli teori ileri sürülmektedir.’’ Bunlar ‘‘Ocak Teorisi’’ ve ‘‘Sepet Teorisi’dir. Ocak Teorisi’nde ‘‘İnsanın, yaşaması ve beslenmesi için hayati öneme sahip olan ateşi korumak amacıyla açtığı çukurlarda, kilin uzun süreli ateş yakma sonucu sertleşip kaba bir seramiğe dönüşmesi’’ söz konusudur. Sepet Teorisi’nde ‘‘İnsanların kamıştan ve sazdan yaptıkları sepetler ilk saklama kullanım kapları sayılır. Sepet teorisi, bu sepetlerin kille sıvanarak suya ve ateşe karşı daha dayanıklı hale getirildiğini varsayar. ‘’ (Çevik, 2009: 563,564)

Yani kilin seramik haline gelmesini sağlayan pişirme işleminin, bir tesadüf sonucunda çağımızın bugünkü haline gelmesinin temelini sağlayan Neolitik çağda bulunduğu söylenebilir. Anadolu’da yaklaşık M.Ö 8000’de başlayan ve M.Ö 6000’de Kalkolitik çağın başlaması ile son bulan Neolitik çağ seramik tarihi açısından önemli bir yere sahiptir çünkü bu çağda insanların yaşam biçiminde büyük bir değışiklik olmuştur, üretime dayalı yaşam biçiminin görüldüğü çağdır. Ateşin bulunması ve günlük yaşama girmesi ile birlikte, seramik üretimi oluşmaya başlamıştır.

Resim-20: İnsanın Gelişimi

Kaynak: (The Ancestors, web, 2005)

Resim-20’de görüldüğü gibi insandan önceki insana yakın türler Australopithecine afarensis (öncül insan), homo habilis (ilk insan) gelişmeye uğramış zaman içinde Homo Sapiensler meydana gelmiştir. Kendinden önceki insan türünü ortadan kaldıran Homo Sapiensler ile birlikte insanlaşma süreci başlamıştır. İnsan olma yolunda ilerleyen biyolojik gelişim beraberinde kültürel gelişimi getirmiştir.

Zaman içinde yaşamda kullanılan aletler farklılık göstermiş, bu sebeple avcılık-toplayıcılık ilişkisi değişmiş ve insanlar farklı yerlere dağılmıştır. Kültürel anlamda çeşitlilik sağlayan bu durum, birlikte yaşam kültürünü oluşturmuştur. İnsanlar yaşam koşullarını kolaylaştırmak için aletler geliştirmişler ve bir süre sonra toplumsal gereksinimlerini karşılamaya başlamışlardır. Tıpkı Australopithecine robustus’ların gelişmesinin semiyotik bir dili olması gibi, zaman içinde çömlek üretiminin yapılması ve artması da işaret sistemlerinin bütünüdür.

Resim-21: Homosapiens'lerin, Gens'lerin ve İnsanlık Tarihinde İlk Kez, İlk Toplumsal Ekonomik Biçimlenmelerin Oluşumunu Sağlayan, Çalışma, Alet, Beyin, El.....Düzenlerinin Gelişimi

Kaynak: (Teber,1985: 74)

Resim-21'de ilk insanların el ve beyin koordinasyonlarının birlikte çalıştığına dair bir görsel verilmiştir. Kültürel kodlara bir iz olacak bu görsel, sanatın varlığı ve gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde başlığında da anlaşılabacağı gibi seramik sanatı Anadolu'da kültürel simge olarak değerlendirilecektir.

Seramik sanatının değerlendirmesini yapmadan önce Neolitik dönemin çanak çömleksiz dönemlerinden bahsedilmesi gerekir. Özellikle son dönemlerin araştırmaları doğrultusunda bulunan bütün tarihi değiştirdiği söylenen, Klaus Schmidt tarafından keşfedilen Göbeklitepe'ye değinilmesi yerinde olacaktır. Klaus Schmidt, yaptığı açıklamaların birinde, "Önce tapınak geldi, şehir sonradan geldi" demiş ve bu sözüyle erken medeniyet tarihine yeni bir açılım getirmiştir. (Bayar, web, 2014, p9)

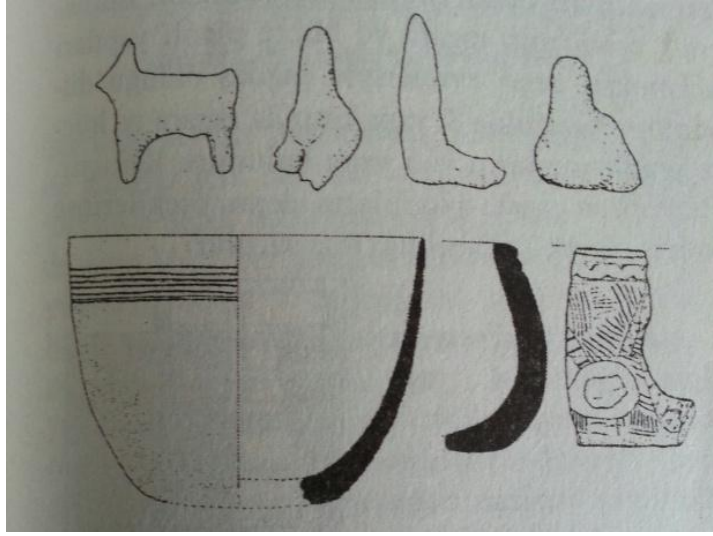
Taş devrinden kaldığı dile getirilen bu tapınakların yapısındaki ortak özellik, sütunların T biçimi ile çevrilmiş olması ve merkezde iki T biçimli sütunun karşılıklı olarak konumlanmasıdır. T biçimli sütunların üzerinde kuş, aslan, yılan, akrep gibi kabartmaların bulunduğu değinilmiştir. (Güngör,2014: 21, 22)

İlginç olan ise, yerleşik hayata geçmeyen insanların dinsel amaçlı yapılan bu tapınağı yapabilmesine rağmen, çömlek kullanmayı bilmediklerinin, (bazı kaynaklara göre de çömlek sanatı ile ilgili başlangıç aşamasında olduklarının) düşünülmesidir. Bu konuda yapılan araştırmaların okunması sonucunda Göbeklitepe sanat ve kültürün yansıması olarak tanımlanabilir.

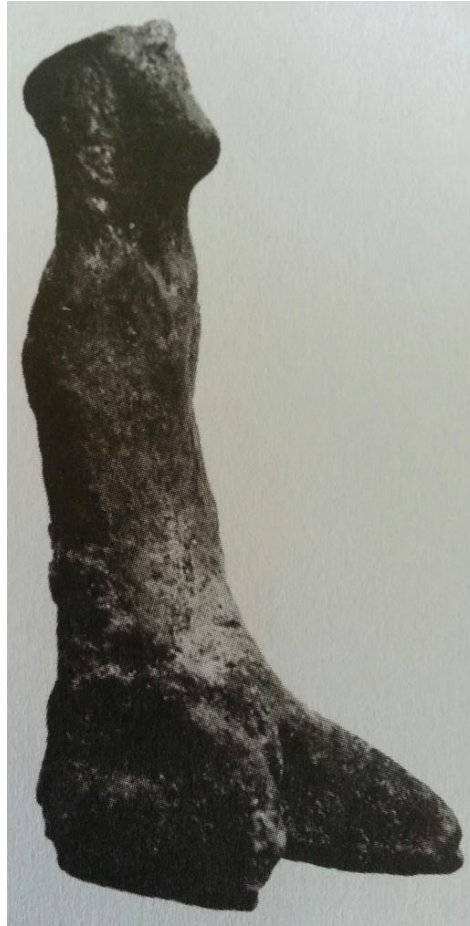
Resim-22: Göbeklitepe, Üzerinde Kuş, Aslan, Yılan ve Akrep Şeklinde Kabartmaların Yer Aldığı T Şeklindeki Sütunlar

Kaynak: (Güngör, 2014: 22)

Resim-23: Kil Figürinler ve Taş Kaplar

Kaynak: (Sevin, 2003: 29)

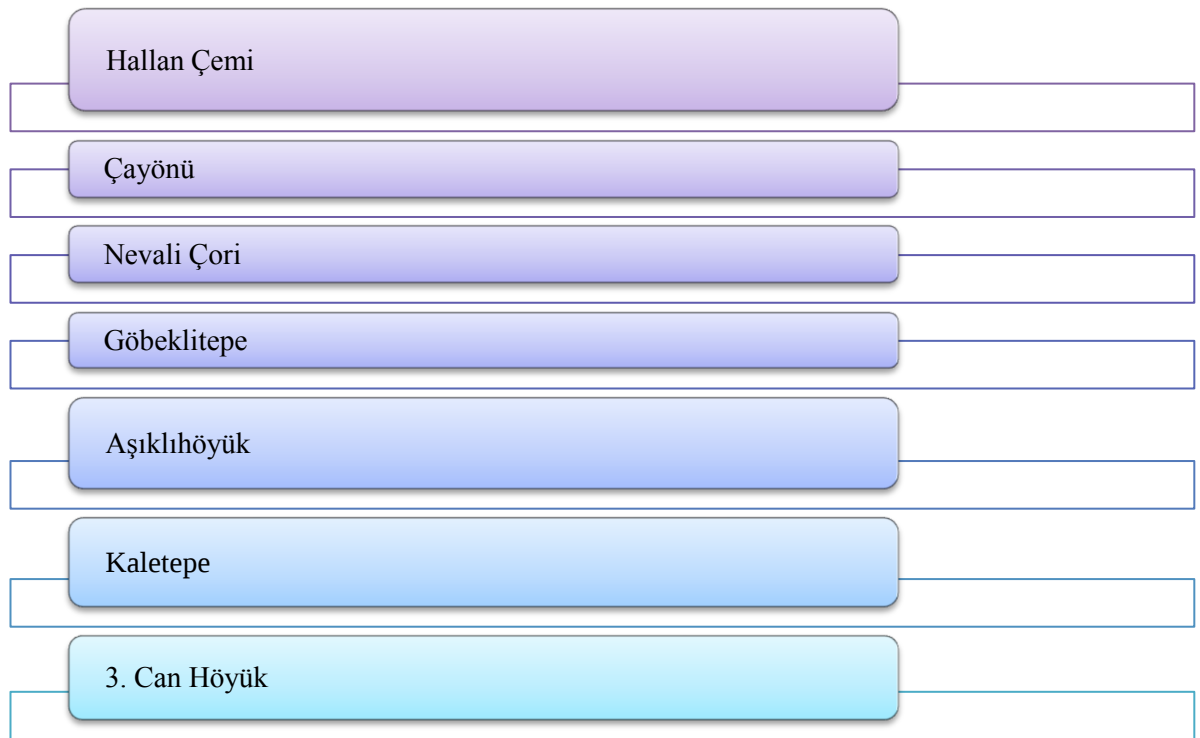

Resim-24: Bugünkü Kazılarda Bulunan İnsana Benzetilerek Kaba Bir Form Verilmiş Bir Heykelcik

Kaynak: (Hodder, 2014: 191)

Çömleksiz neolitik çağa örnek olabilecek diğer yerler Çayönü ve Nevali Çori bölgesidir. Resim-24’de Çayönü insanların kilden yaptığı küçük insancıklara yer verilmiştir. Dönem insanların bu küçük heykelcikleri ve ev modellerini yaptıkları bilinmekte ancak çömllekleri pişirmeyi bilmediklerine değinilmektedir. Nevali Çori bölgesinde de kalkerden oyulan insan heykelcikleri bulunmuştur. (Sevin,2003: 29,33) Enteresant olan şey, bulunan insan heykelciklerinin daha sonra örneklenilecek olan seramiklerle benzerlik göstermesidir. Ian Hodder, Michael Morsch’un bu bölgedeki heykelcikleri ele aldığını söylemiş ve heykelcikleri ‘‘dilek tutma’’ ile bağdaştırmıştır. (Hodder, 2014: 189)

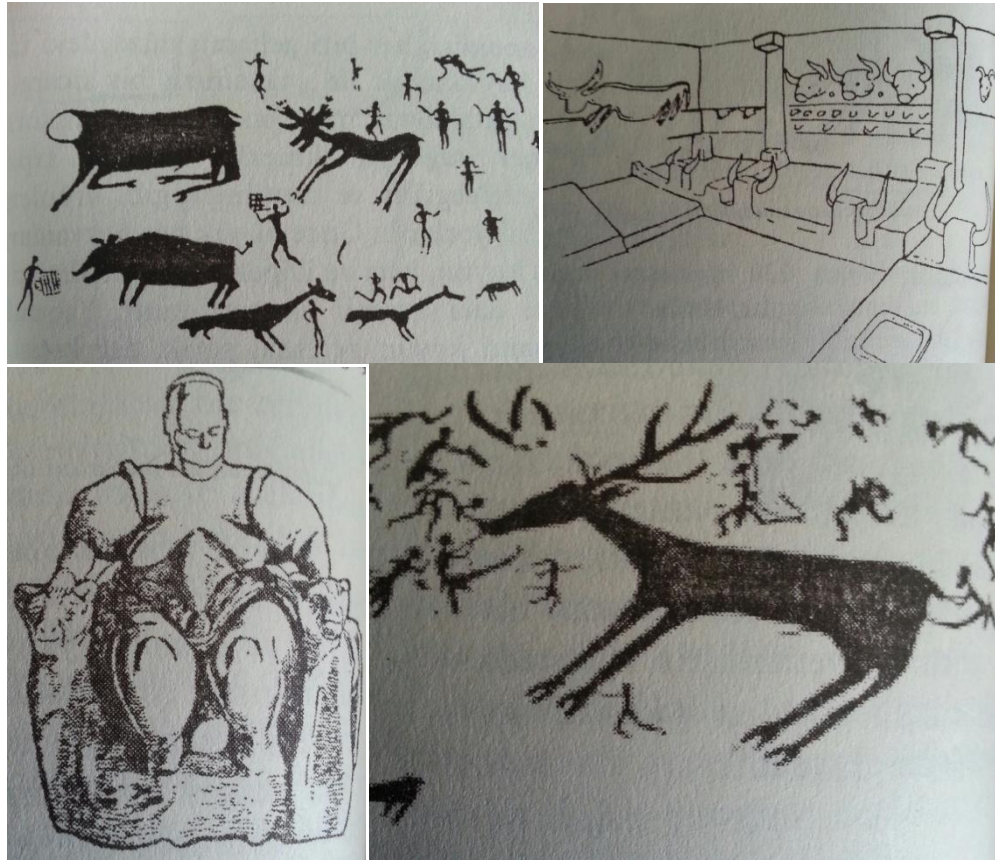
Sonuç olarak, bu dönemde yapılan eserler, bir değerdendirmeye tabi tutulacak olursa, eserlerin Mezopotamya ve Akdeniz kùltürleri ile benzer özellikler taşıdığı söylenilebilir.

Şekil-12: Çanak çömleksiz Anadolu merkezleri

Kaynak: (Sevin, 2003: 21-43) doğrultusunda oluşturulmuştur.

Çömlekçilik sanatı ile ilgili yeterince iz sürebileceğimiz erken neolitik çağda ise insanın doğada bol miktarda bulunan kili keşfedip, ona biçimler verip kültürel yaşamını değiştirdiği bilinmektedir. Bunun için ilk durağımızın Çatalhöyük olması yerinde olur. Çünkü Maya uygarlığından 4000 yıl, tarih öncesi Mısır'dan ise 1000 yıl kadar önce, toprakla ateş burada buluşmuştur. (Adana'da Öğrenci Sergileri ve Örnekleri, web, t.y.) “Çatal adı, höyüğün farklı yükselti iki tepesinin çatal şeklinde olması nedeniyle verildiğini düşünülmektedir.” (Güngör: 2014,16) Çatalhöyük çok geniş Neolitik ve Kalkolitik çağ yerleşim yeri olarak bilinir. Günümüz Konya şehrinin 52 km güneydoğusunda yer alan Çatalhöyük nüfusu, sanatı ve kültürü açısından tarihte önemli bir yere sahiptir. “Diğer neolitik yerleşimlerden temel farkı, bir köy yerleşmesini aşır kentleşme evresini yaşamakta olmasıdır.” (ARO ile Hitit ve Friglerin izini Çatalhöyük’e Kadar Sürüyoruz,web, 2014)

Resim-25: Boğa Kafaları, Geyik Avı, Avcılık, Ana Tanrıça Kolajı (Çatalhöyük unsurları)

Kaynak: (Sevin, 2003:52,54,55) doğrultusunda hazırlanmıştır.

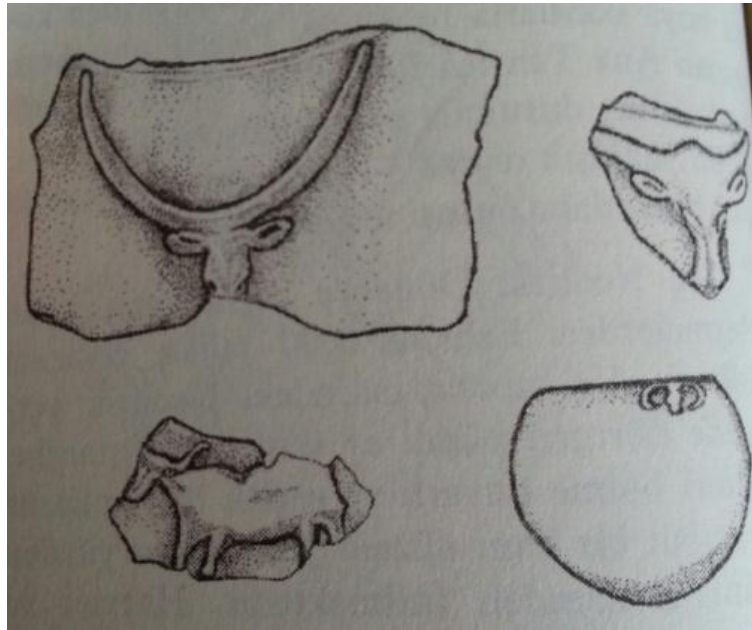
Şekil-13: Çatalhöyük çömlek unsurları

Kaynak: (Sevin, 2003: 52)

1958 yılında J. Mellaart ve David French tarafından keşfedilen Çatalhöyük'te, 1961-1963 ve 1965'te kazı çalışmaları yapılmıştır. İnsanlık tarihine ışık tutan bu önemli merkezde 13 yapı katının açığa çıktığı bilinmektedir. 1993 yılından itibaren Arkeoloji Profesörü Ian Hodder bölgede çalışmalarına devam etmiştir. (Çatalhöyük Kazıları,web,t.y., p2).2012 yılında UNESCO tarafından ‘‘Dünya Mirası’’ listesine dahil edilen Çatalhöyük kazılarında çanak-çömlek dışında, Anadolu'ya egemen olmuş Ana tanrıça kültürünün örnekleri bulunmuştur. Resim-25 ve Şekil-13 Veli Sevin'in kitabından yararlanılarak oluşturulmuştur. Şekil-13'de ismi geçen hayvanlar, Resim-25'e konu olmuştur ve seramik sanatının bir parçası haline gelmiştir.

Pişmiş topraktan hayvan şeklinde ‘‘adak heykelcikleri’’ nin yapılması bunun bir göstergesidir. O dönem insanının gizeme ve korkuya bakış açısı ‘‘adak heykelcikleri’’ ni oluşturmuş olabilir. Ian Hodder'in Leoparın Öyküsü isimli kitabında ‘‘....adak ya da koruyucu işlevlerinden ötürü oraya konmuş olduklarını düşündürmektedir’’ ifadesi (Hodder,2014: 194), bu heykelciklerin ruhlar ya da öbür dünya varlıkları olarak tanımlanabilecek grup için yapılan adakların ifadesi niteliğinde olabilir. Genellikle

küçük olan bu heykelciklerin çok az piştiği bilinmekte ve hızlı yapıldığı için günlük yaşamın bir parçası olduğu söylenmektedir. Çatalhöyük'teki elde yapılan çömleklerin genellikle kahverengi, siyah ve kırmızı tonlarında, tek renkli olduğu bilinmektedir. İlk kaplar ağır, kaba ve basittir. Genellikle oval biçimlere sahip olan çömlekler zamanla geometrik desenler ile bezenmiştir. Okunan kaynaklar doğrultusunda mezarlarda da geometrik desenlere rastlanıldığı ve çömleklerdeki gibi kırmızı rengine rastlanıldığı bilinmektedir. Dönemde bulunan damga mühürlerinin de geometrik desenli olması muhtemelen bir tesadüf değildir. Kırmızı rengin kullanımı Mellaart'a göre kötü ruhların uzak durmasını sağlamaktır. Bu dönem için önemli duraklardan biri de Köşkhöyük'tür. Köşkhöyük'te bulunan çanak çömleklerde (Resim-26) hayvan kabartmalarına rastlanması da o dönem insanının Çatalhöyük'teki gibi hayvancılıkla olan ilişkisinin bir sonucu olabilir. Burada rastlanan kırmızı aşı boyaları da Çatalhöyük'teki kültürün devamı niteliğindedir. (Hodder, 2014: 190,191,194 ; Sevin, 2003:51-53, 64)

Resim-26: Köşkhöyük Kabartmalı Çanak Çömlekler

Kaynak: (Sevin,2003: 64)

Anadolu'daki bir diğer merkez ise Hacılar bölgesidir. Burdur şehrinin 26-27 km güneybatısında bulunan Hacılar'da yapılan kazıların 1957-60 yılları arasında İngiliz

Arkeoloji Enstitüsü tarafından, James Mellaart başkanlığında yapıldığı bilinmektedir. Aşağıdaki Şekil-14'te bölgenin nasıl keşfedildiği şematize edilmiştir

Şekil-14: Hacılar bölgesinin keşfi

Kaynak: (Teber, 1985: 122) doğrultusunda oluşturulmuştur.

Resim-27: Hacılar Yerleşim Yerinde Üretilen Kırmızı, Krem Renkli, Geometrik Desenli Kaplar (Mellaart'dan)

Kaynak: (Teber, 1985: 128,129)

Hacılar yerleşim yeri üç bölüm altında incelenmiştir. Bunlar, Akeramik Hacılar, Geç Neolitik Dönem ve Erken Kalkolitik Dönemdir. Erken neolitik dönemde, Hacılar'da çömlekçilik açısından üretimin yoğun olduğu bilinmektedir. Hacılar döneminin Kalkolitik evresinde, "ilk kez Megaron biçimli evlerin oluşturulduğu" bilinmektedir. Bu yerleşim yerlerinde çömlekçiliğin yapıldığı üç adet özel üretim yerinin varlığı, dönem içerisinde seramik sanatına verilen değeri göstermektedir. Bu dönemin seramikleri, yüzlerce yıllık birikimin sanatsal ürünleri haline gelmiştir. Eğer kategorileştirmek gerekirse dönem seramiklerinin tek renkli ve desenli olmak üzere iki bölüm altında inceleneceği söylenebilir. Resim-27'de gösterildiği gibi Hacılar'daki çömleklerde genellikle krem renginde astar kullanılmıştır, eserlerde krem ve kırmızı renklerinin tonları hakimdir ve tıpkı Çatalhöyük'teki gibi geometrik desenlerle bezenmiştir. Geometrik desenler dışında, insan, el, göz, hayvan, bitki figürlerinin de işlendiği bilinmektedir. Bu bölgede de ana tanrıça heykellerine rastlanır. Hatta en önemli buluntulardan biri arkeolojik yayınlarda "Hacılar tipi" olarak geçen kadın biçimindeki kaplardır. İlginç olan bu kadın biçimindeki kapların, Yunan sanatına yakın olmasıdır. Hacılar çömlekçiliğinden bahsettikten sonra Seydişehir'in güneydoğusunda yer alan Suberde yerleşim yerine de değinmek gerekir. Konumu açısından Hacılar ile yakın bir ilişki içerisinde olan Suberde bölgesinde kadın, insan, hayvan heykelciklerine rastlanmıştır. (Teber,1985:122-127)

Bir diğer önemli merkez ise Karaman şehrinin 15 km kuzeydoğusunda bulunan Canhasan merkezidir. Canhasan I höyüğü ve Canhasan III höyüğü tarih öncesi döneme tarihlenirken, Canhasan II höyüğü geç döneme tarihlenir. Canhasan I Höyüğü, bu bölümde bahsedeceğimiz Kalkolitik Çağ yerleşimine sahne alırken, Canhasan III Höyüğü Akeramik Neolitik Çağ'da yerini almıştır. Canhasan II Höyüğü'nde ise Hellenistik, Roma ve Bizans yerleşimlerinin keşfedildiği dile getirilmiştir. (Canhasan, web, t.y.) Canhasan I höyüğünde parlak kırmızı, aklıllı seramik örnekleri görülmektedir ve geometrik desen hakimdir. Bu höyük, krem renkli astarın üzerine, kırmızı uygulamalı kapları ile meşhurdur. Ayrıca çok renkli seramiğin örnekleri bu döneme aittir. Dönem evlerinin içinde ocak ve fırın bulunduğuna değinilmiştir. Evlerin iç

duvarlarında payandaların bulunmasının, yaşam alanının üst katta olduğu düşüncesini yarattığı dile getirilmiştir.(Sevin, 2003: 87,88)

Bu merkezdeki çömlekler gerek formları ile gerek üzerindeki anlattıkları hikayeler ile yaşam biçimlerini anlatır ve o dönemin kültüründen izler taşır. Akeramik Neolitik Çağ'da yerini alan Can Hasan III höyüğünde ise dikkat çeken, evlerin tabanlarında kil sıvalı olması ve gömülü fırınlara rastlanmış olmasıdır. Aşağıda Anadolu'daki erken ve geç neolitik dönem merkezleri Şekil-15'te gösterilmiştir.

Şekil-15: Anadolu erken ve geç neolitik dönem merkezleri

Kaynak: (Sevin, 2003: 48-67) doğrultusunda oluşturulmuştur.

2.1.5 Kalkolitik Dönem

Kalkolitik kelimesi Khalkos (bakır) ve lithos (taş) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Kendi içinde erken kalkolitik, orta ve geç kalkolitik olarak sınıflandırılan bu dönemin Anadolu'da yaklaşık 2000 yıl sürdüğü aktarılmıştır.(Doğer,2011: 29) Bu dönemde Anadolu'daki toplulukların seramiğe bakış açısı, diğer dönemlere göre daha farklı olmuştur. Örneğin, neolitik dönemdeki abartılı Ana tanrıça figürlerinin yerine, bu

dönemde abartısız formlar çalışılmıştır. Ancak, figürlerde ağız kısmına yer verilmemiştir. Yüz bölgesinin belli yerlerinin de daha detaylı işlendiği araştırmalar sonucunda öğrenilmiştir. İnsan figürleri vazolara büyük ebatlarda çalışılmıştır. Yani, dönem içerisindeki seramik örnekler incelendiğinde, teknolojinin ve yaşam koşullarının değişmesinin, seramik sanatını da bir şekilde etkilediği de söylenebilir. (Sevin,2003: 78,79,82)

Aşağıdaki Şekil-16'da Anadolu'daki kalkolitik dönem seramik merkezleri tablolandırılmıştır.

☐	Aşağıpınar	☐
☐	Hacılar	☐
☐	Alaca	☐
☐	Çatalhöyük	☐
☐	Ilıpınar	☐
☐	Karaz	☐
☐	Kuruçay	☐
☐	Karataş (Semayük)	☐
☐	Konya (CanHasan)	☐
☐	Mersin (Yümüktepe, Tarsus, Karaz)	☐
☐	Elazığ (Tepecik)	☐
☐	Malatya (Değirmentepe, Norşuntepe)	☐
☐	İstanbul (Fikirtepe)	☐
☐	Yozgat (Alişar)	☐
☐	Van (Tilkitepe, Sakçagözü)	☐
☐	Beycesultan	☐

Şekil-16 Kalkolitik Dönem Seramik Merkezleri

Kaynak: (Sevin, 2003: 79-101 ; Akurgal, 2014b :26) doğrultusunda oluşturulmuştur.

Resim-28: Halaf Kültürü Seramiği

Kaynak: (Neolitik Seramik, 2010, web)

Resim-29: Halaf Kültürü Seramiği

Kaynak: (Bowl Halaf Period Syria, 2000, web)

Resim-30: Ubeyd Kültürü Çömleği

Kaynak: (Geç Ubeyd dönemine ait çömlekçilik örneği, web, 2006)

E. Akurgal, bu dönemdeki Hacılar anıtsal vazolarının önemine değinmiştir. (Akurgal, 2014b: 25) Kalkolitik dönemdeki Halaf ve Ubeyd kültürleri seramik tarihi açısından önem taşır. Çatalhöyük bölümünün batı kısmındaki eserlere bakıldığında, Halaf kültürünün etkisi altında kaldığı söylenilebilir. Halaf kültürünün en önemli özelliği, seramiklerde yapılan çok renkli kaliteli bezemelerdir. Resim-28’de örnekleme yapılmıştır. Anadolu’nun Doğusunda ve Güneydoğusunda, Ubeyd kültürüne rastlanmıştır. Resim-30’da görseline yer verilen Ubeyd kültürünün, genelde geometrik desenler içerdiği ve teknik olarak iyi olduğu bilinmektedir. Ancak bilirkişiler, bu kültürün Halaf kültürünün gerisinde kaldığını belirtmişlerdir. (Sevin, 2003: 92, 95,97)

Geç Kalkolitik Çağ, günlük yaşamda ve dini yaşamda önemli bir yere sahip olan şarap kap tasarımlarının ortaya çıkması açısından önem taşır. (Doğer, 2004: 109)

Şekil-17’de Kalkolitik döneme ait seramiklerin örneklendirilmesi kaynaklar doğrultusunda yapılmıştır.

Açık renk üzerine koyu renk uygulama
Geometrik&Fantastik Çizgiler

Açık renk üzerine koyu renk uygulama
Lineer çizgiler

Beyaz astar üzerine kahverengi-siyah uygulamalar
Batı Çatalhöyük-Halaf kültürü ile benzerlik

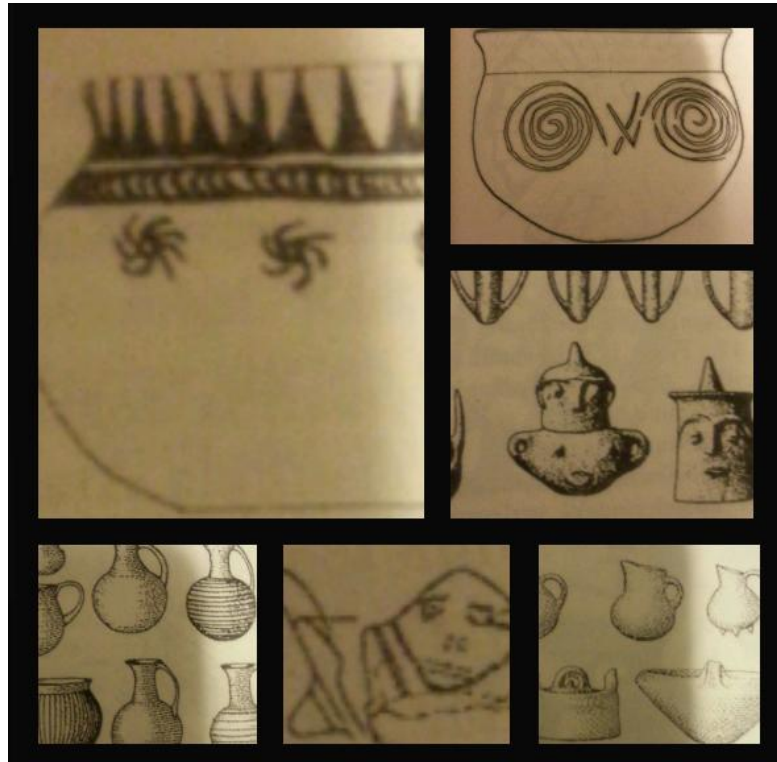
Şekil-17: Kalkolitik döneme ait seramiklerin örneklendirilmesi

Kaynak: (Sevin, 2003: 83,84,88) doğrultusunda oluşturulmuştur.

2.1.6 Tunç Çağı

Tarih dönemi Tunç Çağı’nda ticaret ve adından da anlaşılabilirdiği üzere maden işçiliği gelişmiştir. Tunç çağı Anadolu’da erken, orta ve geç olmak üzere üç bölüm altında incelenir. Orta Tunç çağında çömlekçi çarkının bulunması ile seramik endüstrisinde farklı ilerlemeler kaydedilmiştir. Tunç çağındaki seramik kültürleri arasında Troia ve Beycesultan kültürleri sayılabilir. Troia kültüründeki seramiklerin el ile yapılmış olduğu ve siyah, gri, yeşil gibi renkler kullanıldığı ve iyi ağızlı oldukları

bilinmektedir. Beycesultan kültüründeki seramiklerde enine ve boyuna yivler yer alır, el ile yapılmış olup, görünüşleri madeni çağrıştırır. (Sevin, 2003:118-119,123 - Akurgal, 2014b: 26,27) Beycesultan kültüründeki seramiklerin biçim açısından eski çağlara göre farklılaştığı, ip delikli tutamaçlı kapların yerini, çift ya da tek kulplu kapların aldığı aktarılmıştır. (Doğer, 2004: 109)

Resim-31: Tunç Çağı Seramiklerinden Örnekler

Kaynak: (Sevin, 2003: 118, 119, 123, 129, 144) doğrultusunda oluşturulmuştur.

Resim-31’de Tunç çağına ait bazı seramik formlara yer verilmiştir. Bu görsellerden yola çıkarak bu dönemdeki seramiklerin diğer dönemlere kıyasla seramik yüzeylerin daha parlak olduğu söylenebilir. Bu dönemin bazı seramiklerinde çamurun yaşken çizilip, iplerle üzerine dekor yapıldığı bilinmektedir. Tercih edilen motifler geometriktir. Gaga ağızlı emzikli çaydanlıklar, kulplu testiler, insan yüzlü testiler bu dönemin nadide örneklerindendir. Kulplarda da insan yüzü detayları işlenmiştir.

2.2. İlk Çağ Anadolu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları

2.2.1. Asurlular

Asur Ticaret kolonileri çağı M.Ö.1950-1750 yılları arasına denk gelen bir çağdır. Anadolu'da yazılı tarihin başlangıcı olduğundan son derece önemli olan bu çağda Mezopotamyalılar ve Asurlular ile birlikte çivi yazıları ortaya çıkmış, mühür gelenekleri sürdürülmüştür. Asurluların, kil tabletler üzerine yazı yazarak, ticari yazışmalar yaptığı bilinmektedir. (Güngör, 2014: 47) Bu durum, seramiğin sanat dışında farklı bir boyutunun olduğunun önemli bir göstergesidir. Sevin'in kitabında belirttiği gibi kil tabletler Anadolu tüccarlarının Asurlular ile bağlantı kurmasını sağlar. (Sevin, 2003: 154)

Resim-32: Riton

Kaynak: (Şahin, web,2013)

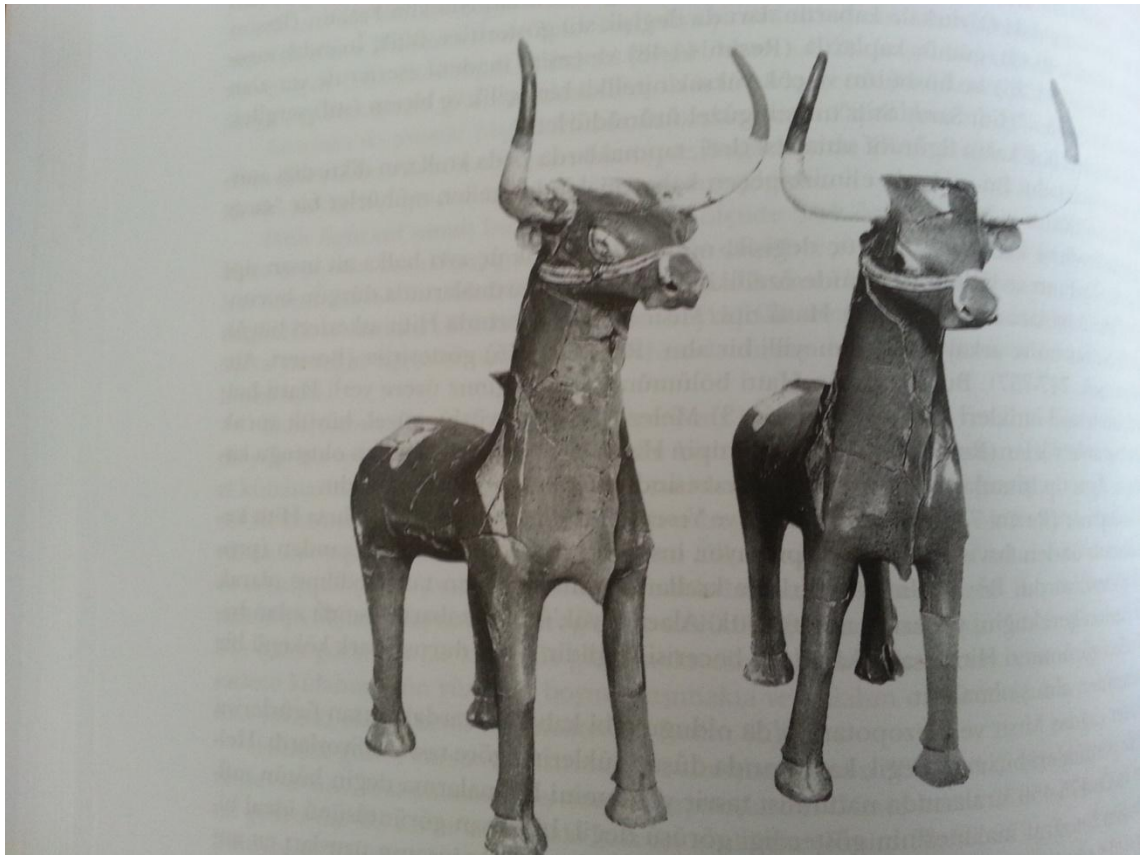
Seramik biçimlerinin kalitesi bu dönemde artmıştır, geometrik motif geleneği sürmektedir. Resim-32'de görseline yer verilen Riton adı verilen içki kapları, döneme damgasını vurmuştur. Aynı zamanda dinsel bir anlam ifade eden bu kapların amacı Tanrıya içki sunmaktır. Anadolu Medeniyetleri Müze'sinde örnekleri bulunan riton

kaplar, aslan, antilop, domuz gibi çeşitli hayvanlardan esinlenerek yapılmıştır. Dönem, parlak, perdahlı metal görünümlü kaplar ile bilinir. (Asur Ticaret Kolonileri Çağı, web, 2009, p4)

2.2.2.Hititler

M.Ö.1750-1200 arasında varlığını sürdüren Hitit Uygarlığı Anadolu'daki ilk merkezi sistemle idare edilen devlettir. Yazılı tarihi bilinen en eski uygarlık olması açısından da önem taşır. Yaşadıkları Anadolu topraklarını ‘‘Hatti Ülkesi’’, oturanlarını ise ‘‘Hattilili’’ olarak tanımlayan Hititler, onlara göre daha gelişmiş olan Hattilerle yakın ilişkiler kurmuşlar ve onların mitolojilerini, tanrılarını, yaşam biçimlerini zaman içerisinde benimsemişlerdir. (Hititler, web, t.y., p2) Birçok kaynakta Hititlerin Anadolu’ya kuşaklar boyu süren bir taşınma yöntemi ile geldiğinden bahsedilmiştir. Hititlerin siyasi tarihinin bölümlere ayrıldığı düşünülürse bunu anlamlandırmak çok daha kolay olacaktır. Boğazköy arşivleri bulunmadan önce Mısır, Babil, Asur kaynaklarından bilinen Hititler, bu arşivlerle birlikte değerini arttırmıştır. Şüphesiz ki Boğazköy, Alisharhöyük ve Kültepe’de bulunan kil tabletler, başta Anadolu kültürüne olmakla beraber, bütün tarih geçmişine ışık tutmaktadır. Tarihte bir şekilde iletişim kuran insanoğlu farklı etnik kültürleri de içerisinde barındırdığı için günümüze büyük bir miras bırakmıştır. Sanat anlamında değerlendirildiğinde Hititlerin, Hatti, Mezopotamya ve Hurriler’den etkilendiği, ama buna rağmen özgün bir sanat geliştirdiği söylenebilir. Şüphesiz bunun sebebi, içinde yaşattığı uygarlıkların sentezidir. Heykel sanatı ve seramik sanatı oldukça gelişmiştir, bu durum toplumun inanışıyla doğrudan ilintilidir. Dönemi içerisinde görkemli bir kültür yaratan Hitit Uygarlığı, Anadolu’daki seramik sanatının da en parlak dönemini yansıtır. Güneş kurslarının, boğa ritonlarının, büyük boy banyo kaplarının, matara formunda kapların, süzgeçli formların, dinsel törenlerde kullanılan gaga ağızlı formların bu dönemde kullanıldığı bilinmektedir. Seramik sanatının en önemli örneklerinden biri Fırtına Tanrısı’nın kutsal boğalarıdır. Güngör’ün kitabına göre bunlar Boğazköy’de bulunmuştur. Boğanın aynı zamanda Gök Tanrı’nın sembollerinden biri olduğu da bilinmektedir. Seramikle ilgili dönem genel olarak değerlendirildiğinde, metal kapların etkisinin formlara yansıdığı söylenebilir.

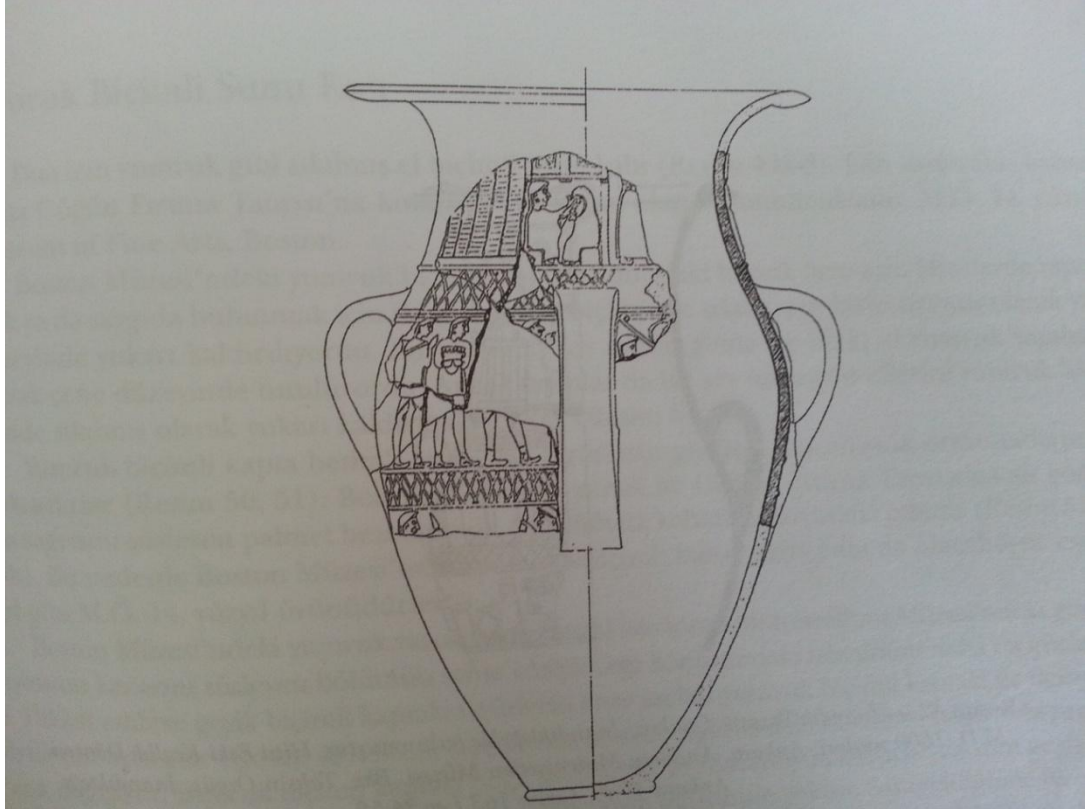
Sert ve kıvrımlı formlara ilave edilen kulplar döneme damgasını vurur. Tek renk kullanılarak yapılan seramikler, teknik özellikler açısından döneminin tavanını yaşamıştır. Aynı zamanda Asur Ticaret Kolonileri Çağındaki çok renkli seramiklerin de Hitit seramiğini etkilediği bilinmektedir. Bu dönemde Geometrik desenlerin yoğun olarak kullanıldığı kaynaklarda geçmektedir. Kent duvarlarında görülen seramikler ve pişmiş topraktan küvetin varlığı da, seramik sanatına verilen değeri gösterir. (Güngör,2014:41,43,89,90,111 ; Akurgal,2014b:100-101- Akurgal, 2014a:114-115)

Resim-33: İkiz Boğalar. Pişmiş Toprak. Boğazköy, Hitit Eski Krallık Dönemi.

Kaynak: (Akurgal, 2014a: 130)

Resim-33'te Serri ve Surri adında ikiz boğalar yer almıştır. Akurgal, bu boğaların Gök Tanrı'nın arabasını çektiğine değinmiştir. (Akurgal,2014a: 131) Bu bilgiye göre Gök Tanrı'nın Hititler için önemli olduğu ve onu yaşatmak istedikleri, bu yüzden seramik sanatına başvurdukları söylenilebilir.

Resim-34: Bitik Vazosu. Bitik. M.Ö. 1600 Sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

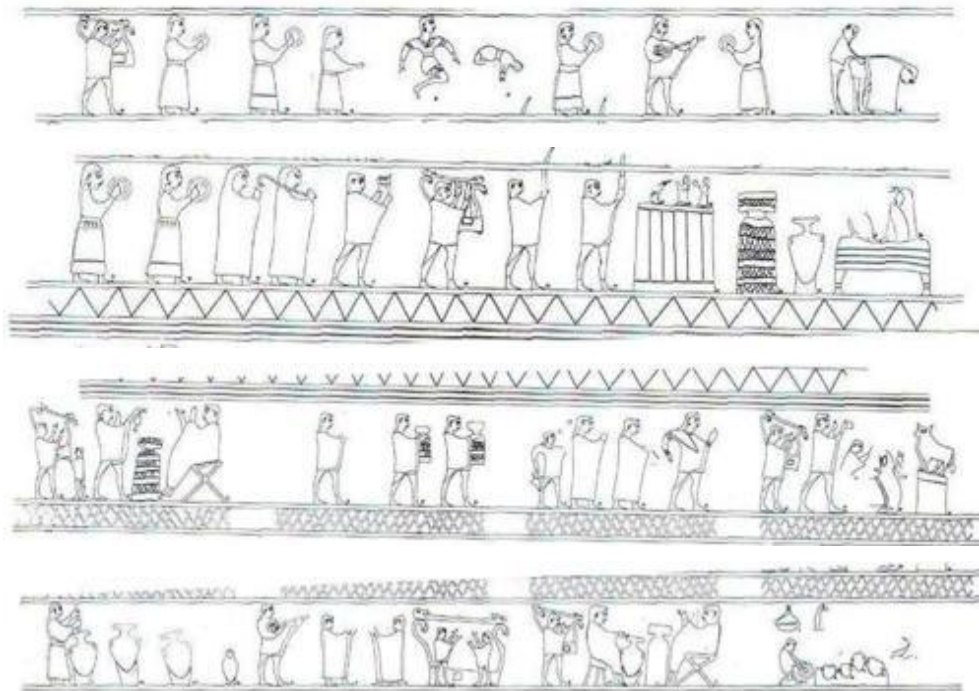
Kaynak: (Akurgal, 2014a: 133)

Toplumun inanışları ile bağlantılı olarak verilebilecek bir diğer örnek ise, Bitik vazosudur. Formun orta kısmında ‘‘kutsal evlenme sahnesi’’ yer alır. Akurgal, bu sahnede ‘‘gelinin duvağının açıldığını ve ona bir kadeh içki sunulduğunu’’ aktarır. Evlenme töreni ile ilgili diğer vazo örneği ise İnandık vazosudur. Üzerinde pornografik bir sahne barındıran bu vazoda da dans ve müziğe dair betimlemelerin yer aldığı dile getirilmiştir. (Akurgal, 2014a: 131)

Resim-35: Hitit Eski Krallık Dönemine Ait İnandık Vazosu. İnandıktepe. M.Ö. 1600 Sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Kaynak: (İnandık Vazosu ve Kutsal Evlilik, web, 2012)

Resim-36: İnandık Vazosu Frizlerinin Çizimleri

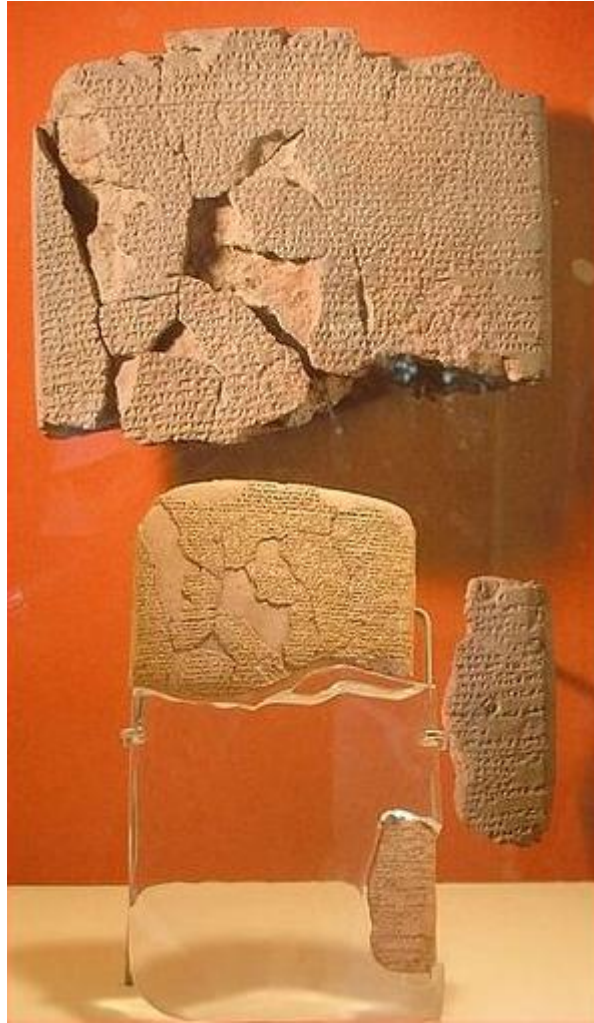
Kaynak: (y.a.g. e)

Hitit uygarlığının toplum yapısı açısından anaerkil bir toplum olduğu bilinmektedir. Orta Anadolu'ya egemen olması ile birlikte anaerkil toplum yerini ataerkil topluma bırakmaya başlamıştır. Bu durum seramik sanatına da yansımıştır.

Muazzez İlmiye Çığ'ın Hititler ve Hattuşa İştâr'ın Kaleminden isimli kitabında Hititler'deki doğum kültürüne değinilmiştir. Hikayeye göre Kral Hattuşili'nin kız kardeşi bir türlü doğum yapamıyormuş. Hattuşili de, Mısır Kralı II. Ramses'ten, doğum yapamayan kız kardeşi için yardım isteyip, ilaç talep etmiştir. Ramses'de ona şu şekilde yanıt vermiştir.

“Senin kız kardeşini tanıyorum. O 50-60 yaşlarında bir kadın. O yaştaki kadının ilaçla da olsa doğurması olanaksız, ama eğer Güneş Tanrıçası ve Fırtına Tanrısı ona sevgi gösterip, acıyarak emir verirlerse o zaman belki olur. Onun için sana sihir yapan yetenekli bir rahip göndereceğim, gereğini o yapacaktır.” (Çığ, 2002: 169)

Buradan da anlaşıldığı üzere, o dönem içerisinde Gök tanrı gibi, Güneş Tanrıçası ve Fırtına Tanrısı'nın da önemi büyüktür. Kısaca, inanışların, seramik eserlerdeki betimlemeleri etkilediği söylenebilir. Dönemleri içerisinde doğumu kolaylaştırmak için Hititlerin, sihir törenleri de düzenledikleri bilinmektedir. Hititler, kendilerini bozulmadan zamana direnen kil tabletler üzerinde anlattıkları için yukarıda anlatılan hikayeler günümüze kadar gelebilmiştir. Bir başka etkileyici örnek ise çivi yazılı ticari belgelerde ilk kez bağbozumundan söz edilmesidir. Ersin Doğer, Hitit yasalarında bağ ve şaraba yönelik olan yaptırımları aktarmış ve o dönemde gerek günlük yaşamda geren dinsel törenlerde şaraba verilen önemi araştırmaları doğrultusunda vurgulamıştır. Üzüm salkımı biçimli içki kaplarının oluşmasında, bağ ve şaraba yönelik yaptırımlar etken olabilir. “Hitit dini bayramları arasında yer alan bağbozumu bayramı bağcılığa verilen önemin işareti olarak değerlendirilebilir. ” (Doğer, 2004: 158) Ayrıca bu kapların, o dönemde hem günlük kullanım eşyası olarak kullanıldığından hem de dinsel törenlerde kullanıldığından söz edilmiştir. Hitit çivi yazılarında şarap için “*İdeogram Gestin*” kelimesinin kullanıldığı aktarılmıştır. Metinde verilen farklı örnekler yaşam biçimlerinin kültürlere nasıl yansıdığının bir göstergesidir.

Resim-37: Kil Tablete Çivi Yazısı ile Yazılmış Olan Kadeş Barış Antlaşması, İstanbul Arkeoloji Müzesi

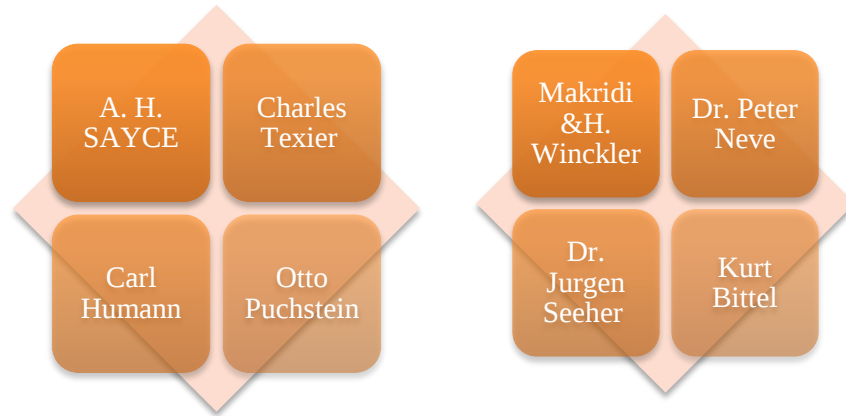
Kaynak: (Eğilmez, web, 2012)

Bütün bu günlük kullanım kaplarının, inanışların yanı sıra, döneme tarihsel anlamda damgasını vuran Kadeş Barış Antlaşmasından da bahsetmek gerekir. Çünkü tarihin en eski antlaşması olarak bilinen Kadeş Barış Antlaşması da seramikle ilintilidir (Resim-37), bu antlaşma kil tablete çivi yazısıyla yazılmıştır. Bu durum, değişmez, bozulmaz kilin bugün bile bizleri tarih sahnesine yeniden götürdüğünün en güzel belgesidir.

Kayseri (Hattuşa)	
Alacahöyük	
Yümüktepe (Mersin), Aslantepe	

Şekil-18’de Anadolu’ da Hititler’in bulunduğu merkezler verilmiştir.

Kaynak: (Kırıkkale ili ve çevresinin genç tunç çağı, 2012, web, p2)

Şekil-19 Hititler dönemini dünyaya tanıtan arkeologlar

Kaynak: (Hattuşaş, 2013, web)

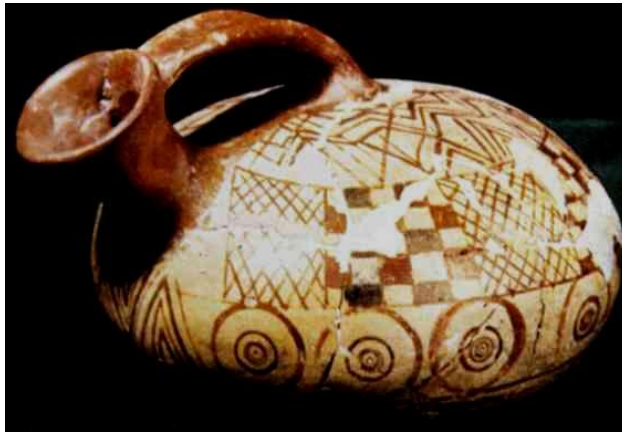
2.2.3.Urartu

Resim-38: Urartu Haritası

Kaynak: (Urartu Dili ve Kültürünün Kökenleri, web, t.y.)

Yukarıdaki haritada Urartu’ların nerede konumlandığı gösterilmiştir. Orta Asya göçebe kültürleri ile bağlantılı olan Urartuların, seramik sanatına da bu kültürleri yansıttığı bilinmektedir.

Resim-39: Urartu Dönemi Seramik Sürahi

Kaynak: (y.a.g.e)

Resim-39’da Urartu dönemine ait seramik sürahi görseline yer verilmiştir.

Urartu dönemine ait seramiklerin en bilinen türü ‘‘Grooved ware’’ (Yivli çanak) olarak isimlendirilir. Yivli olan bu seramiklerde genellikle kırmızı ve kahverengi astar uygulandığı bilinmektedir. Güngör, bu çömleklerin çağdaş olduğunu ve bölgenin kırsal alanlarında görüldüğünü aktarmıştır. Dinsel inanışlarını seramik sanatına yansıtan Bir çok Anadolu topluluğu gibi Urartular da ikincil yaşama inandıkları için mezarlara çanak-çömlek koymuşlardır. (Güngör,2014: 227,233,234)

2.2.4.Frigler

M.Ö 1200 ‘lerde Anadolu’da konumlanan ancak M.Ö 750 ‘lerde ortaya çıkan Frigya Uygarlığı, Hint-Avrupa kökenli olmasına rağmen, Anadolu’da kendine has bir kültür oluşturmuştur. Kültür seviyesi son derece yüksek olan bu uygarlık, sanatına da bunu yansıtmıştır. Yarattığı karma kültürü birbirinden farklı sanat dalında sergileyen Frigler seramik sanatında da birbirinden farklı örnekler vermişlerdir.

Kaynaklarda, bu dönem içerisindeki farklı seramik üretim merkezlerinin varlığından söz edilmiştir. Yöresel olarak değerlendirildiğinde, Batı’da siyah-gri-metalik renkli kaplar popüler olduğu, Doğu’da ise çok renkli kapların hakim olduğu belirtilmiştir. Bunun sebebi de Frigler’in Kızılırmak’ın doğusunda bulunan bölgeyi ‘‘Muşki, Tabal, Kaşku’’ gibi farklı gruplarla paylaşmasından kaynaklanıyor olabilir. ‘‘Yuvarlak ve tırfıl ağızlı testiler, maşrapalar, şişkin karınlı, geniş ağızlı çömlekler ve bira servisi için kullanıldığı sanılan, yandan akıtacağı süzgeçli küçük testiler en çok karşılaşılan kap biçimleri arasındadır.’’ (Sevin, 2003:263, 264)

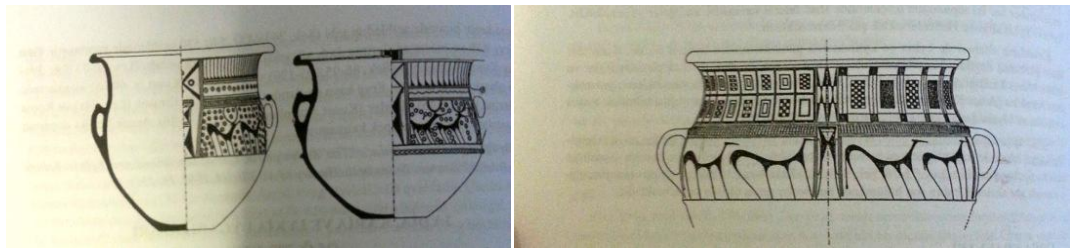

Resim-40: M.Ö 8.yy Frig Maşrapası, Gordion

Kaynak: (Biranın Anadolu Serüveni, web, t.y, 6)

Resim-40'ta Gordion'da bulunan Frig bira maşrapası görseline yer verilmiştir. Frig seramik sanatı dönemsel olarak incelendiğinde beş evreden oluştuğu görülmüştür. Frig sanatının erken evresi, silüet figürlü vazoları ile ün kazanmıştır. Tasarım açısından değerlendirilecek olursa, bu kapların boyasız olan alt bölümlerinde herhangi bir betimlemeye yer verilmemişken, üst bölümlerinde çeşitli bezemeler bulunur. Genellikle

üst bölümün en alt kısmında geyik figürlerine rastlanır. Bazen geyik figürlerinin yerini stilize ağaçlar da alır. Bu figürlerin yer aldığı bölüm ‘baş sahne’ olarak isimlendirilir. Bezemeli ve bezemesiz bölüm bir çizgi ile birbirinden ayrılır. Ekrem Akurgal, silüet figürlü kapların, Helen geometrik vazoları ile benzeştigine değinmiştir. Geçiş stili seramikleri, stil açısından erken evre ile benzerlik gösterirken, geometrik desenler açısından olgun stil seramikleri ile örtüştüğü söylenebilir. Olgun stilde ise geometrik formlarda zig-zag, üçgen ve kare şekillerine rastlanmaktadır. Subgeometrik stilde seramiklerin taklit edildiği, Geç Frig dönemi stilinde de İyon seramik taklitçiliğinin devam ettiği bilinmektedir. (Akurgal,2014b: 185-188)

Resim-41: Erken Frig Stili Alişar Vazoları ve Frig Geçiş Stili Alişar Vazosu

Kaynak: (Akurgal, 2014b: 190)

Resim-41’de Erken Frig stili ve Frig geçiş stili Alişar vazolarının görsellerine yer verilmiştir.

Friglerin çok tanrılı inanışa sahip oldukları kaynaklarda dile getirilmiştir. Friglerin kutsal alanlarını çoğu zaman kayalıkların üzerine kurması da, dine verdikleri önemin bir göstergesi olabilir. (Sevin, 2003: 248, 251)

Şekil-20’de Friglerin Anadolu’da bulunduğu merkezler verilmiştir.

Şekil-20: Frigler'in Anadolu'da bulunduğu merkezler

Kaynak: (Sevin, 2003:239-266) doğrultusunda oluşturulmuştur.

2.2.5.Lidya

Demir çağında Orta Anadolu'nun batı kısmında Lidya, Karia ve Likya uygarlıkları var olmuştur. (Akurgal, 2014b: 189)

Bu uygarlıkların seramik anlayışına bakmadan önce, bulundukları yerler ile ilgili kısa bir bilgilendirme yapılacaktır. (M.Ö.700 - 300) tarihleri arasında varlığını sürdüren Lidya uygarlığı, bugünkü Gediz ve Küçük Menderes nehirleri arasında kurulmuştur. Parayı ilk kullanan devlet olması ile bilinen Lidya Uygarlığı, duvar freskleri ve seramikleri ile bilinir. İyonyalı komşuları ile iyi bir ilişki içinde olan Lidyalıların seramiklerine de bunu yansıttığı bilinmektedir. Lidya'da Protogeometrik (pergelle çizilmiş motifler) ve geometrik kapların kullanılması bu durumun belgesi niteliğindedir. (Güzeliş, web, 2011)

Yani paranın bulunmasının, ticaret ilişkilerini etkilediği, bunun da seramik tasarımına yansıdığı ve bu durumun kültürel bir oluşum olduğu söylenebilir. Zaman içinde Yunanlıların geliştirdiği, genellikle açık renk astar üzerine kırmızı ile çalışılmış oryantalizan (doğu mitolojisinden etkilenmiş), zengin motifli seramik kaplar da bu kültürel oluşum içinde bölgede önem kazanmıştır. Bu motifler arasında, aslan, yaban domuzu, kuş gibi doğaya özgü motifler olduğu bilinmektedir. Lidya kültürü, Yunan ve

yakın doğunun harmanı niteliğinde olan, karma bir kültür haline gelmiştir. (Güngör, 2014: 292-296)

Resim-42: Lidyon

Kaynak: (Lydion, web, 2015)

Lidya uygarlığı, Lidyon adı verilen,(Resim-39’da)bölgenin meşhur kremi için tasarlanan seramik kaplar ve Helenistik dönem etkisinde kalan figürlü kaplar açısından zengindir. (Akurgal, 2014a: 284) Lidyonlar dışında, aryballos adı verilen, içine zeytinyağı konan kaplar ve pyxis adı verilen kremlerin saklandığı kapaklı kapların da dönem içinde yaygın bir şekilde kullanıldığı söylenebilir.

Günlük kullanım kapları dışında, kaplara farklı anlamlar yükleyen Lidyalıların inançları oldukça kuvvetlidir. Mitolojik hikayelerinin ve inançlarının, onların dönem seramiklerini etkilediği söylenebilir. Dönem içinde yapılan Tümülüslerde, Lidyalıların Friglerden esinlendiğine dair görüşler olduğu da belirtilmiştir. (Yıldırım,2011: 32) Tümülüsler de bulunan seramik parçalar da Lidyalıların dinsel inancının seramiğe nasıl yansıdığının göstergesidir.

Resim-43: M.Ö 6. yy Büyük Sürahi, Lidya, Sardis Kazısından

Kaynak: (Lydian Excavated at Sardis, web, 2007)

Tüm bu örnekler incelendiğinde, Lidyalıların farklı uygarlıklarla ticari etkileşimlerinin seramik sanatını doğrudan etkilediği söylenebilir. Örneğin Resim-40'taki örnekte Frig esintisi görmek mümkündür.

Akurgal da Lidya uygarlığının seramiklerini özgün çömlekler ve Helen etkisinde kalan çömlekler olarak incelemiştir. (Akurgal, 2014a: 284) Her ne kadar kendilerine özgü parçalara sahip olsalar da Lidya uygarlığının seramikleri Yunan çömlekçiliği ile kıyaslandığında, Lidyalıların üstün olduğu söylenemez. Ancak Anadolu'daki en erken mimari terrakotta örneklerinin Lidya Krallığı'nın başkenti olan Sardis'te ve Buruncuk'ta bulunması, bu dönemdeki mimarlığa bakış açısı ile ilgili bize fikir verir. (Canay, 2000: 10) Dönem içerisinde seramiğe verilen önemi de vurgular niteliktedir.

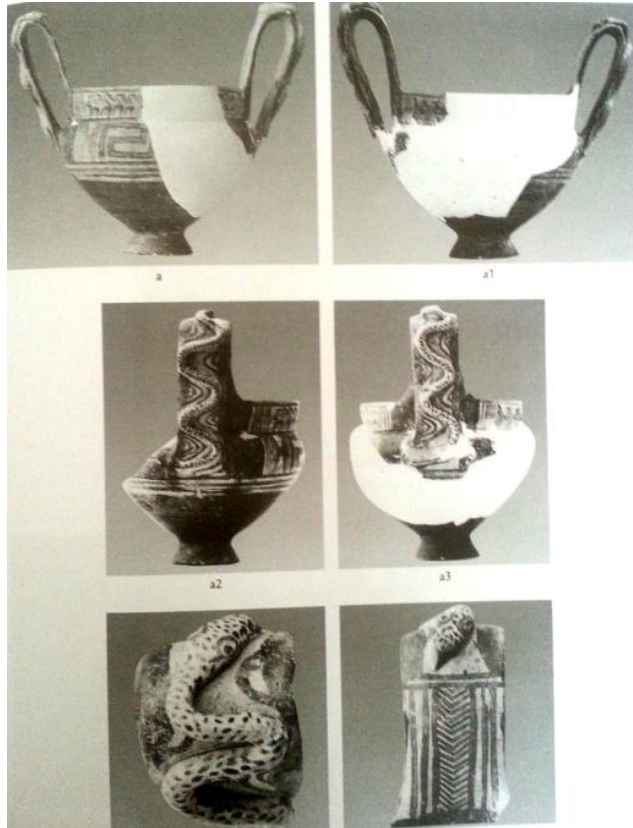
Şekil-21: Lidyalıların Anadolu'da bulunan merkezleri

Kaynak: (Sevin, 2003: 270)

2.2.6.Karia

Karia uygarlığı, bugünkü Büyük Menderes nehri ve Muğla'nın sınır kesimlerinde kurulmuştur. Karia erken protogeometrik çağ seramiği, Karia olgun geometrik çağ seramiği ve Karia geç geometrik çağ seramiği olarak üç bölüm altında gruplanmıştır. Akurgal, dönem seramiklerinin "Hitit imparatorluğu çağına kadar uzandığını" belirtmiştir. (Akurgal, 2014a: 296)

Özgünel, "Karia geç geometrik seramiğinin, diğer Batı Anadolu-Ege topraklarında olduğu gibi, Attika geç protogeometrik çömlekçiliğinin etkisinde kaldığını Coldstream'in açıklamalarından bilindiğini" söylemiştir. (Özgünel, 2006: 18) Lidya uygarlığındaki örnekler gibi Karia uygarlığında da geç protogeometrik döneme ait kaplar bulunmuştur.

Resim-44: Dirmil Kantharos

Kaynak: (Özgünel, 2006: 151)

Resim-41'de Karia seramiği örnekleme yapılmıştır.

2.2.7. Likya Uygarlığı

Likya uygarlığının, M.Ö. 13. Yüzyıldan itibaren Güneybatı Anadolu'da yaşadığı bilinmektedir. Her ne kadar kendilerine has dinsel inanışları ve mitolojileri olsa da, tıpkı Lidya ve Karia uygarlıkları gibi Likya uygarlığı da Helen uygarlığının da etkisi altında kalmıştır. Bu etki Lidyalıların yontu sanatına ve nitekim seramik işlerine yansımıştır. (Akurgal, 2014a: 299,301,302) Likya seramiklerinde geometrik desenli işlerin diğer işlere kıyasla ön plana çıktığı bilinmektedir. Bu örnekler, Ege adalarında ve Kıta Yunanistan'da da görülür. "Geometrik bezemeli seramiklerde en yaygın karşılaşılan motif, pergelin serbest ucuna yerleştirilen çoklu fırçayla oluşturulmuş tek merkezli, iç içe yerleştirilmiş, tam ya da yarım çemberlerdir." (Işın, 2011:6)

Resim-45: Lidya, Karia, Likya Uygarlıkları

Kaynak: (Karya, web,2015)

Resim- 45'deki haritada Lidya, Likya ve Karia uygarlıklarının haritadaki konumu verilmiştir. Coğrafi açıdan birbirlerine yakın olmalarının birbirini kültürel anlamda etkilediği, bu durumun da seramik sanatına yansıdığı söylenebilir.

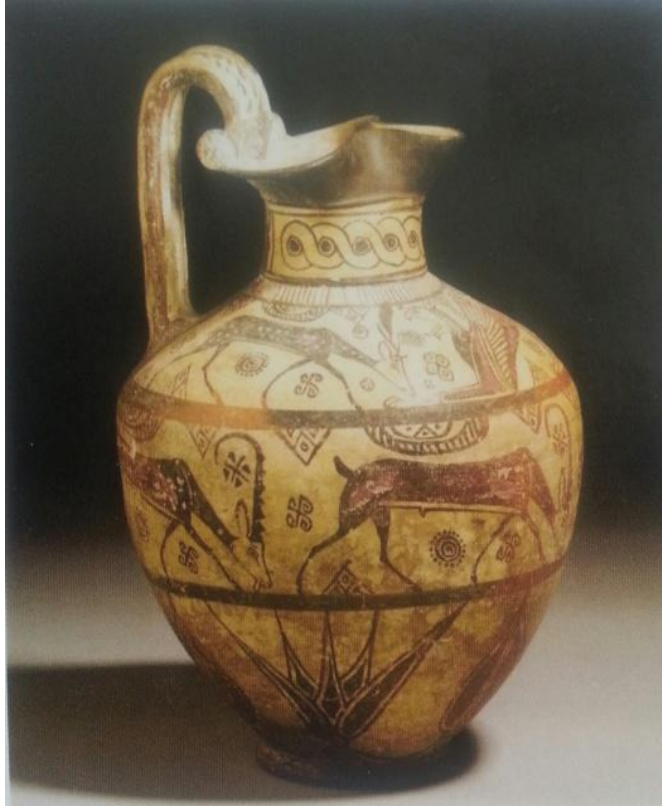
2.2.8. Aiolis ve İyonya

Araştırmalar, M.Ö. 8. Yüzyıl Ege havzasında önemli gelişmeler yaşandığını ortaya koymaktadır. Batı Anadolu'nun, Anadolu'nun doğusu ve Önasya ile ilişki içerisinde olması, kültür ve ticaret hayatını etkilediği gibi, seramik sanatını da yakından etkilemiştir. Bu noktada, Aiolis ve İyonya başlığı altında kısaca oryantalizan dönemden de söz etmek gerekir çünkü doğu mitolojisinden etkilenmiş birçok eserin Batı Anadolu'dan Kıta Yunanistan'a taşınması, İyon sanatının doğmasına ve Helen sanatının şekillenmesine neden olmuştur. Ekonomik gereksinim ve ticaret gibi sebeplerden dolayı, Yunanistan'daki bazı kentlerin ve Milet, Phokaia, Kolophon gibi önemli Batı Anadolu kentlerinin koloni şehirleri kurdukları aktarılmıştır. Koloni şehirlerinin kurulması ile birlikte, Batı Anadolu'da oryantalizan stil seramik türü yayılmıştır. Milet, Efes, Eritrai, Bayraklı, Phokaia, Klazomenai gibi merkezlerde doğu uygarlıklarından aktarılmış hayvan figürlü örneklerle rastlandığı dile getirilmiştir. Aslan, panter ve geyik figürlerinin hakim olduğu bu dönemde, geometrik bezemeli oryantalizan kaplara da rastlanmıştır. (Öztepe, web, 2012, p1,3,4)

Resim-46: Kuşlu Kase, Kamiros, M.Ö. 700-650 British Museum

Kaynak: (Çizer, 2014: 25)

Resim-47: Oryantalizan Ochinohoe, Çandarlı, M.Ö 600-550 British Museum
Kaynak: (y.a.g.e. : 25)

Resim-48: Oryantalizan Lekane, Çandarlı, M.Ö 650-600, İzmir Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (y.a.g.e. : 25)

Genellikle oryantalizan dönemin etkilerini üzerine alan Aiolis ve İyonya, Batı Anadolu için iki önemli bölge olarak nitelendirilebilir. Bu noktada, bu bölgelerin konumlandığı yerler de bizim için birer ipucu niteliğinde olabilir.

“Batı Anadolu’nun İzmir ve Edremit Körfezi arasındaki kıyı kesimi Aiolis olarak biliniyordu.” (Akurgal,2014b: 276) Seramik tarihi açısından son derece önemli olan Aiolis bölgesinin Aeol kentleri Şekil-22’de listelenmiştir.

Lesbos (Midilli)
Pitane (Çandarlı)
Elaea
Gryneion (Aliğa-Şakran)
Pytikos (Myrina)
Aigai (Köseler köyü-Nemrudkale)
Myrina ve Kyme
Neonteikhos: Menemen ovasının kuzeydoğusunda yer alır.
Temnos
Larisa (Buruncuk köyü)
Smyrna
* “ <i>Smyrna Aeol yerleşmesi olarak kurulmuş, ancak Kolophon’dan gelenlerin burada oturması ile İyon birliğine katılmıştır.</i> ”

Şekil-22: Herodotos’un saydığı en ünlü Aeol kentlerinin isimleri

Kaynak: (y.a.g.e) doğrultusunda oluşturulmuştur.

Aeol kentlerinin seramikle olan ilişkisini aktarmak için literatür taraması yapılmıştır. Kaynaklarda, özellikle Midilli’nin çömlekçilikle doğal bağlantılarının olduğuna rastlanmıştır. Osmanlı döneminde zeytinyağı için bölgede üretilen testiler bunun en büyük belgesidir. (Karagül, 2013: 95) Batı Anadolu kıyılarında gerçekleşen

ticaret sayesinde, yağ ve şarap için bölgede üretilen çömleklerin gemi yolu ile satılması da seramik sanatına verilen önemi gösterir. Akurgal, Chios (Sakız) seramiğinin en güzel örneklerine Pitane’de (Çandarlı’da) rastlandığını ve Batı Anadolu’daki oryantalizan stildeki vazoların burada ortaya çıktığını dile getirmiştir. Myrina bölgesinde bulunan Helenistik terrakotta heykelciklerden söz etmiştir. Buruncuk köyü’nde Helen dönemine ait hiçbir bulguya rastlanmamasının ilginç bir bilgi olduğunu aktarmış, Arkaik döneme ait eserlerin önemini vurgulamıştır. Buruncuk köyünde bulunan terrakotta kaplamaların ve seramiklerin İstanbul Arkeoloji Müze’sinde olduğunu dile getirmiştir.(Akurgal,2014b: 276,278)

“Batı Anadolu kıyısının İzmir ve Bargylia (Bargilya) körfezleri arasında bulunan merkezi bölümü, Sisam ve Sakız adalarıyla birlikte İyonya olarak tanımlanan bölgeyi oluşturmaktadır. Bununla beraber bu terim, çoğunlukla civardaki adalarla birlikte Batı Anadolu’nun daha büyük bir bölgesi için kullanılmaktadır.” (Akurgal, 2014b:279)

Şekil-23’de 12 İyon kentinin konumlandığı bölgeler ve isimleri verilmiştir.

Güney	Miletos(Milet), Myus (Avşar kalesi/Didim), Priene (Güllübahçe)
Merkezi bölge	Ephesos(Efes), Kolophon(Değirmendere), Teos(Sığacık), Lebedos(Gümüldür)
Kuzey	Eritrai(Çeşme), Klazomenai, Phokaia (Foça), Samos(Sisam), Chios (Sakız)

Şekil-23: 12 İyon Kentinin konumlandığı bölgeler ve isimleri

Kaynak: (Akurgal, 2014b: 279 ; Güngör, 2014: 306)

Güney İyonya, oryantalizan seramiğin doğduğu yer olarak kabul edilir. Oryantalizan seramik grubunun büyük bir bölümünün İyonya’nın güneyinde

konumlanan Milet'te üretilmesinden dolayı, Milet kenti "Seramiğin evi" olarak adlandırılmıştır. (Erşen, 2010: 1,8) Milet'te M.Ö 2 .binin ortalarından itibaren, Miken kolonisinin var olması, Miken dönemine ait çömleklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İyonya'nın en büyük kenti olan Milet'te ticari ampfora üretiminin varlığından kaynaklarda söz edilmektedir. Bugün Milet'in 15 km. kuzeydoğusunda konumlandığı bilinen Myus, küçük bir kenttir. Bu bölgede Dionysos tapınağına ait parçalar olduğu bilinmektedir. (Örenyerler Myus, web, 2012) İyon kentlerinin verimli topraklar üzerine kurulduğuna, Eski Yunan ve Anadolu kültürlerinin etkisinde kaldığına değinilmiştir. (Güngör, 2014: 306) Bayraklı'daki protogeometrik ve geometrik seramik örneklerinin Atina'daki seramikler ile ortak özellikler içermesi, her iki kentin arasında yakın ilişkilerin varlığını dile getirir. Toprağın verimliliği ile anılan Kolophon kenti, geometrik seramik kalıntıları ile bilinir. Kolophonluların denizcilikteki ustalıkları, ticarete yön vermiş ve seramik etkileşimini sağlamış olabilir. Antik dünyanın en büyük tapınağı olan Dionysos Tapınağı, İyonya'nın tam merkezinde konumlanan Teos'ta kurulmuştur. İncelenen kaynaklarda, bu bölgede ele geçen seramik buluntuların Milet'te bulunan geometrik çanak-çömlek ile benzerlik gösterdiğine değinilmiştir. (Senan, web, 2009)Lebedos ise bugünkü Gümüldür-Ürkmez arasında konumlanmıştır. Bölgede, yüzeyde bol miktarda çanak-çömleğe rastlanıldığı dile getirilmiştir. Ancak kaynaklara göre diğer İyon kentlerine göre Lebedos'un erken dönem tarihi için söylenecek şey daha azdır.(Bean, web, 2012, p5) Giritliler tarafından kurulmuş Ildırı köyünde ise M.Ö 725'den 545'e tarihlenen çok sayıda çanak çömleğe rastlanmıştır. Bu çömleklerin adak eşyası olarak kullanıldığına kaynaklarda değinilmiştir. Klazomenai, Urla-Çeşme yarımadasının kuzey kısmında konumlanmaktadır. Bölgede yapılan kazılar sayesinde, bölgenin seramik sanatı ile ilişkisi keşfedilmiştir. Seramik tarihi açısından son derece önemli olan bu bölgede, erken proto-geometrik dönem seramik fırını bulunmuştur. Oryantalizan seramik üretimi açısından bölge büyük önem taşır. "Yaban keçisi stili" olarak bilinen doğu motifi zengin seramikler bu bölgede üretilmiştir ve yavaş yavaş geometrik figürlerin önemi azalmıştır.(Ersoy, web, t.y., p5)

Phokaia'daki (Foça'daki) " tek renk çanak çömlek ile Protogeometrik ve Geometrik seramik, 6.yüzyılın siyah-figürlü Hellen vazo örnekleri ile beraber yarımada

üzerinde yapılan sondajlarda bulunmuş olup, bunlar da İzmir Müzesi'nde sergilenmektedir.” (Akurgal 2014b: 282) Chios (Sakız) adası ile ilgili söylenebilecek şey ise antik dönemin en önemli şarap üreticileri arasında olmasıdır. Kuşkusuz bu durum seramik sanatına yansır. Dönemin sikkeleri üzerindeki ampfora betimlemeleri de bağcılık ve şaraba verilen değerin göstergesi niteliğindedir. Üçüncü bölümde ampfora çeşitleri detaylı biçimde anlatılacaktır.

Dönem içinde ampforalar dışında ‘*Laginos*’ isimli tek kulplu, küçük boyutlu kapların da yaygın olduğu bilinmektedir. (Doğer, 1991: 83)

Resim-49: Chios Sakız Adası Antik Kent Sikkeleri

Kaynak: (Khios, web, 2014)

Sonuç olarak, bu bölgede kurulmuş olan kentlerin doğu ve batı kültürlerinin harmanlanması ile oluştuğu ve bunu seramik sanatına yansıttığı söylenebilir. Özellikle İyon kentlerinin doğu ile tanışması, seramikte oryantalizan dönemi beraberinde getirmiştir. Bu dönemde ‘‘hayvan frizli çanak çömlekler’’ ün kazanmıştır. Denizci olan İyonların kurduğu koloniler ile ticaret faaliyetlerini zenginleştirdiği, bu ticaret faaliyetlerinin seramik sanatına yansıdığı dile getirilebilir.(Güngör,2014: 336,337 ; Akurgal, 2014b: 279, 299, 304, 306,310,356)

Batı Anadolu'da kurulmuş Aiol ve İyon kentlerinin isimlerinin, Amazonların isimleri ile benzeştiğine kaynaklarda rastlanmıştır. (Doğer, 2011: 59,60) Bu durum, bu bölgelerde yaşayan insanların, kadına verdiği değerin göstergesi niteliğinde olabilir.

2.3. Ön Asya Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları

2.3.1.Mısır

Eski çağlarda Anadolu'nun etkilendiği en önemli uygarlıklar Ön Asya Uygarlıkları olan Mısır ve Mezopotamya Uygarlıkları'dır. Yaklaşık M. Ö 7000 yılına ait Mısır- Mezopotamya seramikleri tarihsel seramik döneminin incelenmesi açısından önem taşır.

Tezin bu bölümünde öncelikle tarih öncesinin önemli uygarlıklarından biri olan Mısır'ın kültürü ve seramik sanatı anlatılacaktır. Yukarı Mısır dönemi, birinci ara dönem, eski krallık, orta krallık, yeni krallık ve geç dönemden oluşan Mısır Sanatının ve kültürünün uygarlığa yapmış olduğu katkılar büyüktür. M.Ö 4. Binden beri yerleşim gören ve bir Afrika ülkesi olan Mısır, gizemli piramitlerin dillendiği ülkedir. Tarihte piramitlerin nasıl yapıldığı, o dönem insanların yaşam biçimi büyük bir merak söz konusu olmuştur. Ruhun diğer dünyada yaşamını sürdürebilmesi açısından, bedenin korunması gerektiğine inanan Mısırlılar, piramitleri, kralların öldükten sonra gökyüzüne rahatça ulaşabilmeleri için yaptığı bilinmektedir. (Gombrich, 2013: 55)

Nil vadisi boyunca pek çok Tanrıya tapılması, öldükten sonraki yaşamın devam etmesi inancı, sanatçıların gerçek dünyadan daha kalıcı ve belirgin semboller oluşturarak Mısır sanatının oluşmasını sağlamıştır. Ölülerin çöle gömülmesi bunun bir göstergesidir.

Resim-50: Ekmek Pişirimi ve Bira Sunumu İçin Kullanılan Kaplar

Kaynak: (Ancient Egyptian Pottery, web, 2013)

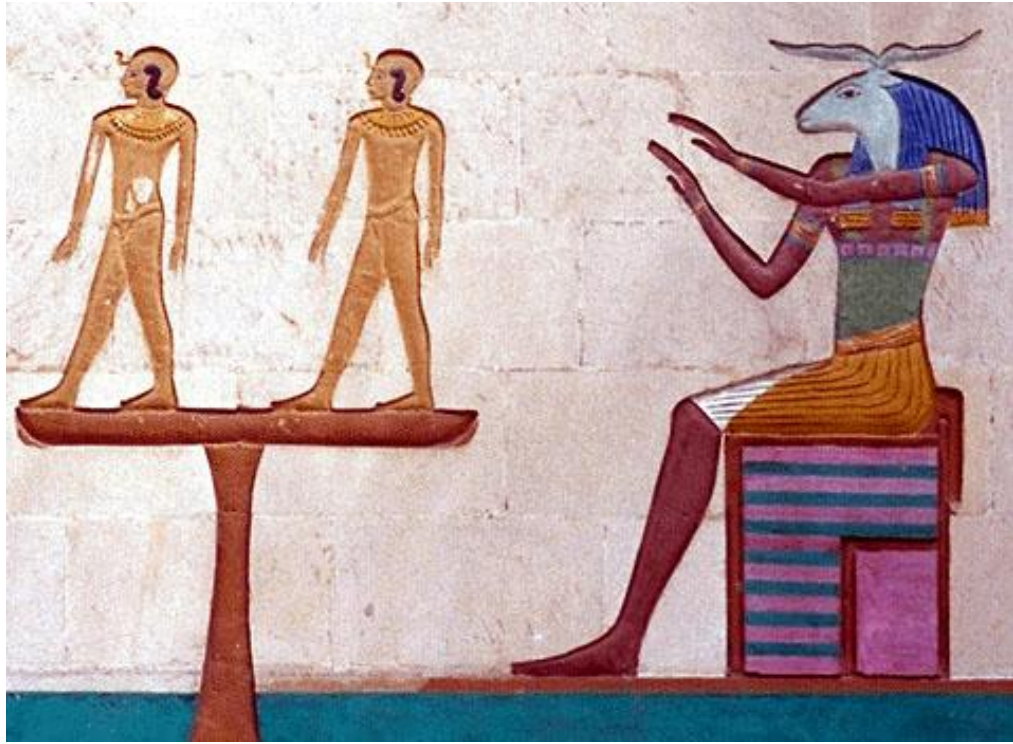
Mısır, sadece piramitlerin değil, heykelciklerin ve çömleklerin de dillendiği ülkedir. Nil'in belirli zamanlarda taşması, tarıma elverişli olan toprakların kendiliğinden sulanmasına sebep olmuştur. Belki de bu durum, bu verimli topraklardaki çömlekçilik üretiminin başlamasına ve hız kazanmasına neden olmuştur. Doğanın kendiliğinden işlediği bu topraklarda sürü besleyen halk, çömlekçilik sanatı ile de yakından ilgilenmiştir. Mezar resimlerinde "Bir çömleğin bir balık, bir demet soğanın bir yelpaze, bir tahta kutunun bir fıçı yağ karşılığında takas edildiği pazar sahnelerine" rastlanması, evlerdeki doğal ekonominin varlığını gösterdiği gibi, Mısır'daki çömlekçilik sanatına bakış ile ilgili bir fikir oluşmasını da sağlayabilir. "Çömlekçi çarkının Mısır'a ancak Üçüncü Sülale zamanında girdiği ve Asya Çömlekçi çarkından çok daha az etkin bir biçimde benimsendiği" dile getirilmiştir. (Childe, 2014: 130,138) Bu yüzden elle üretilen seramik kaplara dönem içinde sıkça rastlanmıştır. Resim-47'de görselleri verilen ekmek pişirimi için günlük kullanılan toprak kaplar ve dekorsuz bira kapları bunun en güzel örneği niteliğindedir. Bir diğer örnek ise, Mısır'ın Erken Sülale dönemi'nde, Badara ve Nagada'da üretilen kırmızı ve siyah renklerin tek parça üzerinde görüldüğü, kaplardır. Açık havada pişirimi yapılan bu kapların en belirgin özelliği üst ve iç bölümlerinin lüsterli siyah renkte, alt bölümlerinin ise kırmızı olmasıdır. Prof. Sevim Çizer, bu kaplar için "Henüz çömlekçi çarkının olmadığı bir dönemde, kadın çömlekçilerin, kabın etrafında dönerek şekillendirme yaptıklarının düşünüldüğünü" "*Terra Sigillata*" isimli kitabında dile getirmiştir. Bu kapların iç kısımlarının siyah olmasının sebebi, saman, tezek gibi maddelerle temas etmesinden kaynaklanıyor

olabilir. Çömlekçilik için gerekli hammaddelerin çoğu verimli Nil çamurlarından, killi veya kireçli topraklardan üretilmektedir. Çömlekçi çamurları organik madde içerdiği için, Badara kaplarında görüldüğü gibi, pişirim sonrası gri bir renk oluşur.(Çizer, 2014: 17)

Resim-51: El Badara, Mısır, M.Ö. 4000-3500 British Museum

Kaynak: (Çizer, 2014: 17)

Resim-52: Khnum, Çömlekçi Çarkında (Luxor Tapınağı)

Kaynak: (Khnum, web, t.y.)

Mısırca da birleştirme, inşa etme anlamına gelen, *Khnum*, Mısır mitolojine göre verimlilik, su ve büyük çömlek tanrısıdır. Bereket Tanrısı ve Nil tanrısı olarak da bilinir. Bunun sebebi yukarıda bahsettiğimiz gibi çömlekçiliğin verimli Nil topraklarından yaratılmış olmasıdır. Firavun Hatşepsut'un iddiasında göre, birleşik bir Tanrı olan *Amon-Ra*, Khum'dan kızının vücudunu ve onun ruhunu tasarlamasını ve çömlek çarkında şekillendirmesini istemiştir. Bu durum da Mısır topraklarında çömlekçiliğe verilen değeri gösterir. Aslında olay son derece basittir. Nil nehrinin yıllık taşması sonucunda, sel çamuru sürükler ve suyun çevresine hayat gelir. Khun ise çömlekçi çarkında, annelerin rahmine koyduğu çocukları yaratır. (Hill, web, 2010)

Khnum'un çömleklerinde çoğu zaman koç veya koç başlı adam görsellerini işlediği bilinmektedir. Hayvan olarak özellikle koçun tercih edilmesi, Mısırlıların koçun çok güçlü bir hayvan olduğunu düşünmesinden ileri gelir.

O dönemlerde, Mısır'da iki temel üretim yapıldığı ve üretimin genelde uygun şartları sağlayabilmek için köy tipi yerleşmelerde gerçekleştiği söylenmektedir. Üretim çeşitlerinden birincisi, koyu renkli kırmızı, astarlı ve perdahlı seramiklerdir. İkincisi de açık renkli astarların yapıldığı, geometrik desenlerin hakim olduğu, ilkel figürlerin yer aldığı seramiklerdir. (Şen,2010: 5)

Nil çamurundan, bardakların, siyah- kırmızı testilerin, pişirme kaplarının yapıldığı bilinmektedir. M.Ö 2000'lerde, sır yapımı için alkalilerin ve toprak alkalilerin kullanıldığı bilinmektedir.

Yine bugün Mısır fayansı olarak bildiğimiz, antik Mısır seramiğinin simgesi haline gelmiş Mısır mavisi de bilinmesi gerekenler arasındadır. "Bonnet'e göre, Mısır fayansının başlangıç tarihi, Nil'in üst kısımlarında üçüncü binyılda başlamaktadır." Nubian Kerma'daki bulgular, işlerin gelişmişliğini göstermektedir. Arkeologlar, aslan, sığır, su aygırı figürlü mavi sırlı ve siyah boyanmış fayanslarla kaplı bir bina bulmuşlardır. (Weiss, Bölüm 2: 1)

El Meadi, Badari, Nagada, Armatyan ve Gerzi kültürleri neolitik çağ ve sülaleler öncesi döneme ait Mısır'ın en önemli kültürlerdir. (Sülaleler Öncesi Dönemde Mısır, 2014, web, p3) Badari kültürü, M.Ö 4500-4000 yılları arasında gelişmiş olan, antik bir kültürdür, bu gelişmişlik metnin ilerleyen bölümünde anlatılacak olacak Sırlı Sabuntaşı boncuklarından kaynaklanmaktadır. Badari kültürüne ait mezarlarda, çanak çömleğe, fildişi objelere rastlandığı bilinmektedir. Bu kültür, yüksek kaliteli monokrom çömlekleri ile bilinir. Orta Mısır'da El Badari bölgesinde, ince çamurlu, narin, oluklu desenlerle yapılmış seramiklere rastlanmıştır. Siyah, köşeli, perdahlı kaseler bulunmuştur. "1922 yılında, Guy Brunton, Nil vadisinin doğu kıyısında konumlanan El Badari'de bulunan sabuntaşı boncuklarını bulmuştur." İlginç olan, bu boncukların sırlı olmasıdır. (Weiss, Bölüm 1: 1-3)

Nagada kültürü kendi içinde bölümlere ayrılır. Nagada-1 kültüründe, hayvanların betimlenmiş olduğu elle yapılmış seramiklerin yer aldığı bilinmektedir.

Gerzi kültürü olarak bilinen Nagada-2, kültüründe de gemi ve hayvan resimli seramikler bolca üretilmiştir. Bu durum Nil nehri kıyılarında yapılan üretimin artmasını sağlamıştır. (Sanat tarihi dönemleri, web, 2011, s11,12)

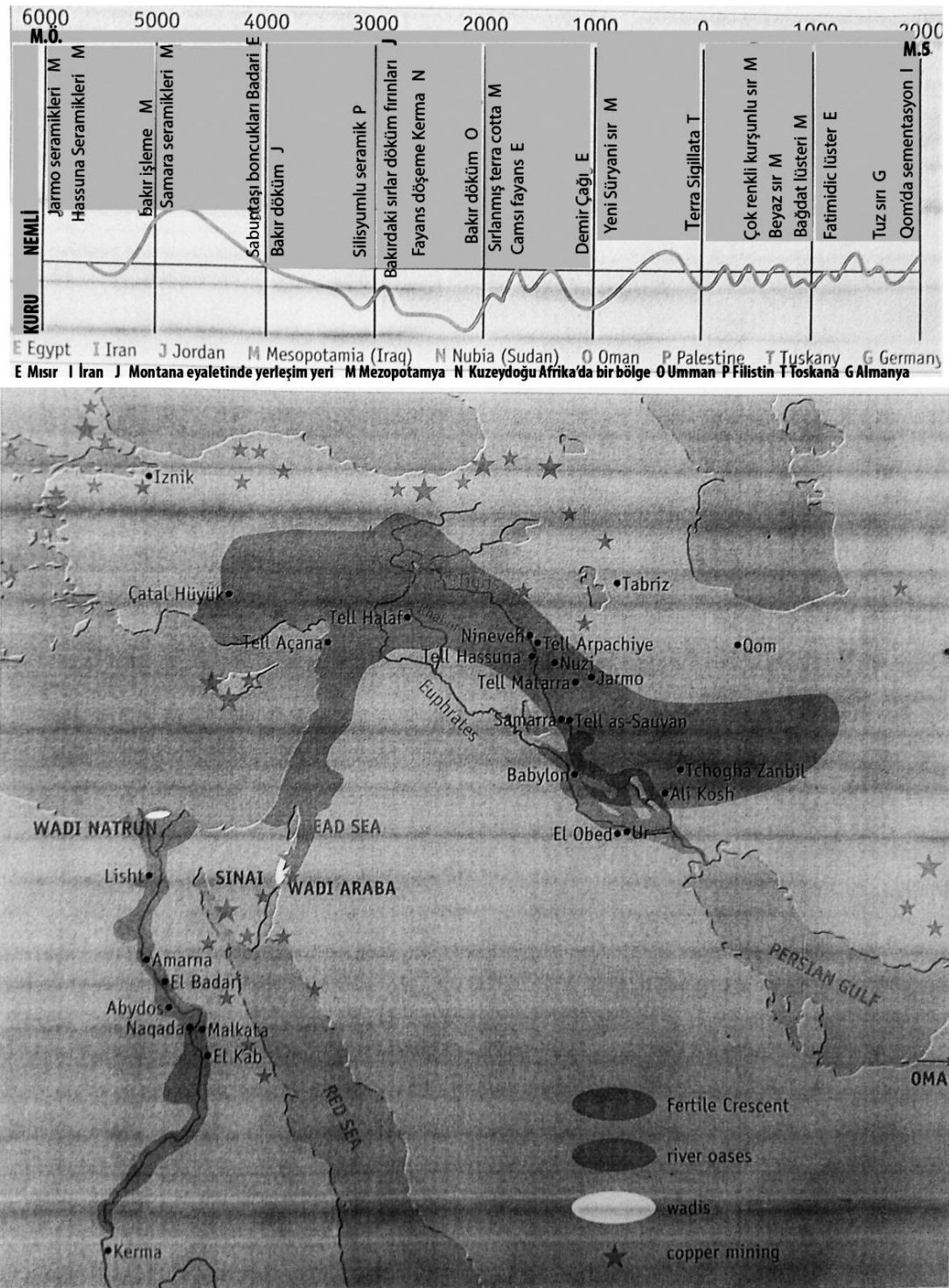
Sonuç olarak, Mısır kendi içindeki sosyo-kültürel, dini, teknolojik var oluşları ile yüksek bir kültür oluşturmuştur ve bu kültürler dönem içinde seramik sanatına yansıtılmıştır.

2.3.2. Mezopotamya

“Dicle ve Fırat nehirlerinin günümüzden 6-7 bin yıl önceleri, Basra Körfezine ağızlaşmadan önce, aralarında oluşturdukları ve üzerinde insanlık tarihinin yeni bir döneminin başladığı bu dar ve ince uzun toprak parçası, en eski yazılı metinlerde, din kitaplarında İki Nehir Arasındaki Bölge, Arapça Şed-ül Arap olarak tanımlanmıştır.” (Teber,1985: 267)

Medeniyetler beşiği olarak bilinen Mezopotamya kültür ve sanatı, Önasya sanatları grubunda incelenebilir. Bu topraklarda yetişen halkların, birbirleriyle iletişim halinde olduğu ve zamanla kültürlerin kaynaştığı bilinmektedir. Bereketli toprakları ve uygun iklimi, Mezopotamya’yı bir kültür merkezi haline getirmiştir. Sümer, Babil, Asur, Akad gibi büyük medeniyetler bu topraklarda gelişmiştir. İlk okur yazarlara ev sahipliği yaptığı için “Medeniyetler Beşiği” olarak da tanımlanan Mezopotamya’nın bugünkü kültür ve sanata hizmeti çok büyüktür. Bölgedeki iklim koşulları, zaman içinde çevresel faktörü oluşturmuş ve ekonomi ile ilişkilendirilmesini sağlamıştır.

Bu durumun içinde birçok sanat dalı gibi, seramik de yerini almıştır. Seramik sanatı açısından değerlendirilecek olursa, konumu itibarıyla, büyük değerler yarattığı söylenebilir.

Son Buzul Çağı'ndan sonra iklim değişir (C.E. Brooks'tan sonra, "Çağ sayesinde iklim değişir".New York 1970) Bereketli Hilal ve metinde geçen yerler dahildir.

İllüstrasyon: Olaf B.

Resim-53: Bereketli Hilal ve Çevresi

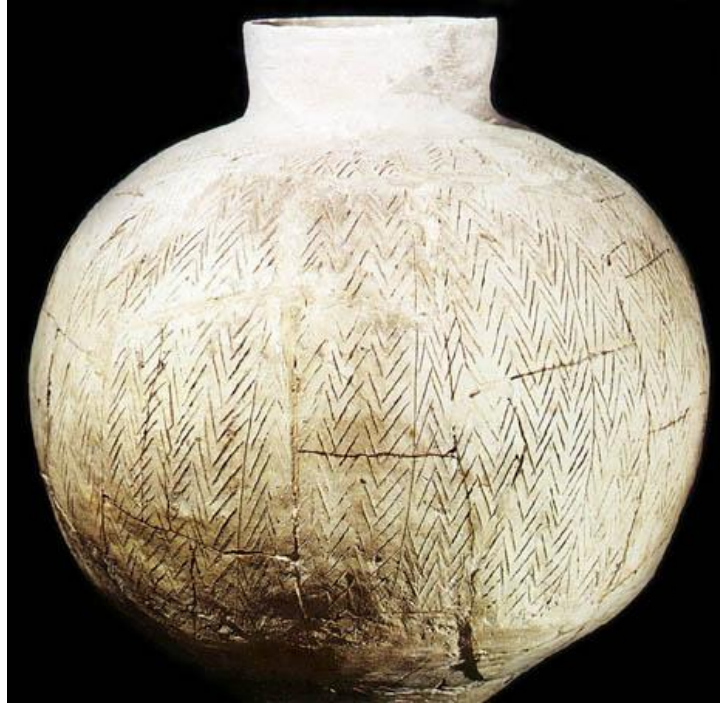
Kaynak: Gustav Weiss, Die Ursprünge der Glasuren, resim çevirisi, Ceren Cengiz

Weiss, Die Ursprünge der Glasuren(Sırların kökeni) isimli makalesinde sırların kökenine inmek için ‘‘Bereketli Hilal’’ olarak tanımlanan bölgenin bilinmesi gerektiğini, bu bölgenin araştırma konusuna rehberlik edeceğini belirtmiştir. Bölgede tarım sulama olmaksızın sadece yağmur ile mümkündür. Resimdeki haritada görüldüğü gibi Mezopotamya da ‘‘Bereketli Hilal’’ bölgesine girmektedir. Bu bölgede emmer ve arpa buğday üretimi yapılmakta ve halofit olarak bilinen tuz bitkileri yetiştirilmektedir. Toprakta aldığı klor açısından zengin sodyum tuzunu emen halofitlerin, seramik sırlarında akışkanlık için kullanıldığı bilinmektedir. (Weiss, Bölüm1:1)

Mezopotamya’da sanatsal seramik ilk olarak Samara, Tell Arpachiye ve Tell Halaf bölgesinde ortaya çıkmıştır. Daha önceki sayfalarda bahsi geçen Halaf kültürü, Mezopotamya kültürüne aittir. Bu kültürle ilgili, geometrik desenler ve stilize edilmiş hayvan biçimlerinden söz edilebilir.

Mısırdaki El-Badari’daki kanıtlarından, seramiklerin Samarra ve Hassuna bölgesinde olduğu bilinmektedir ve Mısır kültüründe bahsedilen sırlı boncuk üretiminin de ihracat amaçlı yapıldığı üretildiği edilmektedir. (Weiss, Bölüm1: 3,4)

Bu bilgi doğrultusunda da Mısır ile Mezopotamya’nın birbirinden etkilendiği söylenebilir ve Hassuna kültüründen bahsedilebilir. Kendi içinde üç bölüm altında incelenen Hassuna seramikleri, bezemesiz, boyalı ve boya- bezemeli olarak sınıflandırılır. Bu dönemdeki önemli kültürlerden biri de Kalkolitik bölümde bahsi geçen Ubeyd kültürüdür.

Resim-54: Hassuna Seramik Örneği

Kaynak: (Hassuna ware, web, t.y.)

Resim-55: C. Leonard Woolley Tarafından Ubeyd Mezarlığından Çıkarılan Boyalı Çanak Çömlek

Kaynak: (Ubaidian Culture, web, t.y.)

Resim-56: m.ö 5.-6. yy.da Ubeyd Mezarlığından Çıkarılan Tabak, Mezar 136, Eridu, Mezopotamya

Kaynak: (Ubaïd Period, web, 2006)

Resimlerde Hassuna ve Ubeyd seramiklerine örnek verilmiştir.

Üst bölümlerde Mısır ile Mezopotamya'nın birbirinden etkilendiğine değinilmiştir. Ancak bazı durumlarda farklılaşmalara da rastlanmıştır. Peltenburg'a göre, Mısır'da çömlek kilinin kumla özlülüğünün kontrol edilmesi yaygın olmamasına rağmen Kuzey Mezopotamya'da bilinir ve yaygındır. (Weiss, Bölüm 2: 1)

Sonuç olarak, seramik kültürünün Mezopotamya'da da yaşam biçimleri ile doğrudan ilişkilendiği söylenebilir. En eski fırınların Mezopotamya'da yapılmış olması bunun kanıtı niteliğindedir. Sümer şehirlerinin fırınlanmış tuğlalardan yapılması da endüstrileşmenin bir göstergesi niteliğindedir. (Childe, 2014: 140)

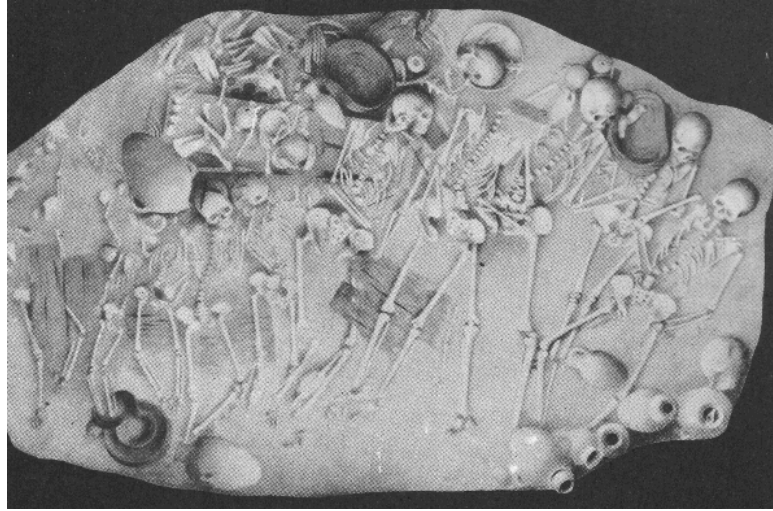
Sümerler, neolitik kültürün gelişimi ile birlikte, çok tanrılı dine inanıp, bunu seramiğe yansıtmışlardır. Doğada güç olarak benimsedikleri su, güneş ve gök tanrılarını kişiselleştirmiş ve çömlek aracılığı ile şekillendirmiş bugüne aktarmışlardır. Takasların çokluğu ile birlikte ticaret kavramı sorgulanmış ve seramik sanatı endüstrileşme yoluna girmiştir. Aynı şey Babil için de söylenebilir. Büyük seramik atölyelerinin varlığı ve ticaretin etkisi seramiğin endüstriyel anlamda değerinin artmasını sağlamıştır. (Teber, 2013: 264, 265 ; Teber, 1985: 273, 294)

2.3.3. Suriye ve Filistin Kültürü

Denizci halkı olan Suriye ve Filistin kültürlerinin seramik tarihi açısından büyük önem taşıdığı ve benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Bu konuda literatür taraması yapıldığında birçok akademik makaleye rastlanmıştır. Örneğin, Stefania Mazzoni, Suriye-Filistin seramik kültürlerini karşılaştırmalı anlatmıştır. Her iki ülkedeki ticari alışverişin seramik kültürlerini etkilediğine değinmiştir. Bu durumun sadece coğrafi özelliklerden kaynaklanmadığını, sosyo-ekonomik boyutlarının olduğunu da aktarmıştır. (Mazzoni, 1985: 15)

Nitekim, bu topraklarda daha önce avcılık-toplayıcılık ilişkisi varken, yaşam biçiminin tahıl kültürü üzerine kurulması ve bunun doğal olarak seramik sanatını etkilemesi de, Mazzoni'nin değindiği sosyo-ekonomik boyutun göstergesi olabilir.

Suriye ve Filistin ile ilgili söylenebilecek bir diğer önemli şey, Musteriyen kültürünün zaman içinde bölgeye yayılmış olmasıdır. (Teber,1985: 89) Mağarada yaşayan bu eski tip insan gruplarının, ölüm ve cenaze konusundaki inançlarının oldukça yoğun olduğu bilinmektedir. (Childe, 2010: 46) Belki de Filistin'de bulunan, cenaze törenlerinde kullanılan seramik eşyalar inanışların devamı niteliğindedir.

Resim-57: Jericho Mezarlığında Bulunan Kemikler Grubu, M.Ö (1600-1700)

Kaynak: (Ancient Tombs, web, t.y.)

Resim’de Filistin’in Jericho bölgesinde yer alan mezarlıktaki kemik ve seramik görsellerine yer verilmiştir.

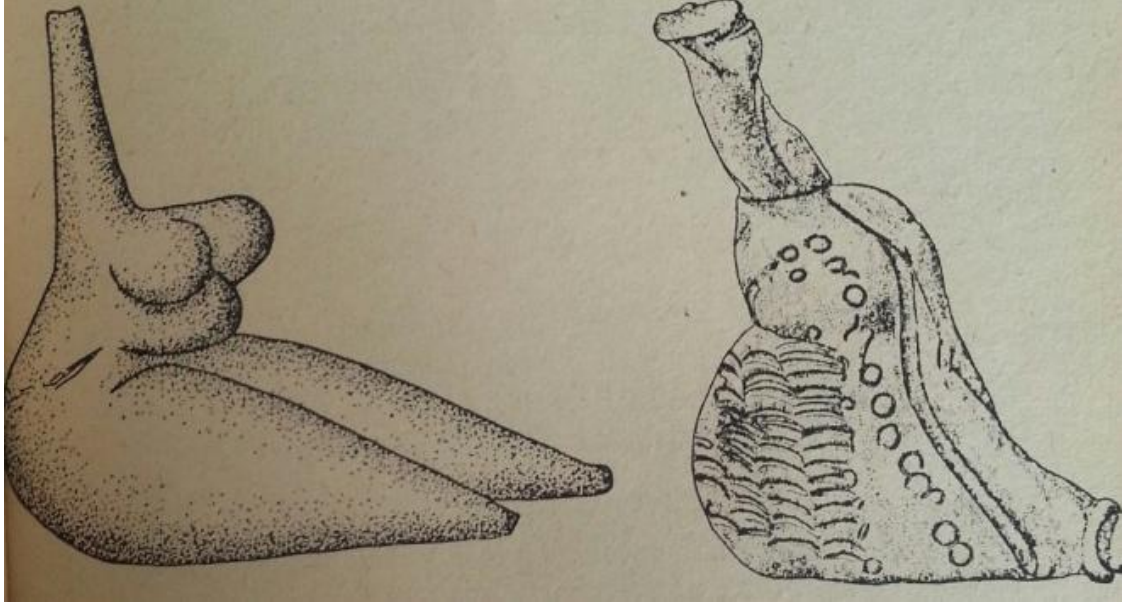
2.3.4.İran Kültürünün Seramik Sanatına Yansıması

Resim-58: İran’daki Seramik Üretiminin Gelişim Merkezlerinin Haritası

Kaynak: (Iranian Archaeological Sites Represented in the Milwaukee Public Museum Col., web, 2015)

İran seramiklerinin uzun bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Bu geçmiş i irdelemek için tarihin derinliklerine bakmak gerekir. Yukarıdaki haritada İran'da seramiğin gelişim yerleri gösterilmiştir. Susa, İran'da seramiğin gelişim gösterdiği antik merkezlerden biridir. İncelenen kaynaklar doğrultusunda, buradaki seramiklerin genellikle stilize edilmiş hayvan biçimlerinden oluştuğu bilinmektedir. Başlangıçta sadece kadınlar üretim yaparken, çömlekçi çarkının üretimi ile erkeklerin de seramik sanatına dahil olduğu öğrenilmiştir. İran'da da birçok kültürde olduğu gibi, dinsel inanışlardan ötürü, çömleklerin mezar kültüründe yer aldığı bilinmektedir. Susa mezarlarında rastlanan çömlek parçalarının da bunun bir kanıtı olduğu söylenilebilir. Bir diğer önemli merkez ise Emleş'tir. Antik dönemlerde bu kültürün diğer kültürlerle göre daha gelişmiş olduğu bilinmektedir. Emleş'te üretilen seramiklerde de hayvan figürleri stilize edilmiştir. Bu durum bir çok kaynakta açıklandığı gibi dönem insanının "toplumsal inanışından kaynaklanmaktadır. Önemli merkezlerden biri de Tepe Giyan'dır. Burada bulunan seramiklerde estetik kaygılara rastlandığı bilinmektedir. Khurvin'de yapılan seramikler incelendiğinde, konumu itibariyle Mezopotamya ve orta Asya'dan etkilendiği söylenebilir. Kaynaklarda buradaki seramiklerin Emleş seramikleri ile benzerlik gösterdiği ancak süslemesinin az olduğuna değinilmiştir. Tepe Sialk, İran'ın antik dönemi için önem teşkil eden merkezlerinden biridir. Burada mezarlarda bulunan seramik parçalar da dinsel boyutun göstergesidir. Genel olarak, yukarıdaki anlatılan bölgeler kaynaklar doğrultusunda araştırıldığında, İran seramiklerinde kuşun ve koç gibi büyükbaş hayvanların stilize edilerek kullanıldığı görülmektedir. Antik dönem İran seramik kültüründe, Anadolu'daki gaga ağızlı testileri anımsatan kuş figürlü seramikleri vardır. Bunlara, Tepe Sialk'ta rastlanmıştır. Tepe Sarab'da bulunan çömleklerde de kadın figürlerinin üretildiği bilinmektedir. (Iranian Ceramics, web, 2015 ; Seramik Sanat Tarihinde Kuş Figürü, web, 2013)

Resim-59: Tepe Sarab Yerleşim Yerinde Saptanan Kadın Figürinleri

Kaynak: (Teber, 1985: 95)

Resim-60: Tepe Sialk Karakteristik Seramiği, İran, m.ö. 2.yy

Kaynak: (Near East, web, t.y.)

Resim-61: Koç Formunda Çömlek Batı İran, M.Ö 1350-800

Kaynak: (Pottery Vessel in the Form of Ram Western Iran, web, t.y.)

Resim-62: Emleş Seramiklerine Örnekler, İran

Kaynak: (Iranian Ceramics, web, 2015)

Resim-63: Tepe Giyan Seramiklerine Örnekler, İran

Kaynak: (Iranian Ceramics, web, 2015)

Yukarıdaki Resimlerde İran seramiklerine örnekler verilmiştir.

2.4. Akdeniz-Ege Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları

2.4.1. Minos Kültürü

“Girit denen bir toprak var şarap rengi denizin ortasında,
Denizle çevrilidir, güzeldir ve de semiz,
Çok insan var içinde, sayamazsın, doksan tane de kenti.
Karışmıştır burada bir dil öbür dile...”
(Homeros’tan aktaran V-Diakov-S.Kovalev,2014: 256)

Yukarıdaki dizelerden de algılanacağı üzere, bir köprü görevi üstlenen bu kültür, Ege Denizindeki Girit adasında bulunmuş, uygarlığın keşfedilmesine neden olmuştur. Zamanında kültürün bu kadar gelişmesinin sebebi, Girit’in konumundan ve dönem içi yapılan ticaretten kaynaklanmaktadır. Tarımın dönem içerisinde gelişmiş olduğu bilinmektedir. Tarımın gelişmişliği, seramik ürünlere de yansımıştır. Şarap ve zeytinyağı konulması için yapılan küpler bunun en önemli örneğidir. Tarih boyunca görüldüğü gibi uygarlıklar içinde bulundukları durumu, konumu sanat aracılığı ile ürünlerine aktarırlar. Arkeologlar tarafından Minos ismi verilen bu kültürün ismini mitolojiden aldığı ve Girit hükümdarlarının sıfatı niteliği taşıdığına bazı kaynaklarda rastlanmaktadır. (V.Diakov-S.Kovalev, 2014: 256-258)

Sheffield Üniversitesi'nden arkeolog Dr.Barry Molloy, Minos uygarlığını barışçıl olarak tanımlamış ve Enrico de Lazaro' nun gazetede aktardığı yazısında o döneme ait şaşırlacak sıklıkta çağdaş metinlere, popüler kültür örneklerine rastlandığını belirtmiştir. (Lazaro, web, 2013, p3)

“Minos ticaretinin yayıldığı alan, Minos seramiklerinin dağıldığı yerlerle saptanır.” (Childe, 2014: 179) Minos kültürü, seramik açısından değerlendirildiğinde üç dönem başlığında incelenebilir. Bunlar, erken Minos, orta Minos ve geç Minos dönemleridir.

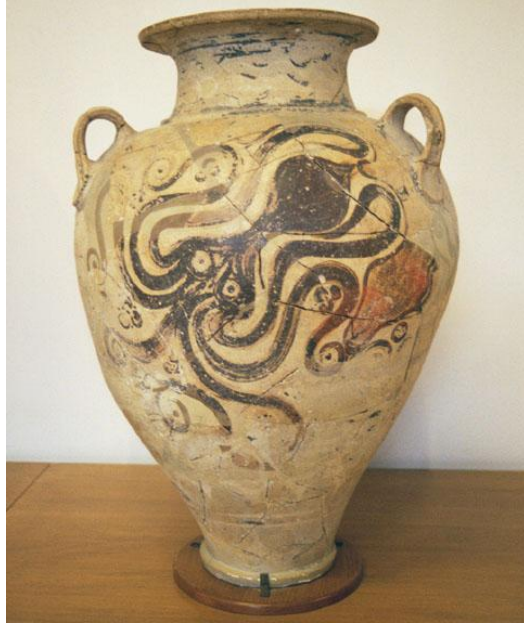

Resim-64: Kamares Stili Çömlek

Kaynak: (Keren, 2013, web)

Saray öncesi dönemi çömleklerinin rastlandığı, Erken Minos dönemi eserlerinde genellikle eğik çizgilerin, üçgenlerin ve spiral figürlerin hakim olduğu, bazı tasarımlarda daire, nokta ve kafeslere rastlandığı bilinmektedir. Erken Minos dönemi seramikleri, Girit Seramikleri olarak da anılır. (Çizer: 2014, 23) Resim-61’de Kamares stili kaba bir örnek verilmiştir. Bu kapların arka planı siyah ya da kahverengidir,

genellikle kırmızı beyaz çizgilere sahiptir. Çeperlerinin inceliğiyle bilinir. Küçük kamares kapları, stilinin bilinen örnekleridir.

Resim-65: Marine&Floral Çömlek Stiline “Marine” Örneği

Kaynak: (Gonzales, Prosis, web, 2010)

Resim-66: Marine&Floral Çömlek Stiline Bir “Floral” Örneği

Kaynak: (Vasilakis, web, t.y.)

Eski saray dönemi çömleklerinin rastlandığı, Orta Minos döneminde sanatçılar, bu dönemde ‘‘Marine&Floral’’stili kaplarını yapmışlardır. Adından da anlaşıldığı gibi, doğaya öykünmüş ve kaplarında doğa esintileri yer almıştır. Balık, çiçek desenleri, ahtapotlar, deniz yıldızları, mercanlar vb. , geometrik figürler işlenmiştir. Vasilakis, Floral stilinde yapılan kap süslemelerinin daha sistematik olduğunu belirtmiş, kaplarda ‘‘ay-çiçeği, zeytin dalı, zambak’’ gibi bitki motiflerinin kullanıldığına değinmiştir. (Vasilakis, web, t.y.)

Bu dönemde kullanılan, doğa esintili formların, yöre halkının zevkini bizlere yansıttığı söylenilebilir. Geç Minos dönemi kapları ise daha sonra anlatılacak olan Miken kültürü ile benzerlik gösterdiği bilinmektedir. (V.Diakov-S.Kovalev 2014: 259) Yeni saray dönemi kaplarının izi görülse de, bu dönemde esas olarak Son saray dönemi kaplarına rastlanır. Yeni Saray stili olarak tanımlanan kaplar, öncekilere kıyasla daha soyuttur. Cartwright, kuş motinin ilk kez bu dönemde kullanıldığına değinmiştir. (Cartwright, web, 2012)

Genel olarak toparlanırsa, bu kültür, kendine has özelliklere sahip kaplar geliştirmiştir. Doğaya ve denize olan bağlılıklarını, ürettikleri seramik kaplara yansıtmışlardır.

2.4.2. Miken Kültürü

Akha ve Girit uygarlıklarının harmanlanması ile M.Ö 1700-1100 yılları arasında Miken kültürü oluşmuştur. (Miken Uygarlığı, web, t.y.) Bu dönemde Kıta Yunanistan’da yaşayan Mikenler, görkemli bir kültür yaratmışlardır. Minos uygarlığına göre ekonomisinin daha gelişmiş olduğu ve çömlekçilik sanatının çok daha fazla geliştiği söylenebilir. Bu ekonomik gelişmişlik Gür’ün söz ettiği ‘‘zeytin ağaçlarının Batı Anadolu kıyıları boyunca zengin bir yayılım göstermesi’’ ile açıklanabilir. (Gür, 2013: 830-831) Bu durum da zaman içerisinde üretilen kap biçimlerine yansımıştır.

“Asıl sebep her ne olursa olsun Miken halkının kültür unsurlarını Batı Anadolu kıyılarına ve kısmen iç bölgelere taşıyarak yerel Anadolu halkları ile etkileşime geçtiği ve kültür alışverişinde bulunduğu anlaşılır” (Gür, 2012: 55)

Buna en güzel örnek Ginger olarak nitelenen Miken seramiklerinin form açısından Anadolu seramiklerini yansıtmaması ama Miken tarzında dekore edilmesidir. Mezarlarda bulunan seramik parçaları da Anadolu ile etkileşimin başka bir yansımasıdır.

Resim-67: Ahtapot Motifi İle Dekore Edilmiş Miken Çömleği

Kaynak: (Cartwright, web, 2012)

Miken kapları, tasarım açısından incelendiğinde soyut bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bunun en belirgin örneği, minos seramiklerinde işlenen Ahtapot formunun soyutlanıp, Miken seramiğinde çizgisel halde betimlenmesidir. Resim-67’de gösterilmiştir.

Resim-68: Miken Psi Figürü, Yunanistan

Kaynak: (Boundless web, 2015)

Genellikle soyut küçük kadın figürinleri dönem içerisinde ele alınmıştır. Bunun sebebi de araştırmalara göre, bu figürinlerin “koruyucu ana tanrıçayı temsil etmesi” ve “mezarlarda adak olarak kullanılması”dır. Bu figürinlerin çoğu zaman Tanrı ile ilişkili olan “*Polos*” adı verilen baş veya saç bölgesine takılan süsler ile donatıldığı da dikkat çeken unsurlar arasındadır. (Three Female Figurines, web, 2006, p1,2)

Miken döneminde koroplastik sanatı(terakota figürler) ön plana çıkmış, bunların ilk örneklerini ‘ayakta duran, konik, uzun etekli, düz gövdeli, ve taç gibi açılan baş giysisi olan kadınlar’ oluşturmuştur. (Canay, 2000: 23) Miken seramik figürlerinin üç tip altında incelendiği kaynaklarda yer almıştır. Bunlar, açıklaması yapılan psi ve örnekleme yapılabilecek olan phi ve tau figürleridir. Phi figürüne bakıldığında, (Resim) kollarının belirgin olmadığı, stilize çalışıldığı söylenebilir. Formda boyuna çizgiler yer almıştır.

Resim-69: Miken Phi Figürini, Terrakotta, Miken, Yunanistan

Kaynak: (Boundless, web, 2015)

Resim-70: Üç Terrakotta Figürin, Miken M.Ö 1400-1200

Kaynak: (Three terracotta figurines, web, t.y.)

Tau tipi figürinler incelendiğinde (Resimde soldan üçüncü), gövdenin daha geleneksel olduğu kaynaklar doğrultusunda söylenebilir. Koldaki detaylar daha belirgin olduğu söylenebilir. Göğüs bölgesinin üzerinde kollar adeta kavuşmuş gibidir.

Miken uygarlığı Dorlar tarafından yıkılmıştır. (Boundless, web, 2015)

2.4.3.Yunan Kültürü

“Gözyaşlarımla toprağı çamur haline getirdim ve yoğurdum (Prometheus anlatıyor.) Bir insan heykeli yaptım. Sonra bu heykele ruh verdim. İlk ölümlü yaratıklar oluştu böylece” (Yunan Efsaneleri’nden aktaran Dursun, web, t.y.)

“Antik Yunanlılar, Yunan yarımadasını, Anadolu’nun batı kıyılarını, Ege adalarını ve Güney İtalya ile Sicilya’yı kapsayan coğrafi bölgede “kent devleti” adı verilen toplumsal ve siyasal örgütlenme biçimini kurmuşlardır.”(Ağaoğulları’ndan, aktaran Yılmaz, 2011: 135)

Oluşumu M.Ö 1000’lerde başlayan Antik Yunan, yarattıkları kültürle Avrupa’daki birçok kültürü etkilemiştir. Tıpkı Grek felsefesinin doğum sürecindeki gibi oluşumunu mitolojik, mistik ve akılcı doğa araştırmaları olarak tanımlayabileceğimiz yaşam biçimlerinden alan antik Yunan kültüründe sanata fazlaca değeri verilmiştir.

Çalışmalarında, Yunan kültürünün aydınlanma çağına etkilerini araştıran Nietzsche insanlığın tarihi boyunca üç çeşit kültürün olduğunu belirtir. Bunlar artistik kültür, Sokratik kültür ve trajik kültürdür. Yunanlıların trajik çağında Apollon-Dionysos’un karşıtlığını birleştiren trajik kültür tezde bahsedilen Yunan kültürüdür. Apollon ile coşku ve doğa birlikteliği örtüşürken; Dionysos ile yan yanalık bağdaştırılır. Yani, trajik kültür kavramı içinde konumlanan insan, doğa ile bağlarını koparmadan, kendini kavramaya çalışır. (Topuz,2011: 329) İnsanın kendini kavramaya yönelik yaptığı bu çalışma, bugüne yansıyan sanat ürünlerinde saklıdır. Yani kültür ve sanat bugünlere aracılık etmiştir.

Resim-71: Yunanistan Dimini Kültüründen Seramik Örnekler

Kaynak: (Teber, 1985: 137)

Yunanistan'daki ilk neolitik yerleşmelerin Teselya Ovasında kurulduğu bilinmektedir. Mitolojilere konu olan Olympus dağının kara iklimi altında olması, seramik sanatını da yakından etkilemiştir. (Teber, 1985:134-137) Sanatın her alanına önem veren Antik Yunan kültüründe seramik kapların da ayrı bir önemi vardır. Genellikle esin kaynaklarını mitolojiden alan veya insanların günlük yaşam biçimini ifade eden Yunan kültürüne ait seramik kaplar, diğer kültürlerden biraz daha farklılık gösterir. Resimde Yunanistan-Dimini kültüründen seramik örneklere yer verilmiştir. Seramiklerin daha farklı olmasını ve artistik açıdan daha çok gelişmesini sağlayan, belki de yukarıda bahsi geçen insanın kendini doğa ile beraber kavramaya çalışmasıdır. Günümüzde büyük ilgi gören Antik Yunan seramiklerinin replikaları hala yapılıp, satılmaktadır.

Antik Yunan kültürü, sır, boya ve dekor açısından incelenecek olursa, M.Ö 1000'li yıllarda başlayan genellikle şerit şeklindeki basit motiflerden; M.Ö 900' lü yıllarda tercih edilen geometrik bezemelerden; M.Ö 500'lerde gerçekleşen siyah figür tekniğinden ve çok sonra bulunan kırmızı figür tekniğinden bahsedilebilir. (Çakı, 1999: 33,35 ; Çizer, 2014:27)

M.Ö 1000’li yıllarda yapılan çalışmalar genelde soyut ve basittir. Karmaşıklığa yer yoktur. Motifler astarla işlenmiştir. M.Ö 900’lü yıllarda yapılan şeritli geometrik bezemeli kaplar daha çok seramiğin dini anlamını anlatmaya yöneliktir. Dinsel törenleri, soyut insan ve hayvan biçimleri ile belirler. M.Ö 700’lü yıllarda ise, organik formların kullanımı artmıştır. M.Ö. 5. Yüzyılda en mükemmel parlaklığına ulaştığı dile getirilen Siyah figürlü seramiklerin üzerinde farklı bitki ve hayvanlar resmedilmiştir.

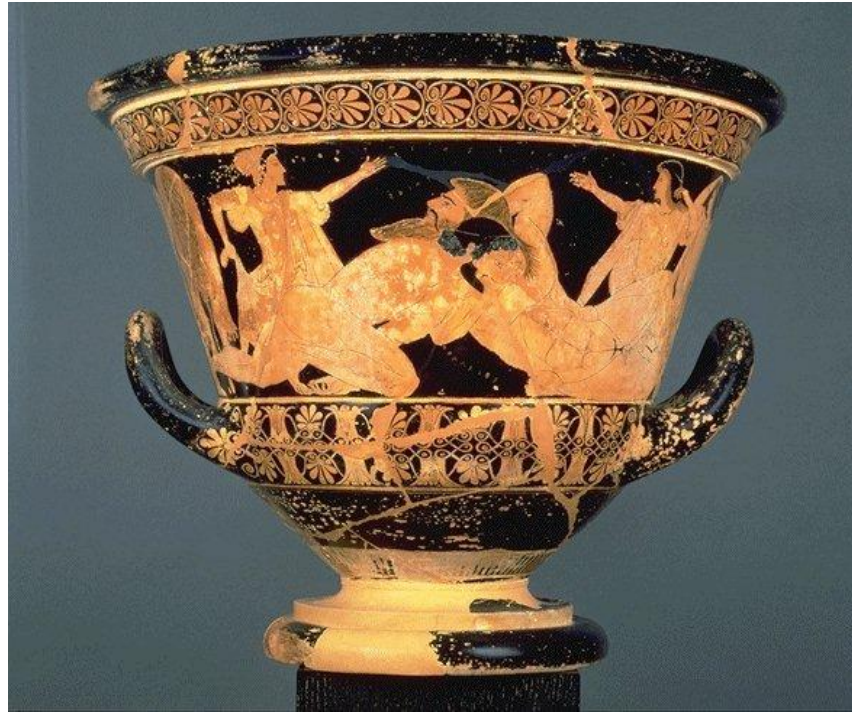
Siyah figür tekniğinde, resim açık kırmızı kil üzerine kazıma yöntemi ile siyah gölge olarak yapılmıştır. Yardımcı renkler olarak koyu kırmızı ve beyazın kullanıldığı bilinmektedir. Kırmızı figür tekniği de siyah figür tekniğinin tam tersidir. Her iki teknikte de çömlekçi önce çömlekçi çarkında kili şekillendirir. Bazen çömleğin boyun kısmı ve vücut kısmı ayrı yapıp ayak kısmının sonradan eklendiği bilinir. Çömlekler deri sertliğine geldiğinde çömlekçi onları birbirine kaynaştırır ve son olarak tutamaçlarını ekler. (Athenian Vase Painting, web, 2002) Prof. Sevim Çizer, ‘Siyah figürlü kapların astarlarının, yoğun bir indirgeme basamağını da içeren, ‘üç basamaklı pişirim’ sürecinden sonra siyahlaştığını dile getirmiş ve ‘aslında bu astarın Roma döneminin parlak kırmızı Terra Sigillata ile aynı yapıda olduğunu, renk farkının pişirim yönteminden kaynaklandığını’ aktarmıştır. (Çizer, 2014: 27)

Resim-72: Arkaik Dönem Boyunlu Ampfora Siyah Figür

Kaynak: (Neck amphora, web, 2012)

Resim-72’de, siyah figür tekniği ile yapılan bir eser örnek olarak gösterilmiştir. İlk olarak bakıldığında iki kulbu olan bu form, tabana doğru incelen geniş bir gövdeye sahiptir. Formun ön tarafında Antik Yunan kahramanı aslan biçimli Herakles yer alırken, arkasında Herakles’in yayını Geryon’a karşı çektiği tasvir edilmiştir. Formun sağında Herakles’in yaralanması tasvir edilmiştir. Boyun kısmında da flüt çalanlar tarafından yönetilen genç erkekler ve kızlar alayı görülmektedir. (Neck ampfora, web, 2012)Ünlü vazo ressamı Exekias tarafından yapılan bu eser, Yunan kültürünün tanığı niteliği taşır ve bu kültürün günümüze sunmuş olduğu muazzam bir çalışmadır.

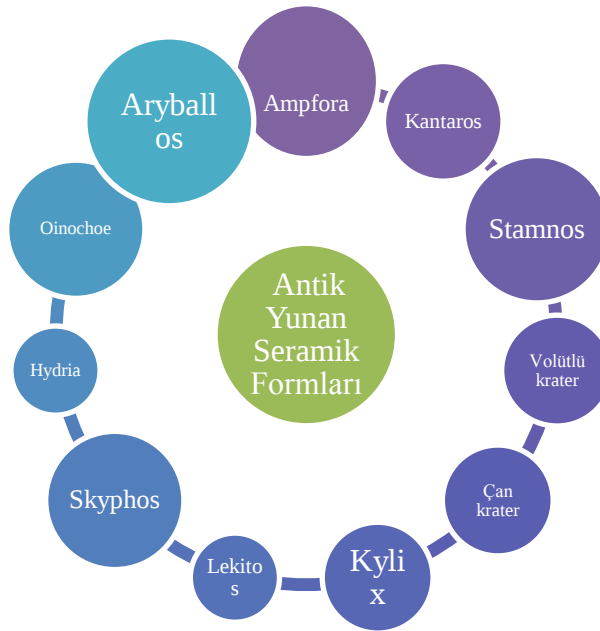

Resim-73: Euphronios Tarafından Boyanan Kırmızı Figür Seramik Krater, Louvre Museum, Paris
(Herakles, Antonios ile mücadele ederken)

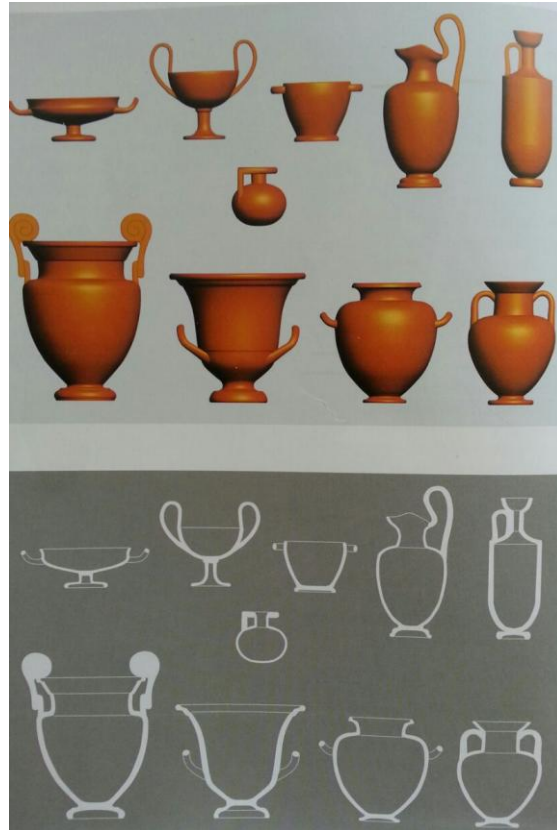
Kaynak: (Herakles, web, 2013)

Resim-73’te kırmızı figür seramik görseli örneğine yer verilmiştir.

Şekilde Yunan kültüründe farklı kullanım amaçları için yapılan seramik form isimleri örneklendirilmiştir.

Şekil-24 Antik Yunan Seramik Formları

Resim-74: Antik Dönem Yunan Kaplarının Tipolojisi (üst soldan) Kylix, Kantharos, Aryballos, Skyphos, Oinochoe, Lekythos; (Alt Soldan) Volütlü Ktater, Çan Krater, Stamnos, Amphora

Kaynak: (Çizer, 2014: 28)

2.4.4. Etrüsk Kültürü

Uzun yıllar önce, bugünkü İtalya, gelişmiş bir kültüre ev sahipliği yapmıştır. M.Ö 700’de gelişen bu kültür Villanovan olarak bilinen prehistorik kültürün devamı niteliğindeki Etrüsk kültürüdür. (Hemingway, web, 2004, p1) Bu kültürün kökeni konusunda çok tartışılmıştır. Bazı araştırmacılar Anadolu ile ilişkilendirirken bazı araştırmalar İtalya ile bağlantılı olduğunu savunmuştur. (Guisepi, web, 2002, p5) Cevap ne olursa olsun, sanat konusunda ismini tarihe kazıyan Etrüskler, yaşam biçimlerinden ölüm biçimlerine kadar birçok şeyi sanat aracılığıyla yansıtmışlardır. Seramik açısından incelenirse, Güney İtalya’daki Yunan kolonileri ile olan temasın, Etrüsk çömlekçiliğinin Yunan çömleklerinden etkilenmesine neden olmuştur ve yeni Etrüsk çömlekleri geliştirilmiştir. *Bucchero* stili, Etrüsk çömlekçiliğinin başarılı örnekleri arasında yer alır, bu çömlekler parlak-metalik siyah yüzeyleri ve ince işçiliği ile bilinir. “*Bucchero* sözcüğü, Portekizce’de kokulu kil anlamına gelmektedir.” İndirgen ortamda pişirilen bu kapların yapımında demirli killerin kullanıldığı bilinmektedir. (Çizer, 2014: 18) Araştırmalar doğrultusunda, Etrüsklerin Yunan kültüründen fazlasıyla etkilendiği hatta Yunan kültürünü kopyaladığı söylenebilir.

Resim-75: Etrüsk Bucchero Seramiği, Roma (M.Ö 7. Yüzyılın. İkinci Yarısı)

Kaynak: (Etruscan Pottery Bucchero Ware, web, t.y.)

Resimde verilen çömlek, Etrüsk bucheri stiline örnektir. Metal görünümlü olan çömleğin üzerine kuşu, gözü ve gagayı andıran kazımlar yapıldığı görülmektedir. Yüzeyi parlaktır. Form olarak değerlendirildiğinde göbeğe doğru genişlediği ve tekrar daraldığı göze çarpmaktadır. İki adet kulbu olan bu çömleğin şarap ya da zeytinyağı doldurmak için kullanıldığı düşünülmektedir.

Resim-76: M.Ö 6.Yüzyılın Son Çeyreğinde İki Kulplu Küresel Kap, Etrüsk Seramiği

Kaynak: (Fund, web, 2009)

Resim-76'da görülen kap metal formlardan etkilenmiş, *Bucchero* stili Etrüsk seramiğine örnektir. Etrüria'da üretildiği bilinen bu formun üzerinde siyah kuşlar işlenmiştir. Bu kuşların phallos-kuşunu temsil ettiği bilinmektedir. Phallos kuşu, Atina'daki ünlü vazo ressamlarının sık kullandığı, erotizmi çağrıştıran bir kuştur. Verilen bu örnek Etrüsklerin Yunan çömlekçiliğinden esinlendiğini doğrular niteliktedir.(Fund, web, 2009)

Resim-77: Etrüsk Çömleği

Kaynak: (Guissepi, 2002, web)

Yukarıda verilen örnekte tıpkı Yunan çömleklerinde olduğu gibi, mitolojik sahneler işlenmiştir.

Tüm bu örnekler incelendikten sonra Etrüsk kültürünün oryantal etkiler içerdıği ve Yunan çömlekçiliğinden esinlendiği dile getirilebilir.

2.4.5. Helenistik Dönem

(M.Ö. 333 - 309) döneminde varlığını sürdüren Helenistik dönem, Makedonyalıların, Greklerin, Anadolu-ların, Perslerin, Mısırlıların ve ön Asya halklarının kültürlerinin harmanlanması ile oluşmuş karma bir kültürdür. Doğunun ve

batının sentezi olarak yorumlanabilir. Geleneksel tekniklerle üretilen formlar daha çok Yunan kaplarını andırır. Özellikle baş biçimlerinin fazlası ile var olduğu dönemde, Yunan boya süslemelerinin taklit edildiği dile getirilmektedir. Küçük boyutlu heykellerin ve terakotaların dönemin karakteristik seramikleri olduğu söylenebilir.

Kaynaklarda bu dönemde metal görünümlü kapların taklit edildiği belirtilmiştir. Attika ve Korinth bölgesi arasında kalan Megara’da üretilen kaseler döneme damgasını vurmuştur.(Çizer, 2013: 34,35) Attik atölyelerde üretilen figürlü vazoların yerini siyah astarlı vazoların aldığı da dile getirilmektedir. Bunun bir sebebi de Hellas’taki siyasi değişimlerdir. Böylece Helenistik döneme ait olan ürün gamı oluşmuştur. Metal görünümlü kapların taklidinde seramikçilerin ileri bir seviyeye geldiği ve zor formları bile birebir uyguladıkları belirtilmiştir. Helenistik Çağ, seramik açısından zengindir, çömlekçiler arasında rekabetin de tasarıma katkısı büyüktür. (Helenistik ve erken roma çağı seramik sanatı, 2013, web)

Süslü seramik	Süssüz seramik
• Boya süslü • Kabartma, Baskı, kazıma	• Siyah, kahverengi, kırmızı astar uygulaması

Şekil-25: Helenistik Dönem Seramiğinin Sınıflandırılması

Kaynak: . (y.a.g.e) doğrultusunda oluşturulmuştur.

2.4.6. Roma Kültürü

İlk çağın ve Helenistik çağın bütün bilgilerini ve deneyimlerini süzüp, eklemeler yapan Romalılar yeni bir sanat ve yaşam biçimi ortaya koyarak Roma kültürünü oluşturmuşlardır.

Tarihte özellikle mimarlık alanında son derece önemli gelişmeler yapan Roma kültür ve sanatı, Anadolu'daki anfi-tiyatroları, hamamları ile bilinir. Mimari alanda bu kadar gelişmelerinin sebebi belki de tarihte ilk kez tuğlayı, çatıların üst kısmını kapatmak için kullanmalarından ileri gelir. Mimari alanda olduğu gibi, bu kültürün plastik sanatlarda portre ve kabartmalarda da nadide örnekleri bulunur. Hatta bu sanat dalları Roma kültüründe birbirini tamamlamıştır. Bunu binaların dışındaki kabartmalardan, portrelerden anlamak mümkündür. Bu kültürde, Yunan portelerindeki idealistlik yerine realist bir tavır takınan dönem sanatçıları son derece gerçekçi işler yapmışlardır. . (Wheeler, 2004: 158,167) Bu gerçekçi işler, dönem içerisinde yapılan seramik vazolara da yansımıştır. Tarihte roma çömlekçiliğinin bu kadar önemli bir yere sahip olmasının bir sebebi de, günümüzdeki gibi endüstriyel bir sistemle üretim yapmaları ve ürettiklerini ihraç etmeleridir.

Roma erken imparatorluk dönemi seramikleri, geç Helenistik dönemle benzerdir. Roma dönemi seramiği denince akla ilk gelen çömlek türü, orta ve yüksek sınıfın kullandığı parlak kırmızı astarlı ‘‘Terra Sigillata’’dır. ‘‘Vasi samiorum ‘’ olarak bilinen günümüzün kaliteli porselenine tekabül eden Terra Sigillata’ların Floransa yakınlarındaki Arezzo bölgesinde üretildiği bilinmektedir. Üzerinde genellikle Latince olan fabrikatör kabartmalı damgalarının bulunduğu ve bunların kalıp yöntemi ile hazırlandığı anlaşılmaktadır. Terra Sigillata kelimesi, 1985 yılında Hans Dragendorff tarafından Bonner Jahrbücher isimli dergide yayınlanan bir makale sebebiyle, seramik terminolojinde yerini almıştır. Terra Sigillata’nın diğer bir ismi ise Arretina kaplarıdır. (Terra Sigillata, web, t.y.)

Hans Dragendorff’un belirttiği gibi erken dönem Arretina kapları siyahtır. Damgaları kısmen aynı olan geç dönemde ise kırmızı-siyah seramik parçaları bulunmuştur. Arretina kaplarından önce İtalya’da kırmızı çömleklerin kullanıldığını da Dragendorff uygulamıştır. (Dragendorff, 1895: 24)

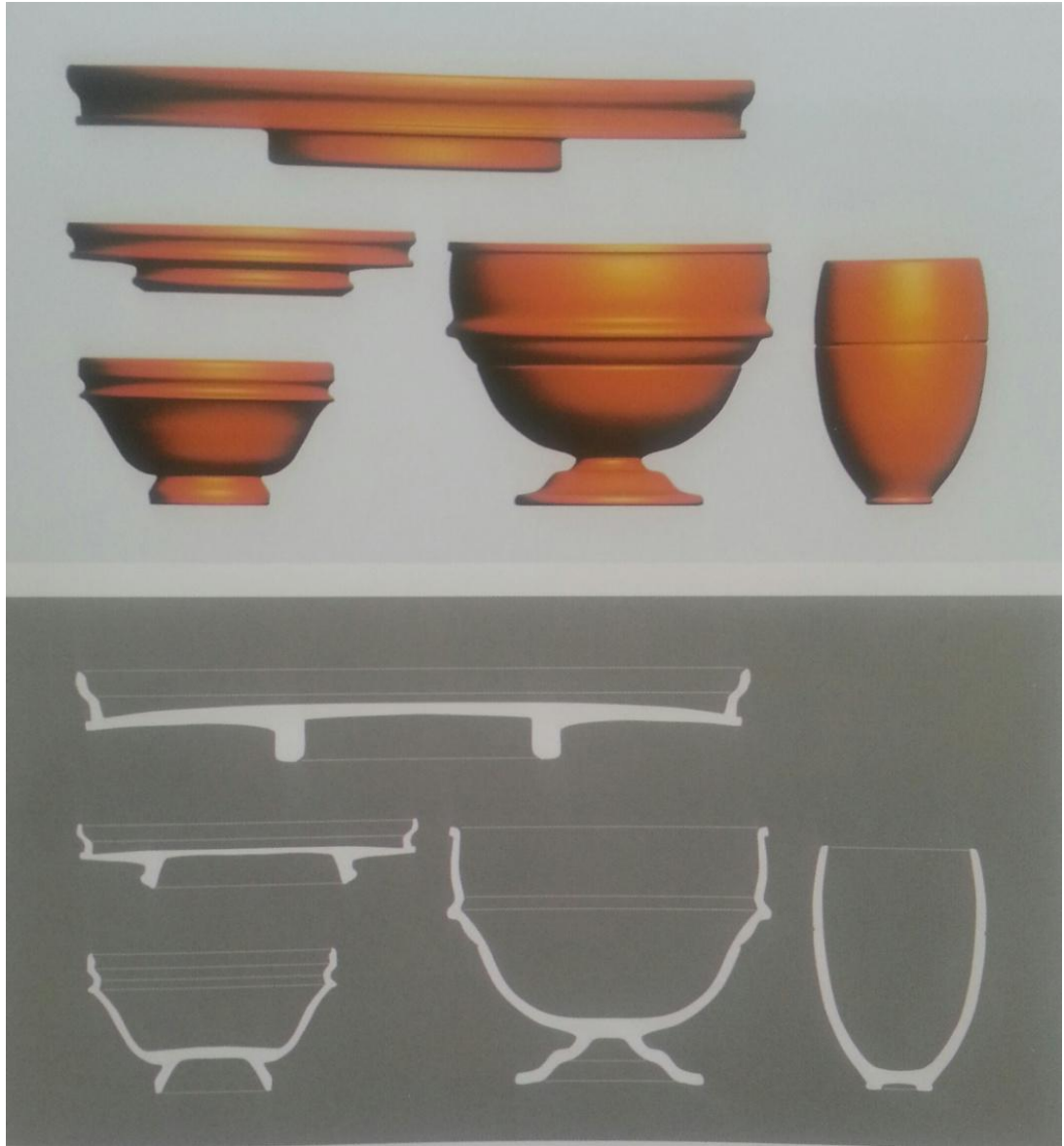

Resim-78: Terra Sigillata Örneği

Kaynak: (Terra Sigillata, web, t.y.)

Resim-78’de terra sigillata örnek olarak gösterilmiştir.

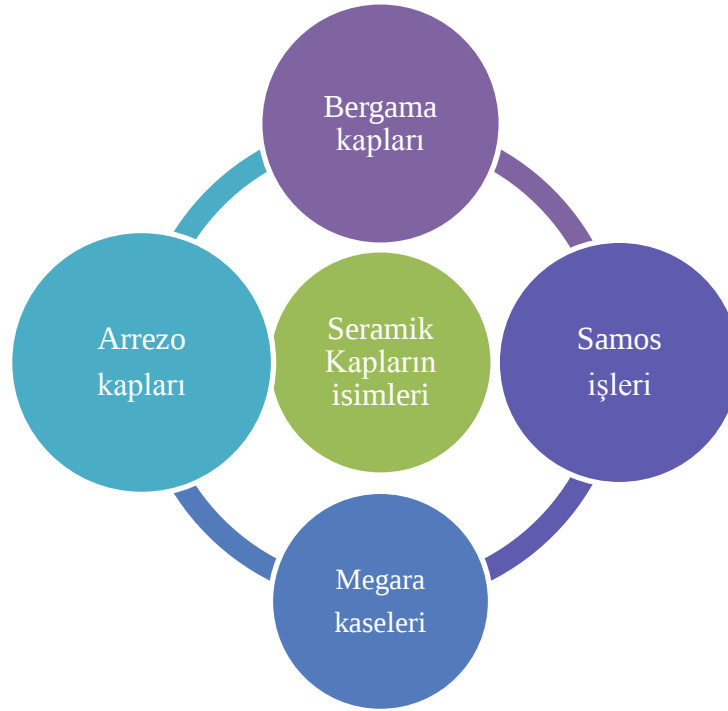
Yüksek kaliteli Terra Sigillata’ların dışında köşeli ve düz hatların yoğun olduğu daha çok metali anımsatan ve halkın günlük kullanım amaç için kullandığı seramikler vardır. Bunlar dekorsuzdur. Bu seramiklerin, metali anımsatmasının sebebi de, metallurji alanındaki teknik bilginin artmasıyla, metal kapların büyük bir alana yayılmasından kaynaklanır. Çömlekçiler de, kendi ürettikleri geleneksel biçimlerin yanında metal kapları taklit eder. Aslında erken dönem Roma seramiğinin gelişmesinin en büyük sebebi de budur.

Resim-79: İtalyan Sigillata Kaplarının Belli Başlı Tipleri

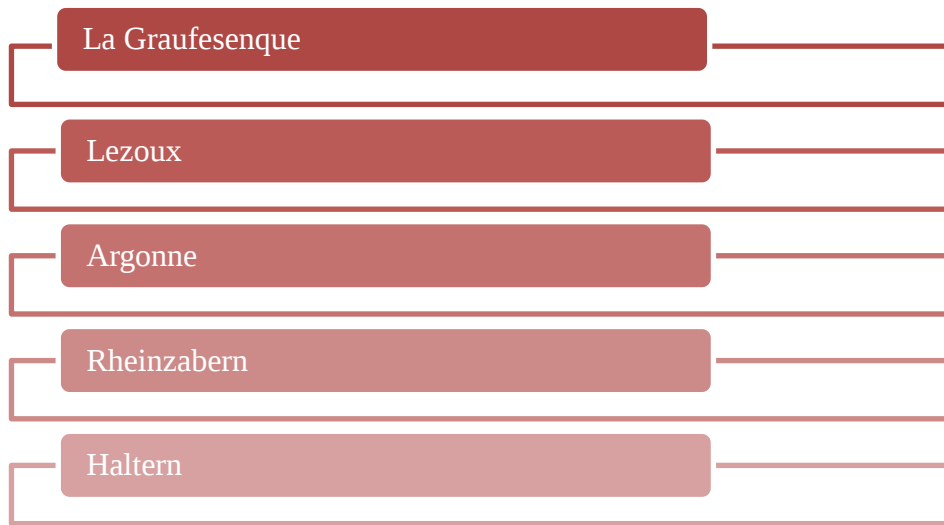
Kaynak: (Hayes'ten aktaran Çizer, 2014: 43)

Resimde İtalyan terra sigillata kaplarının tipolojisi verilmiştir.

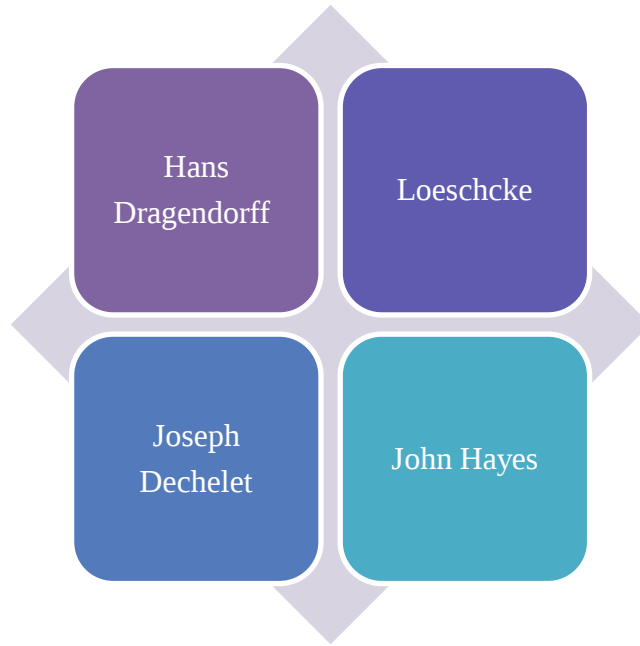
Şekil-26: Seramik kapların isimleri

Terra sigillata, üretim merkezlerine göre isimler almıştır. **Şekilde** bu isimlere yer verilmiştir.

Şekil-27: Diğer Terra sigillata Üretim merkezleri

Kaynak: (Çizer, 2014: 44-50) arasındaki bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Şekil-28: Roma Dönemi seramiği üzerine çalışan arkeologlar:

Şekilde Roma Dönemi Seramiği üzerine çalışan arkeologların isimleri verilmiştir.

2.5. Kafkas Kültürleri

2.5.1. Nahçıvan kültürü

Konumu itibari ile coğrafi açıdan önemli olan Nahçıvan, Transkafkasya'nın güney bölümünde yer alır. Kafkas kültürlerinin seramiğe katkısı büyük olduğundan, bu bölümde Nahçıvan'ın seramik kültürü ele alınacaktır. Kalkolitik, erken tunç ve orta tunç çağına ait eserlerin Nahçıvan'daki kazı çalışmaları ile ortaya çıkması, Kafkas kültürlerinin çok eskiden beri seramikle olan ilişkisinin var olduğunun bir göstergesidir. Nahçıvan kültürü, daha çok boyalı çanak-çömlekleri ile tanınır. Ancak boyasız, işli çömleklere de dönem içerisinde fazlası ile rastlanır. "Belli ve Bahşaliyev Nahçıvan kültürünün "Trialeti kültürü", "Tazekent kültürü", "Sevan-Üzerliktepe kültürü", "Kızılvank kültürü", "Nahçıvan kültürü" ve "Van Urmiye Kültürü" gibi isimlerle tanımlandığını aktarmıştır." (Belli, Bahşaliyev, 2001: 51) Yerleşik düzende ve yarı-

göçebe şeklinde yaşayan insanların oluşturdukları Nahçıvan kültürünün, çömlekçi tornasında yapılan, süslemeleri özensiz formlar ile başladığı, zamanla ince işçiliğin artıp, geometrik formların stilize şeklinde yorumlanmasıyla devam ettiği söylenebilir. Aynı geometrik formların halılarda işlenmesi de rastlanılan ilginç bilgilerden biridir. Dönem içerisinde çömlekçi atölyesi ve fırın kalıntılarının bulunması da seramik sanatına verilen önemi gösterir.(Belli, Bahşaliyev, 2001: 10-12,17,32) Aşağıda okunan kaynaklar doğrultusunda bir şekil oluşturulmuştur ve dönem seramikleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

Resim-80: Nahçıvan Halı Müzesinden Bir Eser (Halı ve Seramikteki Geometrik Desenlerin Benzerliğini Göstermektedir.)

Kaynak: (Aydar, web, 2015)

Şekil-29: Nahçıvan'da Boyalı Çanak Çömlek Kùltürünün Yaygın Olarak Bulunduğu Yerleşim Merkezleri-Ovalar

Kaynak: (Belli, Bahşaliyev ‘‘Nahçıvan Bölgesi’’nde Orta ve Son Tunç Çağı Boya Bezemeli Çanak Çömlek Kùltürü’’ kitabından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil-30: Nahçıvan'da Boyalı Çanak Çömlek Kültürünün Yaygın Olarak Bulunduğu Yerleşim Merkezleri-Dağlar

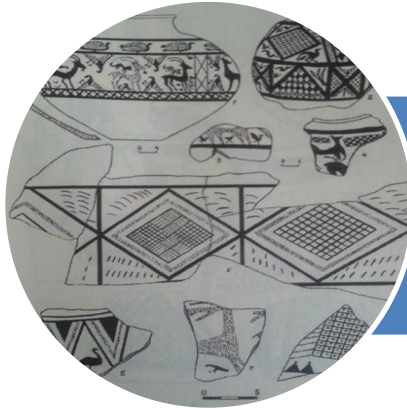
Kaynak: Oktay Belli-Veli Bahşaliyev “Nahçıvan Bölgesi'nde Orta ve Son Tunç Çağı Boya Bezemeli Çanak Çömlek Kültürü” kitabından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Çömlekçi çarkında yapılır
Kaba biçimli
düz ve dalgalı
zikzak kalın çizgi bezemeleri

Ağız kısmı dışarı yuvarlatılmış,
yuvarlak&yumurta
gövdeli kaplar
Geometrik form:
yarım daire ve üçgenler

3 bölüme ayrılmış
Stilize hayvan figürleri ve
geometrik bezemelerin
beraber kullanılması
İnce işçilik

Şekil-31 Orta Tunç Çağı-Monokrom Kaplar ve Zengin bezemeye sahip polikrom kaplar

Kaynak: (Belli, Bahşaliyev, 2001: 88, 94, 109) ‘dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

2.6.Güney Asya Kùltürleri

2.6.1 İndus vadisinden doğan Harappa uygarlığı, Hint ve Mehrgarh kùltürü

Seramiğin tarihsel sürecine baktığımızda doğu toplumlarının etkin rol aldığını söyleyebiliriz. Dünya üzerindeki bu yeni tarihsel gelişmeler, üst bölümlerde anlatıldığı gibi ‘’ ilk kez Mezopotamya ve Mısır Nil vadileri ile’’ gelişim gösterdiği gibi, ‘’bir süre sonra Hindistan’da Indus nehri boylarında da’’ boy göstermiştir. (Teber, 1985:266) Bu noktada Güney Asya kùltürlerinin, seramik sanatına katkısının büyük olduğu söylenebilir. Bu bölümde, Indus vadisinden doğan kùltürler, seramik örnekler ile incelenecektir.

‘’Yakınlardaki Khambaht (Cambat) Körfezi’nin keşfine dek, arkeologlar tarafından Hindistan’da araştırılan en eski kentleşme merkezlerinden birinin, günümüzde Pakistan’da bulunan İndus Vadisi şehri olan Harappa uygarlığı olduğu’’ dile getirilmiştir. (Howe, 2002,web) Harappa uygarlığının, seramik tarihi açısından büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Resimde, Harappa halkının yaşadığı yerlerde bulunan, çok sayıda kiremitten yapılmış esrarengiz halkalara yer verilmiştir. Kaynaklara göre, bu halkaların, tahılları kurutmak amacıyla yapıldıkları tahmin edilmektedir.

Resim-81: Harappa Halkının Yaşadığı Yerlerde Çok Sayıda Kiremitten Yapılı Esrarengiz Halkalar

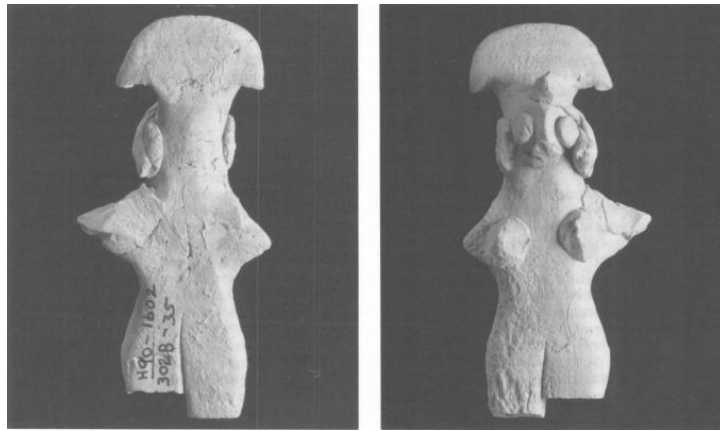
Kaynak: (Howe, 2002,web) North Park University, Chicago, Illinois.

Araştırmalara göre Harappa uygarlığının seramik sanatçıları, estetik ve teknolojik anlamda olağanüstü seramikler yapmışlardır. Bu seramik çalışmaların aralarında kil heykelcik, çanak-çömlek ve fayansların olduğuna değinilmektedir. Harappa uygarlığındaki seramik sanatçıları, sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda etkilendiği ve bunu seramik sanatına farklı şekillerde yansıttığı Kaliforniya- Berkeley Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada aktarılmıştır. (Dales, 1991: 61) Yapılan araştırmalar, Harappa fayanslarının üretiminin teknik açıdan yüksek olduğunu ve bu fayansların üretiminin karmaşık olduğunu göstermektedir. (Carr, web, 2010)

Resim-82: Harappa'dan Bir Grup Terakota Figürinleri

Kaynak: (Helses, 2001,web)

Resim-83: Harappa Kadın Kil Figürinlerinin Uzunlarının Birleşmesine Örnek

Kaynak: (Dales, 1991: 67)

Hint kültüründeki önemli olan bir diğer örnek ise Neolitik ve kalkolitik dönemde rastlanan ip-etkileşimli (cord-impressed)seramiklerdir. Hazarika, “ip-etkileşimli seramiklerin tarih öncesi Doğu ve Güneydoğu Asya’da ilk kez Hindistan’da yayılan tipik bir seramik endüstrisi olduğunu” aktarmıştır. (Hazarika,2013: 78) Doğu Hindistan’daki neolitik ve kalkolitik dönem seramiklerinin karakteristik bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir.

Resim-84: Antik Hint Sarmal Çömleği

Kaynak: (Ancient Indian Coiled Pottery, web, 2010)

Resim-84’te, iple şekillendirilmiş eski Hint seramiği görseline yer verilmiştir.

Resim-85: İndüs Vadisindeki Seramikçilerin Kullandığı Çömlek Tornası

Kaynak: (Indus Valley Making Pots Pottery Using a Wheel, web, 2014)

Resim-86: Kırmızı Seramik Vazo

Kaynak: (Indus Valley Making Pots Red Pottery Vase, web, 2014)

Resim-87: Harappa Harita

Kaynak: (Harappa, web, 2014)

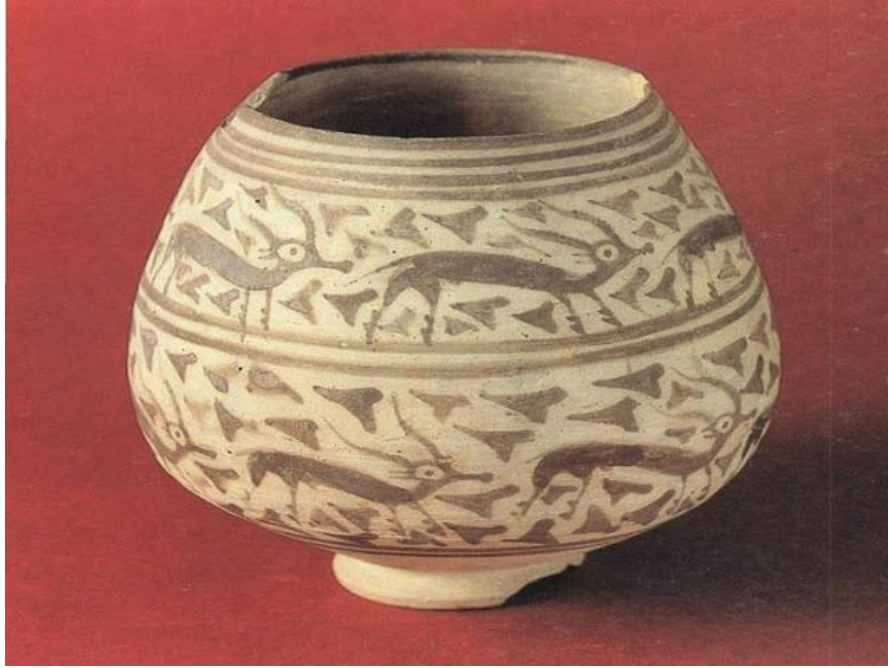
Bugünkü sınırları Pakistan ve Belucistan içerisinde olan Mehrgarh'ta neolitik çağlarla ilgili önemli seramik kalıntılar bulunmuştur. Mehrgarh, İndüs vadisinin batısında konumlanmaktadır. Mehrgarh'ın Güney Asya'daki en eski tarım bölgelerinden biri olduğu bilinmektedir. Bu durum seramik sanatını da etkilemiştir. Güney Asya'daki en eski seramikler Mehrgahr'da bulunduğu kaynaklarda aktarılmıştır.

İnternette bulunan bir araştırmada, Mehrgarh'ın 2006 yılında bilimsel bir dergide insanlık tarihi açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Araştırmada Mehrgarh'ta kalkolitik dönem insanların kuzey Afganistan, kuzeydoğu İran ve güney Orta Asya kültürleri ile bağlantılı olduğuna değinilmiştir. (Naqvi, web, 2012) Mısır'daki Badari kültüründe olduğu gibi, sırlı boncuklara dönem içerisinde rastlanmıştır. Aslında bu durum kültürler arasında bir etkileşim olduğunun göstergesi olabilir.

Resim-88: Mehrgarh (7000 BC - 2500 BC)

Kaynak: (Naqvi, web, 2012)

Resim-89: Mehrgarh

Kaynak: (Naqvi, web, 2012)

Resim-90: Mehrgarh Periyod VII

Kaynak: (Naqvi, web, 2012)

Kendi içinde iki bölüm altında incelenen Mehrgarh kültüründe, akeramik ve keramik dönem yer alır. Keramik dönemde ilk seramik ürünler son derece basit formlar ile üretilmiş ve zamanla eserler detaylandırılmıştır. İleriki dönemlerde özellikle kadın figürlerindeki saç süslemelerinin ve kendine has biçimli kadın göğüslerinin dikkat çektiği bilinmektedir. Resim-90'da görseline yer verilmiştir. Dönem içinde yapılan seramik kadın figürlerinin bebek tutması, bazı araştırmacıların bu formları ‘’ana-tanrıça heykelleri’’ ile ilişkilendirmesine neden olmuştur. Dönem içerisinde Resim-89'da görüldüğü gibi geometrik tasarımlar da yer almıştır. Teknolojinin ileri gitmesi ile de yapılan ürünlere farklı pişirme teknikleri uygulandığı bilinmektedir.

Lorenzo Costantini ‘’İndus Vadisindeki nehir çevrelerindeki insanların kültür evriminde önemli bir canlandırıcı olduğu’’ çalışmasında vurgulanmıştır. (Constantini,2006: 174) Dönem içerisinde yapılan seramik ürünler de bunun belirgin bir kanıtıdır.

2.7. Uzakdoğu Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları

2.7.1. Çin, Kore ve Japonya'daki Eski Kültürler

Felsefesi batı kültüründen farklı olan Uzakdoğu kültürü kendine has özelliklere sahiptir. Belki de ‘Ex oriente lux’ Kültür doğudan gelir ifadesi bunu dillendirmenin bir yolu olmuştur. ‘Kendine has’ kavramını seramik alanında da gösteren Uzakdoğu kültürünü yorumlayabilmek için eski dönem kültürlerinin araştırılıp, öğrenilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde Çin, Japon ve Kore kültürleri değerlendirilecek ve seramik sanatı ile ilişkileri genel hatlarıyla anlatılacaktır. Dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olan Çin'in varlığında süreklilik göstermesi, seramik sanatının her döneminde farklı şekilde gelişmesine sebep olmuştur. Bu gelişim kimi zaman estetik, kimi zaman da teknik alanlarda meydana gelmiştir. Seramik sanatındaki bu gelişmeler, eski zaman kültürlerine değinilerek değerlendirilecektir. Unutulmamalıdır ki, arkeoloji biliminin bu gelişmelere büyük katkısı vardır.

Resim-91: Hongshan Çömleği

Kaynak: (Hongshan, web, t.y.)

Çin'deki gelişmiş önemli Neolitik ve Kalkolitik kültürler, Hongsan, Longshan, Dawenkou, Peiligang, Yangshao kültürleridir. (Düzgüner, web, 2010)

Liaoning bölgesinde gelişen Hongsan kültürü en eski ve en gelişmiş uygarlıklardan biri olarak kabul edilmektedir. İsminin Hongsan dağından türediği bilinen bu kültürün Çin geleneklerine büyük bir etkisi olduğu ve Çin toplumunun değerlendirilmesi açısından önemli olduğu söylenmektedir. O dönemle ilgili insanların yaşam tarzı ile çok fazla bilgiye ulaşılamamasına rağmen, Hongsan kültürünün bronz döküm, çanak- çömlek ve el sanatları açısından oldukça gelişmiş olduğu bilinmektedir. Bölgede yapılan kazılar da seramik sanatına verilen önemi göstermektedir. Hongsan kültürü, dini motifler açısından zengindir. Arkeologlar tarafından gizemli olarak nitelenen bu kültürde, kadınlara ve ejderhalara verilen önem büyüktür. Dönem içerisinde seramikten yapılan kadın heykelcikler bunun en büyük örneğidir. (Chi,

web,2012) Hongshan kültürünün seramiği ikiye ayrılır. Bunlar elle şekillendirilen kil çömlekleri ve kum-kil karışık çömleklerdir. Genellikle kırmızı olan çömleklerin diplerinin ince olup, kase, kavanoz gibi biçimlere sahip olduğu bilinmektedir. Kalıntıların ortaya çıkardığı çömlek figürlerinde, kurban törenleri ya da benzer aktivitelerin betimlenmesi, seramik ürünlerin bu kültüre nasıl yaşadığının bir göstergesidir.(The Hongshan Culture, web,t.y.)

Resim-92: Longshan Çömleği

Kaynak: (Neolithic Egg Shell Black Pottery Vase Longshan Culture, web, 2010)

Bir diğer önemli kültür Çin'in kuzeyinde yer alan Shandong eyaletine ait Longshan kültürüdür. Antik neolitik dönem kültürü özelliği taşıyan bu kültürün en önemli ayırt edici özelliği torna ile yapılan seramikler dahil olmak üzere dönem içinde

yapılan bütün seramiklerin yüksek kalitede olmasıdır. Parlak ve siyah yumurta kabuğu şeklindeki siyah çömlekleri ile bilinir. Üretimi kumlu kil ile yapıldığı için ince çidarlı olduğu aktarılmıştır. (Wertz, web, 2015)

Dawenkou kültürü, Longshan kültürünün öncüsü olarak kabul edilebilir. (Neolithic Tomb at Dawenkou, web, t.y., p3) M.Ö7000 ile 5000 arasında gelişen Peiligang kültürü, Çin çömlekçiliğinin geliştiği en eski kültürlerden biridir. Pişirme, tahıl depolama gibi farklı hizmetlere amaç eden kültürün, (Liu, web, 2015, p2) seramik ürün çeşitliliğinin geniş olduğu dile getirilebilir.

Bir prehistorik kültür olan Yangshau kültürü M.Ö 5000 ile 3000 arasında ortaya çıktığı bilinmektedir. Keşfinin 1920 yılına ait olduğu bilinen bu kültür, boyalı çanak çömleği ve çömlekçi çarkında yapılan nadide eserleri ile tanınır. Ayrıca ip izleri ile bezenen çanak çömleği ile tanındığı dile getirilmiştir. (Braidwood,2008: 227)Yangshau insanların, toprağa kulübe kazıp burada yaşadıkları ve bu toprağı kazma ile işledikleri kaynaklarda yer almıştır. Aslında bu durum, kültürün toprak ile olan ilişkisini sorgulamamıza neden olur. Bu dönemin kültüründe, toprağın kazılması ile yer fırınları oluşturulmuştur ve dönemin çömlekleri bu fırınlarda pişirilmiştir. Kendi içinde ikiye bölünen kültürün birinde, lineer hatlar yoğundur, kırmızı ve siyah renkler hakimdir. Diğerinde ise siyah ve gri tonlarının hakim olduğu, form olarak diğerlerinden daha katı olması yönüyle farklı olan seramiklerden söz edilebilir. (Neolithic Period in China, 2004: p3 ; Diakov-Kovalev, 2014: 216-218)

Seramik sanatının yaşam biçimiyle nasıl örtüştüğünü gösteren bir diğer örnek ise, Tang Hanedanlığı dönemindeki bir uygulamadır. Ölümden sonra yaşama, eğlenceye inanan ünlüler, mezarlarına onları eğlendirmesi için ‘at, deve, erkek, kadın’ gibi seramik figürler yerleştiriyorlardı. Bu uygulamanın yaygınlaşması ve abartılması sonucunda, figür sayısının sınırlandırıldığı kaynaklarda yer almıştır. (Tizgöl, 2009: 23)

Bunun dışında Çin seramiğinin zirvesi olarak kabul edilen, Çin porseleninden bahsetmek yerinde olacaktır. İlkel porselen Longshan dönemine tarihlenirken, gerçek

porselen Doğu Han Hanedanlığı dönemine tarihlendirilmiştir. Gelişmiş Çin Porseleninin üretiminin, Tang Hanedanlığı sonrasında yapıldığı ve fırınların yüksek sıcaklıklara çıkılması sonucu gerçekleştiği bilinmektedir. Saray kullanımına yönelik olan yapılan porselenlerin kaliteli olduğuna değinilmektedir. Çin Porseleni tarihsel olarak değerlendirildiğinde, tek renkten çok renkli üretime geçiş olduğu aktarılmıştır. Yüksek derecede üç rengin birbirine karışması muazzam görüntüleri oluşturmuştur. Ming ve Qing dönemlerinde porselen kalitesinin en yüksek seviyeye ulaştığı dile getirilmiştir. (Wu, web, 2014)

Resim-93: Qing Hanedanlığı Jiaqing Dönemi Mavi-Beyaz Tabak: çap: 17.5cm

Kaynak: (Çin Porselenleri, web, t.y.)

Sonuç olarak, bütün bu bilgiler ışığında, Çin'deki seramik sanatının farklı hanedanlıklar döneminde farklı etkiler altında kaldığı söylenebilir. Tarih boyunca çeşitli üretim ve pişirim teknikleri geliştirerek, seramik sanatını bambaşka bir noktaya getiren Çin, Uzakdoğu ülkelerini üretim ve sanat açısından etkilediği gibi, kendisinden uzak

olan ülkelere de porseleni satarak, etkilemiştir. Bugün, Çin ‘’porselenin anavatanı’’ olarak tanımlanmaktadır.

Japonya’nın en eski sanatlarından biri olan seramiğin temellerinin neolitik kültüre kadar uzandığı bilinmektedir. Pişmiş toprak, sırlı çömlek, mavi- beyaz porselen, şamotlu ve sırlanmış şamotlu seramik çeşitlerinden oluşan Japon seramiğinin günümüzde teknik anlamda ve sanatsal anlamda çok geliştiği bilinmektedir. Ancak bu gelişmenin neden ve nasıl olduğu merak konusudur.

Resim-94: Fukabachi Orta Jomon Perodu (2600-1500 M.Ö)

Kaynak: (Prehistoric Japanese Pottery, web ,t.y.)

Japon kültürü ile ilgili Jomon ve Yayoi kültürlerine rastlanmıştır. Jomon kültürünün kendi içinde 6 evreye bölüldüğü bilinmektedir. Yeni Başlayan Jomon dönemi, çömlek kalıntıları ile anılmaktadır. İnsanlık kültür ve tarihini dillendiren ilk

Jomon çömleklerinin gıda pişirmek için kullanıldığı bilinmektedir. Erken Jomon, yerleşik hayata geçilen dönem olması ile ün kazanır. İlk insanımsı hayvan heykelciklerinin yapıldığı dönem Erken Jomon dönemidir. Bu sebeple Çömlekçilik sanatı başka bir boyut kazanmıştır. Orta Jomon döneminde kilden yapılan heykelciklerin insan ve hayvan arasındaki farklılıkları ayırt edilebilmektedir. Bu dönemde sofistike sanat gelişmiştir. Yukarı verilen örnek Orta Jomon dönemine aittir, tasarım olarak son derece karışık olan bu seramik, ilk bakışta halat ve ateşi çağrıştırmaktadır. Geç ve Final döneminde ise genellikle kilden kadın heykelcikler yapılmıştır. Bu durum Japon halkının dinine bağlılığını ve bir tanrıça dini olduğunu vurgulamaktadır.

Resim-95: Son Jomon Dönemin Ait Küçük Heykel

Kaynak: (Small Figurine Final Jomon Period, web, 2000)

Resimde Jomon dönemine ait bir esere yer verilmiştir.

Yayoi kültürü ise ilkel bir kültürüdür. Richard Hooker, her ne kadar, bu toplumda çok eşlilik görülse de, bu kültürde kadına önem verildiğini makalesinde belirtmiştir. (Hooker,web,t.y,prg13) Üretilen seramik örnekler genel olarak değerlendirdiğine basit biçimli olduğu ve kadın hatlarını andırdığı söylenebilir. Bu dönemdeki işlerde işlemelere fazla yer verilmemiştir.

Kore'ye baktığımızda, Kore'deki çanak çömlek kültürünün neolitik döneme kadar uzandığı bilinmektedir. Neolitik dönemdeki seramiklerin üzerine tarak desenli uygulamalar yapıldığı kaynaklar doğrultusunda öğrenilmiştir. Üç krallık dönemindeki ‘yongil’ ve ‘wajil’ stillerinin karakteristik olduğu bilinmektedir. Kore seramiklerinde, Silla, Goryeo ve Joseon kültürleri gelişmiştir. Silla seramiklerinde Budizm inancı yansıtılmış ve bu seramikler cenaze törenlerinde kullanılmıştır. Goryeo döneminde yeşim renkli seladon seramikleri hakimdir ve döneme damgasını vurmuştur. Bu seramiklerde de, Silla seramiklerinde olduğu gibi Budizm'in etkileri görülmektedir. Joseon döneminde beyaz-mavi porselen ün kazanmıştır ve Buncheong stili ürünlere rastlanmıştır.(Deprez, web, 2006)

Resim-96: Silla, Goryeo, Joseon Seramik Örnekleri

Kaynak: .(Deprez, web, 2006)

2.8. Amerika Kültürlerinin Seramik Sanatına Yansımaları, Pre-Kolombian Dönem ve Pueblo Çömlekçiliği

Dünya üzerindeki tarihsel gelişimlere baktığımızda, Amerika anakarasının da seramik üzerinde, Mezopotamya, Mısır kadar etkin olmasa da, önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.(Teber, 1985:266) Okunan kaynaklar doğrultusunda Amerika'daki seramik gelişimi incelendiğinde, Orta Amerika'daki Pre-Kolombiyan

dönemi ve Pueblo çömlekçiliği özellikle bahsedilmesi gerekenler arasındadır. Orta Amerika'daki Plumbate kaplar, bünyelerinde kurşun içermemesine rağmen, kurşun görünümüne sahip olduğu görülmektedir. Prof. Sevim Çizer, Plumbate kaplarda görülen renk değişimlerinin''fırın ortamının denetiminin yeterli olmamasından kaynaklandığını'' belirtmiştir. Plumbate kaplarının astarlarının, Antik Ege astarları ile benzerlik gösterdiğine değinmiştir. (Çizer, 2014: 20)

Resim-97: Plumbate Kap, Klasik Sonrası Dönem (900-1200)

Kaynak: (McMorrow, web, 2012)

Pre-Kolombiyan dönemdeki, diğer önemli konu ise Pueblo çömlekçiliğidir. Pueblo yerlileri, Amerika'nın güneybatısında yaşayan, ilkel halklardandır. Pueblo İspanyolca'da köy demektir. Batı uygarlıklarınca çok bilinen bu kültür, kendine has özelliklere sahiptir. Geçmişlerine son derece bağlı olan bu kültür, kurutulmuş çamur evleri ile bilinir. Amerika'da hala antik Pueblo evlerine rastlamak mümkündür. Daha çok Güney Amerika kategorisine koyabileceğimiz Pueblo kültürü, Kuzey Amerika kültürleri ile farklılık gösterir. Bu farklılık törelere olan bağlılıkları ve dinsel inançlarının yüksek olması ile kısıtlı değildir. Ruth Benedith, Kültür Kalıpları isimli kitabında, bir genelleme yaparak, Kuzey Amerika kültürlerini Dionysosçu olarak tanımlarken, Pueblo yerlilerinin Apolloncu bir yaklaşıma sahip olduğunu vurgulamıştır.

Yani Kuzey Amerika kültürleri, duygularını coşkulu, abartılı ve tutkulu biçimde yaşarken, Pueblo yerlileri biçime, kontrole ve uyuma önem verip, duygu ve düşüncelerinde aşırıya kaçmadığı söylenebilir. Verimliliği su ile bağdaştıran, dansları ile son derece popüler olan Puebloluların, her kültürde olduğu gibi yaşama bakış açıları yaptıkları çömleklere yansımıştır. (Benedict, 2013b:71-91) Santa Clara çömlekleri buna örnek olarak verilebilir. Santa Clara çömlekleri ile ilginç bir bilgi ise Prof. Sevim Çizer'in *Terra Sigillata* isimli kitabından aktarılacaktır:

“1940’da Hill, Santa Clara Çömlekçiliği adlı kitabında, siyah pişirilen kaplar için “Guaco” adlı bir tropikal bitkiden elde edilen bir tür boya kullandığından bahsetmiştir.Hill yöntemi şöyle özetlemektedir: Guaco, su ile melas kıvamına ulaşınca kadar kaynatılır sonra da elekten geçirilir, elde edinilen macunumsu malzeme el ile tuğla gibi biçimlendirilir.” (Çizer,2014: 22)

Resim-98: Pueblo Çömleciliği, Samy Narenjo, Santa Clara, New Mexico

Kaynak: (Çizer, 2014: 22)

Resim-98’de Santa Clara çömlekçiliğine örnek verilmiştir.

Resim-99: Atalara Ait Pueblo Kap M.S 1400-1650

Kaynak: (Bowl Ancestral Pueblo, web t.y.,)

Saklama ya da servis amaçlı kullanılan kapta bir yusufçuk görseli yer almaktadır. Bunun sebebi Pueblo halkının suya olan mistik inancından ileri gelir. Suyu verimlilik ile bağdaştıran Pueblo halkına dinsel bir törene başlama sebepleri sorulduğunda , yağmur için yanıtı gelmiştir. Tanrı, su ile özdeşleşmiş; bu durum seramik ürünlere yansımıştır. (Benedict, 2003a: 93,94)

Pueblo kültüründe, çömleklerde demir-oksit içeren yerel kil kullanıldığı bilinmektedir. Parlak kapların üzerindeki mat desenlerin boyandığı kil ile kapların zemini için astar olarak kullanılan kil aynıdır. Ancak perdah işlemi yapıldığından zıtlık yaratıp parlamakta ve farklı kil olarak algılanabilmektedir. Prof. Sevim Çizer, 1918-1919 yıllarında Julian ve Maria Martinez'in Santa-Clara tipindeki siyah çömlekçiliğin aynısını yapmayı başardıklarına değinmiştir. (Çizer,2014: 21-22)

İki çeşit çömlekleri olduğu bilinmektedir. Bunlar mutfak gereçleri ve dekorasyon amaçlı üretilen siyah işli çömleklerdir. Erken örnekleri dekorsuz ve gri renk iken, sonraki örneklerde işlemeye ağırlık verilmiştir. İnce olmak koşulu ile beyaz üzerine siyah işlenir. Bunlar Santa-Fe çömlekleri olarak bilinir. Böylece zengin bir görünüm elde edilir (Cordell, web t.y,8-9 & Bowl Ancestral Pueblo, web t.y,5,)

Pueblo yerlilerin yaşadığı sosyal değişiklikler çömlek tasarımlarına da yansımıştır.

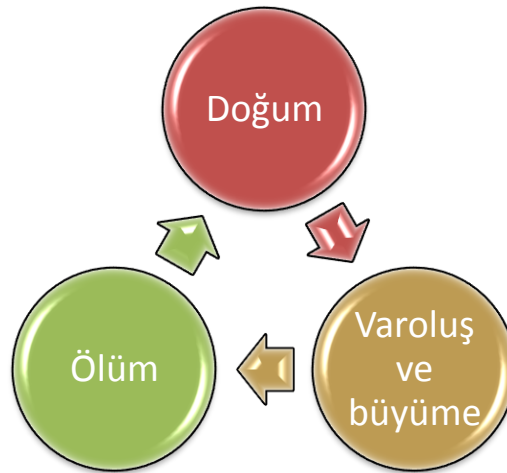
Resim-100: Sankawi'i Beyaz Üzerine Siyah, Pueblo Çömleği (IV. M.S 1525 – 1650)

Kaynak: (Jar, web, t.y.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTİK DÖNEMDEN GÜNÜMÜZE AKTARILAN KÜLTÜRLERİN SERAMİK SANATINA YANSIMALARI

3.1. Ege’de Bağcılık ve Şarap Kültürünün Seramikle İlişkilendirilmesi

Şekil-32: İnsanın Hayat Evresi

İnsanın hayat evresini basit bir şekilde sınıflandırmamız gerekirse; Şekil-32 ‘de görüldüğü üzere insanoğlu doğar, büyür ve ölür. Tüm bunlar olurken tabiat ana sürekli kendini yeniler çünkü bu süregelen bir devinimdir. Ölen insanların yerine fazlasıyla yenileri gelir. Solan bitkilerin yerini yeni bitkiler alır. Ancak değişmez bir gerçek vardır ki, dünya kendini sürekli yenilerken, geçmişteki yaşam biçimleri, kültürler, kültür etkileşimleri biz araştırmacılara ışık tutar.

Özellikle, seramik sanatı bunun en büyük örneğini oluşturur çünkü seramik, belirli çevresel, kültürel ve kimyasal faktörlere bağlı olan, bir kişinin kültürünün en somut yansımasıdır, yani bir ‘‘kültür ürünüdür’’. Bu sebepten ötürü seramik sınıflandırılması yaparken, kültürün zaman içinde nasıl şekillendiği ve seramiğin yakın kültür tarihlerini nasıl yeniden inşaa ettiği anlaşılabilir. (Arnold, 1985:1,2,10)

Seramik, antik toplumların eş zamanlı olarak sosyal ve kültürel anlamda yeniden yapılanmasıdır. Tezin ikinci bölümünde kültürler arası bağlantı kurmak için, tarihsel ilişkilerden yararlanılmış, tarih öncesi ve antik çağa ait farklı toplumlarda seramiğin nasıl doğduğuna değinilmiştir ve örneklendirmeler yapılmıştır. Belli bir bilgi birikimine ulaştıktan sonra, bunların arasından, kendi bölgemize ait olan, bir kültür seçilmiştir. Bu bölümde antik dönemden günümüze aktarılan, bağcılığın ve şarapçılığın; zeytinin ve dolayısıyla zeytinyağının geliştiği, Ege kültürü, seramik ürünlere yansması ile anlatılacaktır. Kültür dediğimiz şey çok geniş bir alana hükmettiği için, bu bölüm, seramiğin kültürle olan ilişkisini genel olarak anlatmaktan ziyade özelleştirilecektir. Tezin ikinci bölümünde değinildiği gibi, insanoğlu, tarih boyunca seramik üretimi yaparken çeşitli nedenlerden ötürü birbirinden etkilenmiştir. Bazen bambaşka coğrafyalar birbirinden etkilenirken bazen de bu etkileşim komşu kültürler ile meydana gelmiştir. Kıta Yunanistan, Ege adaları ve Batı Anadolu tarih boyunca birçok yönden birbirinden etkilenmiştir. Bu etkileşim aralarında birtakım benzerliklerin doğmasına neden olmuştur. Bu benzerlikleri tanımlama da yeme ve içme kültürünün payının büyük olduğu dile getirilebilir.

Murat Belge'nin kitabında da söz ettiği gibi ‘’tarih değişim demektir ve haz değişimin parçasıdır.(Belge,2013: 23)Yemenin ve içmenin de, insanın zevk almasının bir parçası olduğu düşünülürse, değişimin parçası olan hazzın, kültürün başlangıcı olduğu söylenebilir. Bu noktada kültürün başlangıcını yaratan ve iki kültürü benzeştiren şarap ve zeytinyağından söz edilebilir. Yunan mutfağı, Akdeniz mutfağının temelini oluşturan; buğday, zeytinyağı ve şarap üzerine kuruludur. Batı Anadolu ve Ege mutfağında da durum farklı değildir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, tarihte birçok düşünürün, sanatçının, şairin, Batı Anadolu kültürüne ait olan zeytin, şarap ve şarap bağlarının varlığına kendi yöntemleri ile bir şekilde değindiği saptanmıştır ve onlar, eserleri aracılığı ile tarihi günümüze aktarmıştır. Bu noktada tarih yolculuğunda şarabın önemini kavramak için bir alıntılama yapılması yerinde olacaktır:

“Tarih öncesi dönemleri bir kenara bırakırsak bölgemize yapılan şarapla ilgili ilk gönderme Smyrnalı ozan Homeros’a (İ.Ö. 8. yüzyıl) dek gitmektedir. Bu da en azından 3000 yıllık bir tarih demektir. Ozan Homeros çok tanınmış destanı İlyada’nın satır aralarında Pramnios (veya Pramnos) adlı bir şarabı işaret etmektedir. Ayrıca ikinci destanı Odysseia’da büyücü Kirke’nin Odysseus ve arkadaşlarını Pramnios şarabıyla sarhoş edip alıkoyduğunu anlatmaktadır. Henüz İ.Ö. 8. Yüzyıl gibi erken bir dönemde üretilip tüm antik dünyaya ünlene bir şarap Pramnios’dan daha sonraki yüzyıllarda ünlü komedi yazarı Aristophanes, Athenaeus ve yaşlı Plinius gibi yazarlar da övgü ile söz ederler. Bu ünlü şarabın elde edildiği asmaların yetiştiği bölgeler arasında İkaros, Lesbos (Midilli) ile birlikte İonia (özellikle Smyrna) da bulunmaktadır.”(Doğer,2011: 115)

Metinden de anlaşıldığı üzere, Smyrna, yani Eski İzmir, bağcılık ve şarapçılık açısından önemli bir merkezdir. Bir bölgede asmaların yetişmesi ve bunun için oluşturulan sistem şarapçılığı nasıl etkiliyorsa, zeytinlerin yetişmesi ve işlenmesi de zeytinyağı üretimini doğrudan etkiler. Buna en güzel örneklerden biri, Son yıllarda Klazomenia’da (Urla) kurulan zeytinyağı fabrikasıdır. Bu fabrika, Aristoteles’in bahsettiği zeytinyağı üretimini doğrular niteliktedir. Yine bugün, bu bölgede görülen bağ teraslarının, bir kısmının antik döneme ait olduğu, bir kısmının da Rum bağcılarının kalmış olduğu kaynaklarda dile getirilmiştir. Kısaca, tıpkı bugünkü gibi zeytinyağı ve şarap, antik dönemdeki beslenme kültürünün ana ögesi niteliğindedir. Balık ve ekmek, zeytinyağı ve şarap sofraların vazgeçilmezi olmuştur. Bağcılık ve şarabın bugünkü görünen perdesinin arkasında binlerce yıllık geçmiş vardır. (Doğer, 2004: 12, 14,166) Söz konusu olan Yunanistan ve Ege bölgesinde bu ortak geçmiş görmek mümkündür. Yapılan kazılarda bulunan zeytinyağını ayırtırmak için üretilen seramik kapların, evlerde kullanılan yağın bir gereksinim olduğunu işaret ettiği gibi; bulunan şarap ampforaları da şarap tüketiminin ve belki de ihracatının var olduğunun göstergesi olabilir.

Üst paragrafta söz edilen, binlerce yıllık geçmişe bakabilmek için Bizans’a da değinilmelidir. Bizans tarihine baktığımızda, Bizans’ın *Winburga* adı ile anıldığı bilinmektedir. *Winburga* kelime anlamı ile ‘Şarap Kenti’ demektir. Bizans, Ege Bölgesi’nden ve farklı bölgelerden gelen şaraplar sayesinde ün kazanmıştır. Girit, Samos, Midilli’de (Lesbos’da) üretilen şaraplar dönem gezginlerince sevilmiştir. Bu

durum sadece Bizans için değil Osmanlı için de geçerlidir. Osmanlı dönemindeki şarap üretiminin de Rum kökenli olması ve balık pazarlarının bulunduğu bölgelerde şarap sunulan yerlerin olması da aslında tarihin ne kadar iç içe, kültürün yansımalarının da ne kadar bütünsel olduğunun göstergesidir. Evliya Çelebi'nin "balık bazarları olan yerlerde elbette meyhane mukerrerdir" demesi bir üst paragrafta söz edilen balık, ekmek, zeytinyağı ve şarap dörtlüsüne de adeta bir gönderme niteliği taşır. (Yerasimos, 2014: 274,275,277 ; Dalby, 2014: 95-97)

Şarap kültürünün son derece gelişmiş olduğu bu yerlerde, farklı şarap üretimleri de yapılmıştır. Şarabın olgunlaşma döneminde yapılan işlemler için kullanılacak kapların ihtiyacı, saklanması ve sunum elemanı olarak kullanılması için kap tasarımı gerekliliği; zeytinyağının ayrışması, saklanması ve taşınması için de şart olmuştur. İşte bu noktada "Helenler tarafından *pithos*, Latinler tarafından *dolium* olarak adlandırılan" büyük seramik küpler (Doğer, 2004: 109) ve *amphora* olarak isimlendirilen, zeytinyağı, şarap ve tuzlanmış balık gibi maddeleri taşımak için kullanılan antik dönem ticaretinin büyük bir bölümünü oluşturan formlar devreye girmiştir.

"Yunanca bir kelime olan Amphora "karşılıklı" veya "iki taraflı" anlamındaki Amphi ile, taşımak anlamına gelen Pherein fiilinden türetilen Phoros kelimesinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. "İki kulplu kap" olarak kullanılan bu kelime antik çağda ve günümüzde, çok değişik tipler ve formlar içeren kapların tümü için kullanılagelmiştir."(Doğer,1991:7)

"Antik dönemde herhangi bir kentin dış pazar için üretim yapıp yapmadığının en önemli göstergelerinden biri, kente özgü formu ile diğer üretici kentlerinkinden ayrılan şarap taşıyıcısı amphoralara sahip olup olmadığının tespit edilmesidir." (Doğer, 2011: 116) Ersin Doğer, İzmir civarındaki diğer antik kentlerde iki tip ticari amphoranın şarap ihracında kullanılmış olabileceğini aktarmıştır. Aynı şekilde Klazomenai bölgesindeki ticari amphoraların, civar atölyelerde üretilmiş olduğunu ve ticaret aracılığı ile geniş bir coğrafyaya yayıldığını dile getirmiştir. İyon kentlerinden Teos'un Helenistik Çağ'da yapılmış Dionysos Tapınağına sahip olmasının, bölgenin bağcılık ve şarapçılık açısından önem taşıdığına değinmiştir. Ersin Doğer'in verdiği bir

başka örnek ise Değirmendere'nin Mısır'a ihraç ettiği şaraplardır. Şarap ticaretinin göstergesi ise, Değirmenderelileri yansıtan amphoralardır. (y.a.g.e: 116-118) Diğer örneği Erythrai (Çeşme-Ildırı) üzerinden veren Doğer, bölge açıklarında bulunan ticari amforaların Sakız ampforaları ile benzerlik gösterdiğini aktarmış, Metropolis (Torbalı) ve Ephesos (Selçuk'taki) şarap üretiminden söz etmiş ve son yıllarda bulunan "LR3 ve *Kapitan2*" olarak isimlendirilen Selçuk'taki şarap testisinin Efes ile bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Aiolis'in tarihini değerlendirdiğinde ise, Midilli ve Bozcaada'daki şarap üretiminin yoğunluğunu aktarmış ve Görece kalesinin Roma dönemi sikkelerinde üzüm salkımının bir simge olarak kullanılmasının, bağıcılığa ve şaraba verilen değeri belgeler nitelikte olduğunu belirtmiştir. (Doğer, 2004: 167,168)

Resim-101: Antik Çağ'da Ege Dünyasında Bağıcılık ve Şarap Üretim Bölgeleri ve Merkezleri

Kaynak: Ersin Doğer, harita koy. Antik Çağ'da Bağ ve Şarap, sf:164

Resim-101 ‘deki haritada da görüldüğü gibi, kendi kültürümüz bağcılık ve şarap açısından köklü bir geçmişe sahiptir. Kültür dediğimiz şey, yaşam biçiminin bir yansıması olduğu için bu köklü geçmiş de seramik sanatına en güzel örnekleri ile yansımıştır. Birbirinden büyüleyici olan her iki form (pithos ve amphoralar) da geçmişten günümüze aktarılmış, üretimi günümüzde de Ege adaları, Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan’da benzer şekilde devam etmektedir. Bazen kendi işlevleri doğrultusunda, bazense dekoratif bir süs unsuru olarak kullanılan bu kaplar, hala değerli ve gözdedir.

Tüm bu anlatılanlardan çıkarılacak sonuç ise, toplumların şarap ve zeytinyağına olan kültürel yatkınlıklarının seramik ürünlere benzer şekilde yansıdığı gerçeğidir. Yani, kültür, tasarımı etkiler.

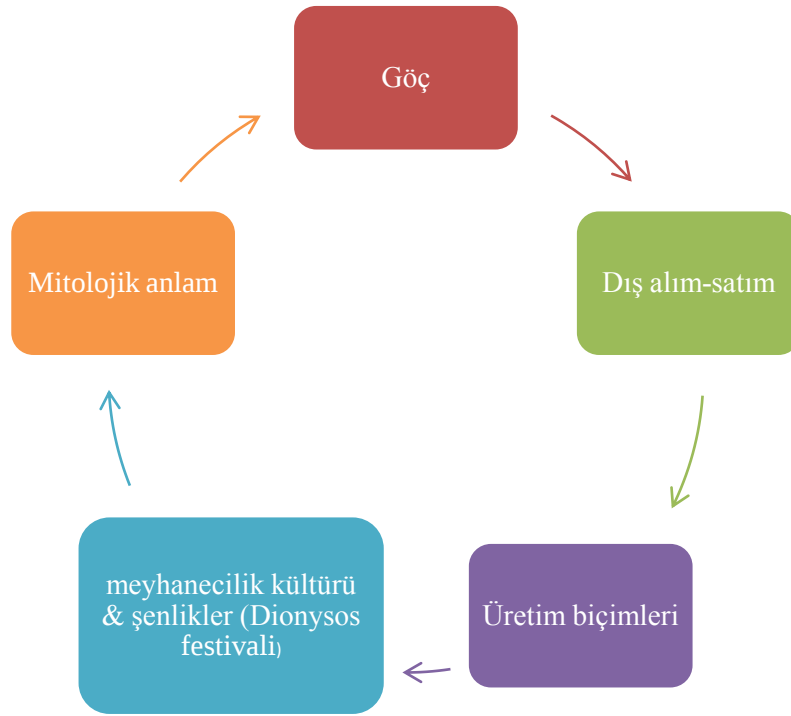
3.2. Ege ve Kıta Yunanistan’daki Şarap-Zeytinyağı Küplerinin ve Ampforalarının Benzerlik Nedenleri

Tarih boyunca komşu ülkeler birbirinden çeşitli sebeplerle etkilenmiştir. Bu etkileşimler, ülkelerin ortak zevkleri ile seramik sanatına yansımış ve bir köprü görevi üstlenmiştir. Prof. Sevim Çizer’in görüşmeleri sonucunda ulaştığı Betty Psarapoulos’un ‘‘Günümüz Yunan çömlekçiliğinin kökleri Anadolu’dadır ve halen Anadolu çömlekçiliğinin izlerini taşımaktadır.’’ İfadesi de kültürlerin harmanlanmasının ve seramik ürünlere yansımalarının en etkileyici göstergesidir. (Çizer, 2007: 1)

Yine başka bir kaynakta geçen ‘‘...Miletos, Priene, Smyrna gibi yüzlerce Antik Çağ Kenti, 21. Yüzyıla, devrilmiş ve kırılmış beyaz mermerlerden fazlasını taşımaktadır.’’ (Yüceyılmaz, 2011: 162) ifadesi de seramiklerin dilinin olduğunun ve kültür harmanının kuşaktan kuşağa aktarıldığının göstergesidir.

Yapılan araştırmalar, Ege adalarındaki ve Kıta Yunanistan’daki üretim yöntemlerinin, biçim ve bezemelerin pek çok yönden benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde bazı bölgelerde taklit üretimlerin artmasının, bir pazarlama

stratejisi ile bağlantılı olduğu dile getirilebilir. Üretimdeki benzerliklerin, taklitçiliğin ve etkileşimlerin nedeni tablo yöntemi ile anlatılmaya çalışılırsa Şekil-33 çizilebilir.

Şekil-33: Batı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Ege adalarındaki küplerin benzerlik ve etkileşim nedenleri

Kaynak : (Çizer, 2007) makalesinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil-33 değerlendirilecek olursa, şu yorumlar yapılabilir. Anadolu kökenli Rum çömlekçilerin Kıta Yunanistan’a göçmesi ve mesleklerini orada sürdürmesi, seramiklerin biçim ve bezemelerindeki benzerliklerine neden olmuştur. Batı Anadolu’da üretilen seramiklerin geçmişte yurtdışına pazarlanması ve üretimi Enez’de gerçekleşen büyük zeytinyağı ve şarap küplerinin Midilli adasına taşınması ise bir diğer önemli faktördür. Üretim biçimlerinin ve kullanılan fırınların da benzer olduğuna değinmiştir. Midilli’de, Samos’ta ve Sakız’da elektrikli fırınların yanı sıra Anadolu tipi fırınların kullanıldığından da söz etmiştir. (Çizer, 2007)

Kültür benzeşmesinin bir diğer önemli faktörü ise bir üst bölümde bahsi geçen, balık, ekmek, zeytinyağı ve şarabın harmanlandığı meyhane kültürüdür. Bugün Kıta

Yunanistan’da ve Ege’de etkilerini gördüğümüz meyhane kültürünün tarihinin Antik Yunan’a dayandığı bilinmektedir. Antik Yunan kültüründe erkeklerin sıklıkla toplu halde buluşup, yemek ve içki tüketip, sofrta kültürü eşliğinde konuşmalar yaptığına kaynaklarda rastlanmıştır. Şarabın en çok tüketildiği organizasyonların, bugün ziyafet anlamına gelen “συνήσιον” (sempozyumların) olduğu bilinmektedir. İlk bölümünde yemek yenen sempozyumların, ikinci bölümünde tanrıların şerefine kadeh kaldırıldığı dile getirilmiştir. (Antik yunanistan’da Mutfak Kültürü, web, 2015)

Ersin Doğer, Antik Çağda Bağ ve Şarap isimli kitabında, gündelik hayatın içinde yer olan şarabın dönemlerini anlatır, bağıcılık-bağ bozumu kültürüne değinir ve şarabın bugün geldiği yerin arkasında olan tarihsel birikimden bahseder. Bahsedilen bu birikimin arkasında antik Yunan kültürü vardır. Bu kültürü tanımak için ilk bahsedilecek yer, bugün Yunanistan’ın başkenti olan Atina’dır. Modern bir şehir olan Atina, antik çağlardan beri ticaret ve kültür merkezidir. Geçmişten beri süre gelen Dionysos festivalleri günümüzde Atina’da devam etmektedir. Senede 4 kere düzenlenen bu şenlikler de kültür aktarımının bir parçası niteliğindedir.

Araştırmanın ayrıntılandırılması amacıyla Atina’ya gidilmiş ve Atina’da Plaka bölgesinde araştırma yapılmıştır. Babis Christakis isimli (taksi şöförüne) festival ve seramik şarap kapları ile ilgili sorular sorulmuştur. Mesleğinden dolayı bu konuda bilirkişi olan Anthony Cornelakis’ e telefon aracılığıyla ulaşılmıştır ve bazı sorular yöneltilmiştir. Şarap festivallerinin yeri, zamanı; seramik üretilen bölgeler, şarap küplerinin biçim benzerlikleri; şarap üretimi yapılan ve festivaller aracılığıyla insanlara sunulduğu bölgeler sorulmuştur. Cornelakis Yunanistan’da Mora Yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan Nemea adındaki antik kentin araştırma konusunda yardımcı olabileceğini söylemiştir. Arkadia-Korinthos yolu üzerindeki Nemea vadisi, şarabıyla meşhurdur ve şarapla ilgili festivaller düzenlenmektedir. Homeros’un “üzüm bağları ile dolu” şeklinde tasvir ettiği kenttir. Nemea bölgesinde düzenlenen festival genellikle eylül ayında düzenlenmektedir. Edinilen bilgiler doğrultusunda, insanların bu festivallerde şarap yapan kişilerle görüşme şansı yakalayabildiği ve şarap imalathanelerini görebildiği ve şarabın nasıl yapıldığını deneyimleyebildikleri

öğrenilmiştir. Unutulmamalıdır ki, bu bilgiler, yeni bir ürün gamının oluşturulması ile doğrudan bağlantılı olabilir. Çünkü yaşam biçimleri, tüketim biçimleri üretileni doğrudan ya da dolaylı biçimde etkiler. Bunun dışında, Cornelakis, konserlerin ve oyunların, şarap tadımının bir parçası haline geldiği ve böylece çeşitli sanat etkinliklerinin bir arada yaşandığını aktarmıştır. Bunun da kültürel bir oluşum ve dönüşüm sağladığına değinmiştir. 2015 yılında tam olarak ne zaman olduğu öğrenilemediği için, aşağıda 2013 yılına ait festivalin broşürü konulmuştur. Bu broşürün içeriği incelendiğinde, sanatın bir bütün olarak ele alındığı göze çarpmaktadır. Şenliklerin uluslar arası nitelikte olması, katılımcıların şarap küplerini ve kaplarını kendi ülkelerinde farklı şekillerde yorumlamalarına sebep olmuş olabilir. Bu da kültürel aktarımın bir yansıması olabilir.

Resim-102: Dionysus, Icarius ve Kızına Üzüm ve Şarap Sunuyor, Kıbrıs'taki Mozaik Örneği, M.S Yaklaşık 3. yy

Kaynak: (Sionnach, web, 2013)

Aynı şekilde geçmiş tarihi incelediğimizde, şarabın ve bağıcılığın önemli olduğunu, bunun gerek festivaller ile gerek sanat aracılığı ile bir şekilde insanlara yansıtıldığını görürüz. Resim'de gösterilen mozaik örneği de (Dionysus'un Icarius ve kızına şarap sunumu) bunun belirgin örnekleri arasında yer alır.

Bu festivallerin bir diğ er  rneği ise, Ersin Doğer'in söz ettiği Helenlere özgü, genellikle ilkbaharın başlangıcı olarak kabul edilen *Pithoigia* (*küplerin a ılması*) festivalidir. İlk şarabın tadıldığı bu festivalde kutlamalar yapılır. (Doğer, 2004: 92)

Sunday 8th September

10:00- 17:00 Open Wineries
Visit and meet winegrowers and their wines in the Wineries of the area.

11:00 (Town Hall Yard)
Cycling Tour 85Khm "Aidonia 2013"

11:00 (Polivos Winery t.n. 27460 24190)
Our little friends can experience the wine making. See how Agiorgitiko grape becomes grape must.

11:00 – 20:00 (Boiroktori Winery t.n. 27460 20455)
BLUES MUSIC NIGHT

18:00 (Polivos Winery t.n. 27460 24190)
"Keragiozis" Play
«The Nemean Lion », with Kosta Makri

20:00 (Nemeas Square)
Concert with the soprano Maria Zevitse

21:30 (Nemea Square)
Closing Event
Local delicacies, made of the Cultural Associations of Nemea, Ancient Nemea, Anacient Kleones, Leontiou, Galata & Kastrakiou.

Also:

6, 7 & 8 of September (Palivou Winery t.n. 27460 24190)
Sculpture & Painting Exhibition: ΤΕΧΝΟΧΩΡΟΣ ΕΥΦΡΑΙΝΕΙ ΚΑΡΔΙΑΝ
With collaboration with the gallery Art Space
Books Exhibition
With collaboration with the publishing company Metechnio.

6, 7 & 8 Σεπτεμβρίου (Anagenisi Winery t.n. 27460 20595)
Sculpture Exhibition of Tasos Xidis
Painting Exhibition of Katherine Helmi

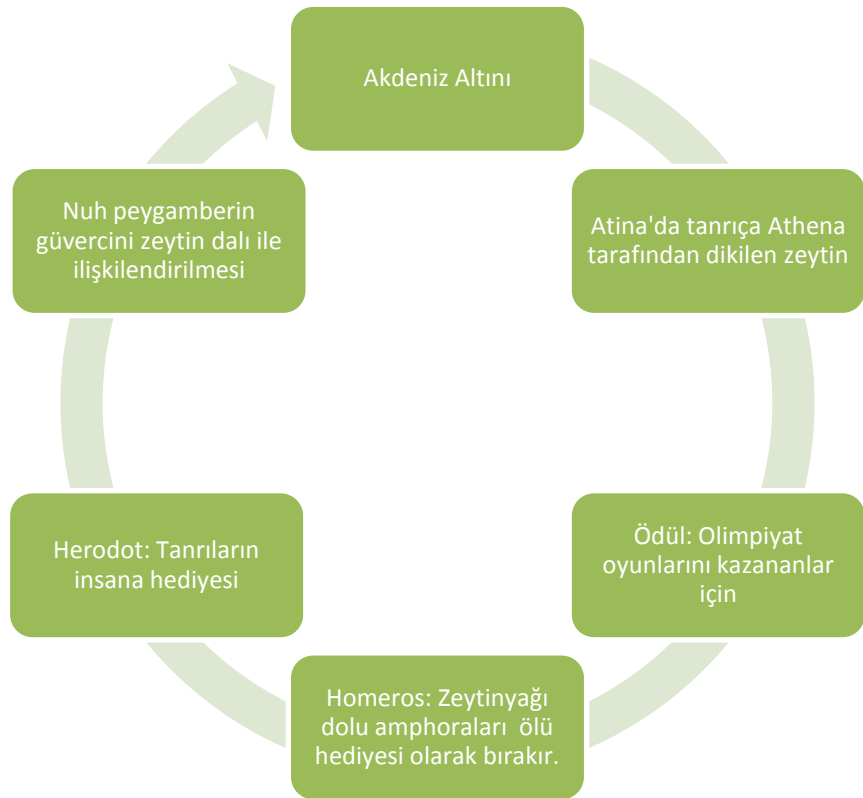
Nemea Wine Festival

Resim-103: Dionysos Festivali Broşürü

Kaynak: (Great Days of Nemea, web, 2015)

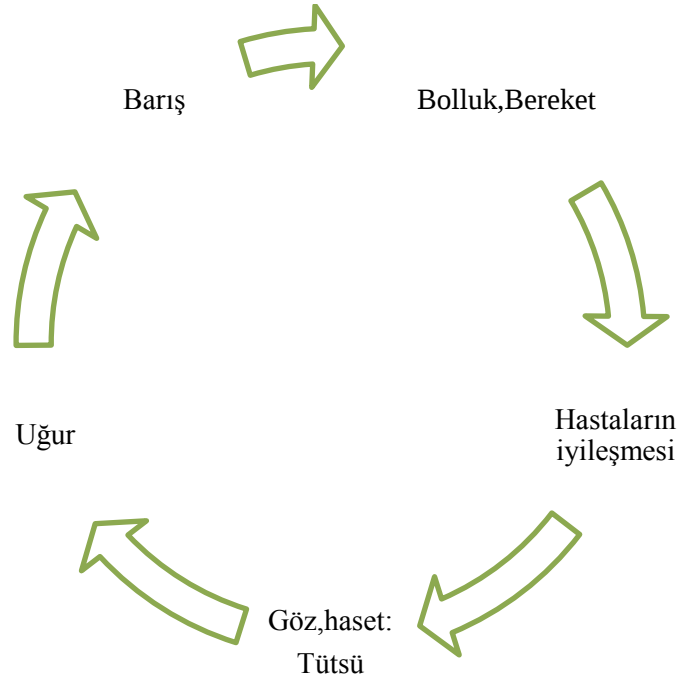
Batı Anadolu, Kıta Yunanistan ve Ege adalarındaki küplerin ve ampforlardaki benzeşmenin altındaki bir diğer önemli faktör ise zeytinyağı ile şarabın arkasındaki mitolojik anlamdır. İncelenen kaynaklar doğrultusunda zeytinyağının, zeytinin ve şarabın arkasındaki öyküler ve ortaya çıkan anlamlar aşağıda şekillendirilmiştir.

Şekil-34: Zeytinyağının mitolojik anlamı

Kaynak: (Bağışkan, web, 2013 ; Aydemir, web, 2011) ‘den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil-34 incelendiğinde zeytinyağının Akdeniz’de simgesel hale geldiği, Tanrılar tarafından dikildiği ve özel bir anlam yüklendiği, olimpiyat törenlerinde ödül niteliği taşıdığı, ölü hediyesi olarak zeytinyağı ile dolu amphoraların bırakıldığı ve zeytinyağının Tanrıların insanlara verdiği özel bir hediye olarak görüldüğü ve barışı simgelediği söylenebilir.

Şekil-35: Zeytinin kutsal anlamı

Kaynak: (Bağışkan, web, 2013)

Aynı şekilde zeytinin kutsal anlamına bakıldığında Şekil-35 çizilebilir. Zeytin barışı, bolluğu, bereketi ve uğuru temsil ettiği gibi, inanışa göre hastaların iyileşmesini sağlar ve kötü gözlerden insanları korur. Bu inanışla, zeytin ve zeytinyağı tarihte insanlık için oldukça önemli olmuş ve inanışlar bu maddelerin üretimini ve tüketimini arttırmış, bu durum da seramik üretimine yansımıştır.

Resim-104: Attika Skyphos'u Üzerinde Zeytinyağı İşliğı Tasviri, Boston, Museum Of Fine Arts (M..Ö. 6. Yüzyıl)

Kaynak: (Klazomenia, web, t.y.)

Resim-104'te Attika skyphos'u üzerinde zeytinyağı işliğı tasviri yapılmıştır. Bu tasvir, antik dönemde zeytinyağına verilen önemi bir kez daha sorgulamamıza neden olur. Resimde görüldüğü gibi yaşam biçimleri, seramik ürünlere tarih boyunca farklı şekillerde yansımıştır. Yaşayış biçimleri, tüketim biçimleri, kimi zaman form oluşumuna neden olurken, kimi zaman da resimsel anlatım yoluna sebep olmuştur. Yapılan işlemler, sırası ile seramik ürünlere aktarılmıştır.

Zeytin ve zeytinyağının mitolojik öyküleri ve kutsal anlamı olduğu gibi, tarihte bağcılığın ve şarabın da mitolojik öyküleri ve anlamı vardır. Bunun için Şekil-36 çizilebilir.

Tevrat

- Nuh peygamber'in gemisi kıyıya ulaşır. Keçi otlarken, kırlarda bulunan bitkiyi yer ve sarhoş olur. Nuh keçisini izler, şarap içer. Şeytan asmaları kurutur. Asmanın yeniden canlanması için 7 hayvan kanı ile sulanması gerekir. (Aslan, kaplan, köpek, ayı, horoz, saksagan, tilki)* Sarhoşların karakteri, bu hayvanlarla ilişkilendirilir.

İran-Hükümdarı Cemşid --> Kadehi Cam-ı Cem

*Cemşid (Hint tanrısının adı)Hint-İran-Anadolu-Hellas arasındaki kültürel ve mitolojik bağ varlığını gösterir.

- Cemşid kır gezisinde, gökyüzünde ayaklarına yılan dolanmış bir kuş görür. Okçular, yılanı vurur ancak kuşa zarar gelmez. Kuş, Cemşid'in yanına gelir ve gagasından çıkan taneler, üzümlü bir asma haline gelir. Üzüm suyu içme geleneği başlar. Cemşid'in cariyelerinden biri üzüm suyunu içer ve sarhoş olur.

Osmanlı dönemi şairi İlyas bin Şüca--> İşretname: Tavus kuşu,maymun, aslan, domuz

Mezopotamya: Şarap zenginlere özgü & Sümerler: asma-> Hayat ağacı Babil'in Asma Bahçeleri

Mısır: 3. Sülale Dönemi-->600 dönümden fazla bağ dikimi.Zenginler ve tanrılara adak

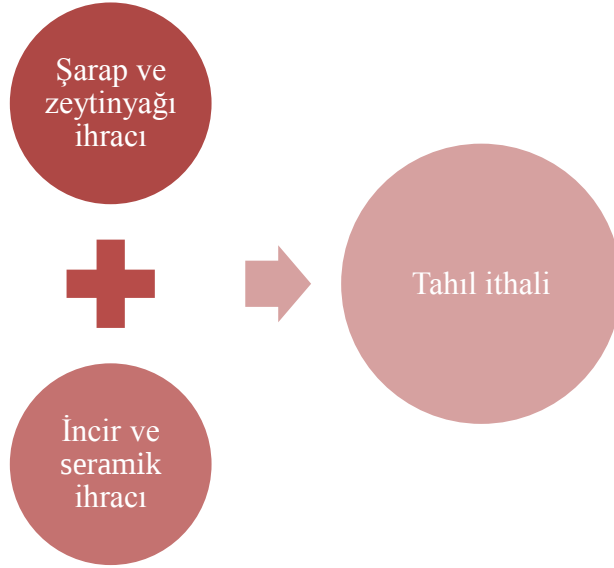
Kuzey Mezopotamya, Asur krallarının üzüm bağları

Helen: Günlük yaşamın vazgeçilmezi

Şekil-36: Bağcılık Kültürü , şarabın mitolojik öyküleri ve anlamı

Kaynak: (Doğer, 2004: 28,32) 'den yararlanılarak yapılmıştır.

Şekilde bağcılık ve şaraba dair aktarılan öyküler, insanların üzüm ve bağcılık ile nasıl ilişki kurduğunun göstergesi niteliğindedir. Tüm bu mitolojik hikayelerin ve anlamların yanında Klasik Helen ekonomisinin temelini (bknz Şekil), şarap, zeytinyağı ve incir oluşturduğundan ve bağcılık merkezlerinin konumundan ötürü (bknz Şekil) bu ürünlerin pazarlanmasını sağlayacak ürünlere de zaman içinde gereksinim duyulmuştur.

Şekil-37: Hellen ekonomisinin temeli

Kaynak: (Doğer, 2004: 32) ‘den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil-38: En erken bağıcılık merkezlerinin şemalandırılması

3.3. Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'daki Önemli Ticari Amfora ve Küplerin Üretim Merkezlerinin İncelenmesi

Şekil-39'da Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'daki önemli ticari amfora üretim merkezleri kaynaklardan yararlanılarak ele alınmış ve anahtar kelimeler ile aktarılmıştır. (Doğer,1991: 82-113)

Chios (Sakız) :	7 tip ampfora
Rodos :	Mühürlü amphoralar
Knidos:	Mühürlerindeki kent isimleri ile bilinir.
Kos (İstanköy) :	İnce çeperli amphoraları ile tanınır.
Sisam :	Dönem Sikkelerinden forma dair birşeyler söylemek mümkündür.
Midilli:	Köşeli ağız kenarları
Milet:	Geleneksel, bant süslemeli, süslemesiz ampforalar
Klazomenai (Urla İskeleyi):	"Doğu Yunan üretimi"
Erytrhai (Çeşme) :	Dipleri düğme formundadır.
Smyrna:	Ampforaların kulp detayında <i>Smyrna</i> isimli mühürler
Kolophon:	Mühürlü kulplar
Alexandria:	Kanatlı at figürlü ampforalar
Kyme:	KY harflerinin belirgin biçimde kullanılması
Thasos:	Yuvarlak omuzlu, geniş karınlı, oyuk topaç dipli

Şekil-39: Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'daki önemli ticari amfora üretim merkezleri

Aynı bölgelerde pithosların üretiminin yapıldığı da bilinmektedir.

3.4. Küplerin ve Ampforaların Kullanım Yerleri ve Biçimlerine Göre İncelenmesi ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi

“Willey ve Sabloff’un belirttiği gibi, geleneksel olarak arkeologlar tarafından en yaygın seramik kullanımları, temel kronolojideki formların tipolojisini formüle etmeye kadar uzanır. Onların basit formunda, bu kronojiler geçici tiplerin dizileridir, ancak daha da önemlisi zaman sayesinde kültür-tarih ilişkisini yansıtmak için inandırılır, zaman ve mekanda nispeten bitişik türlerin, stillerin, sembollerin benzerlik ve farklılıklarına dayandırılır. Bu inanç birkaç varsayıma dayalıdır. İlk ve en önemlisi, Grieder’in belirttiği gibi kültürel değişimler ve temel güçler, toplumu etkiler.(Grieder, 1975:850-1) İkinci olarak, biçimsel veya simgesel benzerliklerini, kültürel temas ya da yayılma sonucu olduğuna inanılır; Bir alandaki insanların göç, takas ya da fetih yoluyla kapları nasıl elde ettiği ,dekore ettiği ya da düşüncelerin nasıl oluştuğu gibi. (MacNeish, Peterson and Flannery, 1970). Diğer taraftan türlerdeki, sembollerdeki ya da stillerdeki farklılıklar, kültürel temasın ve yayılmanın yetersizliğini gösterir. Üçüncü olarak, mevcut kaynakların, farklılıklarının dışında, çevre, seramiklerde benzerlik ve farklılıklardan kayda değer oranda etkilenmeyen doğal değişkendir .” (Arnold, 1985:1, Çeviri: Ceren Cengiz)

Bu bölümde Ege’nin vazgeçilmezi olan zeytinyağı ve şarap küpleri ve ampforaları kullanım yerleri ve biçim ilişkisine göre incelenecek, tasarım açısından değerlendirilecektir. Şarap küplerinin, şarapların olgunlaşması için ve (Dalby,Graninger: 2001,17), şarap üretimi için kullanıldıkları (önce ağızları kapanıp çamur sıvanır, sonra ağzı açılır),bunun dışında festivallerde şarap saklamak için depo işlevi gördükleri bilinmektedir. Tarihe bakıldığında şarap ve zeytinyağı küplerinin ticaret amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Özellikle güçlü ticaret filolarına sahip Giritliler, zeytinyağı ticareti yapmışlardır. Bunun en canlı belgesini “Knossos ve Faistos saraylarının yıkıntıları arasında bulunan” devasa zeytinyağı küpleri oluşturur. (Tarihte Zeytinyağı, web, 2010,p1) Bu küplerin sınırları koruma ve nakledilmesi için kullanıldığı bilinmektedir.

Küplerin, şarap ve zeytinyağının depolanması dışında, sıvı ve erzak depolama gibi bir işlevi vardır. Ayrıca, mezar kabı olarak kullanıldığı da kaynaklarda geçmektedir. (Karagül, web, 2011, p1) Diğer ilginç bir bilgi ise, Atinalıların Peloponnessos savaşları sırasında bu gösterişli kapların içinde yaşadığıdır. (Doğer, 2004: 109)

Biçimsel olarak incelendiğinde bu kapların, genellikle büyük boyutlu, kaba hamurlu ve kalın cidarlı oldukları söylenebilir. ‘‘ Küplerin çeper kalınlıklarının 6-7 cm arasında olduğu, 2m yüksekliğe 3.80 m gövde çevresine, 1.20 m çapa sahip olduğu ‘’ ve ‘‘küplerin pişmiş topraktan ağız kenarına uyan bir kapağı olduğu (*operculum*)’’ aktarılmıştır. Şarabın alkolü azsa kum içine gömüldüğü söylenmiştir ve düzenli olarak küplerin tuzlu su ya da deniz suyu ile temizlendiği aktarılmıştır. Şarap nakli için üretilen ticari amfora hacimlerinin bölge ve döneme göre değişiklik gösterdiği dile getirilmiştir. Şarap kalitesini etkilediği için geniş ağızlı ve karınlı küpler yerine, genelde küçük boyutlu küplerin tercih edildiğine değinilmiştir. O dönemde büyük hacimdeki kapların nakliyatının büyük bir sorun olduğu ve bu sorunun genelde deniz aşırı nakliyat yolu ile çözüldüğü, ancak nadir de olsa karadan nakliyatın da uygulandığı (örnek: Gordion) söylenmiştir. Doğer,2004: 90,114,115,120)

Resim-105: Muhtelif Küpler, Sakız Adası

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-106: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-107: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-108: Cam Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-109: Farklı Merkezlerde Üretilmiş Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-110: Farklı Merkezlerde Üretilmiş Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-111: Muhtelif Küpler

Kaynak: Bilal Ustanın Atölyesi, Menemen Fotoğraf, Dicle Öney

Resim-112: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Ceren Cengiz, İzmir Buca, 2015

Resim-113: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Ceren Cengiz, İzmir Buca 2015

Resim-114: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Ceren Cengiz, İzmir Buca 2015

Resim-115: Muhtelif Küpler

Kaynak: Ceren Cengiz, İzmir Buca, 2015

Resim-116: Muhtelif Küpler

Resim-117: Muhtelif Küpler

Kaynak: Fotoğraf, Ceren Cengiz, İzmir Buca, 2015

Resim-118: Urla-Zeytineli Köyü. İçinde Yağ ve Suyun Ayrıştırıldığı İki Emzikli Kp Erken 20. Yüzyıl.

Kaynak: (Klazomenia, web, t.y.)

Resim-119: Edremit’te Bulunan Zeytinyağı Küpleri

Kaynak: (Firik, 2007,web)

Yukarıda Sakız adası ve civarı, Menemen, İzmir Buca’da çekilmiş (Dicle Öney-Ceren Cengiz) fotoğraflara ve internet aracılığı ile Urla’daki ve Edremit’teki görsellere yer verilmiştir. Bu fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere küplerin biçimleri birbiri ile neredeyse aynıdır. Seramik küplerin tasarımlarının, yakın zamanda üretilen cam üretimleri için de zemin oluşturduğu söylenebilir.

Küplerin üzerindeki desenlere bakıldığında, suyolu motifinin yaygın olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi el sanatlarında kullanılan motifler birbirinden farklı anlamlar içerir. “Suyolu Anadolu akışı, hayatı temsil eder. Yeniden doğuşun, yaşamın sürekliliğinin, yenilenmenin, erdemin temsilidir. Anadolu kültüründe su yaşamın kendisi demektir.” (Er, Hünerel, 2012: 173) Küplerin üzerindeki bu motif, bu topraklardaki insanların yaşama bağlılığını gösteriyor olabilir. Suyolu motifinin dışında enine çizgilerin kullanıldığı da gözlemlenmiştir.

“Amphoralar hakkında herkesçe kabul edilmiş bir tanımlama bulunmamakla birlikte, en eski örnekleri ve öncüleri için bazı karakteristik nitelikler saptamak mümkündür. Bunlar, kapatılmaya elverişli yeteri kadar dar bir ağız ve dışa taşkın dudak kenarı, taşınanı koruyacak dar bir boyun, uzun veya kısa mesafelere taşımaya elverişli düşey ve simetrik kulplar dipte, malı boşaltırken üçüncü bir kulp olarak kullanılacak tutamak veya ayaktır. Temel ilke, ampforaların yetişkin bir insanın taşıyabileceği bir ağırlığı ve yüksekliği aşmaması ve gemi ile uzun mesafeli denizaşırı taşımalarda verimli olabilmesi için, yeterli bir hacimde sıvı ve ya katı yükü taşıyabilmesidir.....Yukarıda saptadığımız form ilkelerine uyan en erken örneklerin, Batı Anadolu ve Ege adalarının bazılarında Erken Tunç Çağı’ndan itibaren kullanıldıkları bilinir.”(Doğer,1991:7,8)

Bu noktada Batı Anadolu’nun amphora tarihi açısından oldukça önemli olduğu dile getirilebilir. Özellikle şarap ve zeytinyağı için Yunanlıların oluşturduğu pazar ağı, seramik ürünler sayesinde Sicilya, Güney İtalya, Marmara, Karadeniz bölgelerine ulaşmış ve bu durum seramik tarihi açısından bir dönüm noktası yaratmıştır. Doğu Akdeniz ticareti ile beraber doğan tasarım gerekliliği ile çeşitli formlar geliştirilmiştir. İlk çift kulplu ampforaların Kenanlılar tarafından üretildiği aktarılmıştır. Tarih bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ülkelerin birbiri ile gerek ticari gerek sosyal yönden iletişim içinde olmasının tasarım faktörünü etkilediği dikkat çeken öğeler arasındadır. Buna verilebilecek en güzel örneklerden biri ise Fenikelilerin, Akdeniz kıyı bölgesinde yaptığı ticaret olarak söylenebilir. (Doğer,1991:8-11)

Troia ampforası.....Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu & çevre adalar

- Kenan ampforası.....Amaç: Doğu Akdeniz ticareti
- *Benzerlerini kullananlar: Fenikeliler, Filistinliler, Mısırlılar
- Deniz kavimlerindeki değişim...Mısır ve Filistin'deki ampforalarda değişim

Fenikeliler...Ege ve akdeniz ticareti

AKDENİZ: Fenike ampforaları(kulak biçiminde kulp), Etrüsk ampforaları,(omuz üzerinde kulp) Yunan ampforaları (uzun boyunlu, düşey kulplu)

- İlk Yunan ticari ampforaları (geniş kaideli, firnisli SOS Ampforaları)...AKDENİZ (Eğriboz adası &Attika bölgesi) Amaç: Zeytinyağı ihracatı

Şekil-40: Ticari Ampforaların Tarihçesi

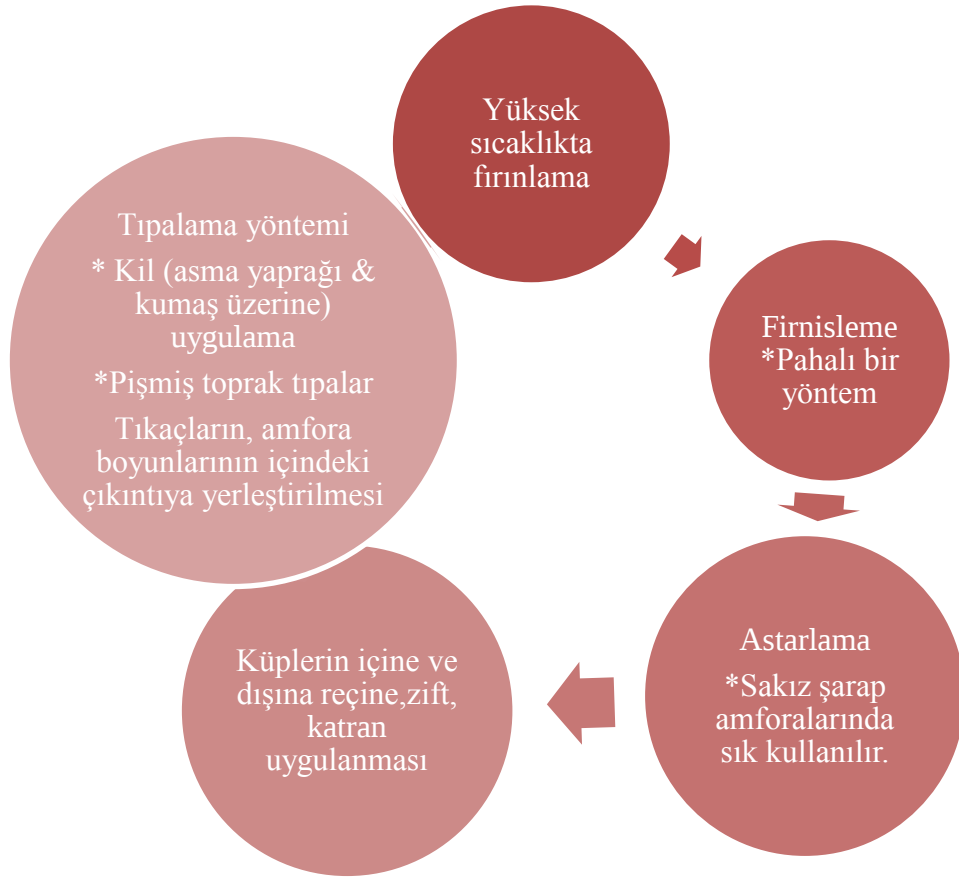
Kaynak: (Doğer, 1991: 8-12)’den yararlanılarak oluşturulmuştur.

Şekil-41: Batı Anadolu ve Yunanistan'daki Kolonizasyon Hareketleri

Şekilde gösterildiği gibi Batı Anadolu ve Yunanistan'daki kolonizasyon hareketleri yeni pazarların oluşmasını sağlamış, bu durum da ampfora tasarımlarını etkilemiştir. Amphoralardaki biçimler oluşturulurken, başka faktörler de etkili olmuştur. Özellikle zeytinyağı ve şarap gibi maddeler taşınırken, kaliteyi sürekli kılmak ve nemi engellemek için çeper yalıtımı ve tıpalama gibi yöntemlerin geliştirildiği, kaynaklarda belirtilmiştir. Attika tipi ve Eğriboz tipi SOS amphoralardaki firnis uygulamaları ile Chios tipi amphoralardaki astar uygulamaları bu duruma verilebilecek örnekler arasında yer alabilir. Bazı uygulamalarda zift, katran ve reçine gibi maddelerin yalıtım amaçlı kullanıldığı da kaynaklar doğrultusunda söylenebilir. Reçinenin, bölgede yetişen çam, sedir, sakız ağacından temin edildiği dile getirilebilir. Reçinenin aynı zamanda şarap kalitesini yükseltmek için kullanıldığı da belirtilmiştir. (Doğer, 1991: 40-42) Nitekim, bugün Yunanistan'daki sakız ağaçlarının varlığı ve sakızlı şarapların sevilmesi de geçmişten günümüze gelen yansımanın neticesidir.

Bunun dışında kil veya pişmiş toprak ile tıpalama yöntemi de geliştirilmiştir. Tıpalama yönteminin daha çok Kenan ampforalarında kullanıldığı söylenmektedir. (Doğer, 1991: 44)

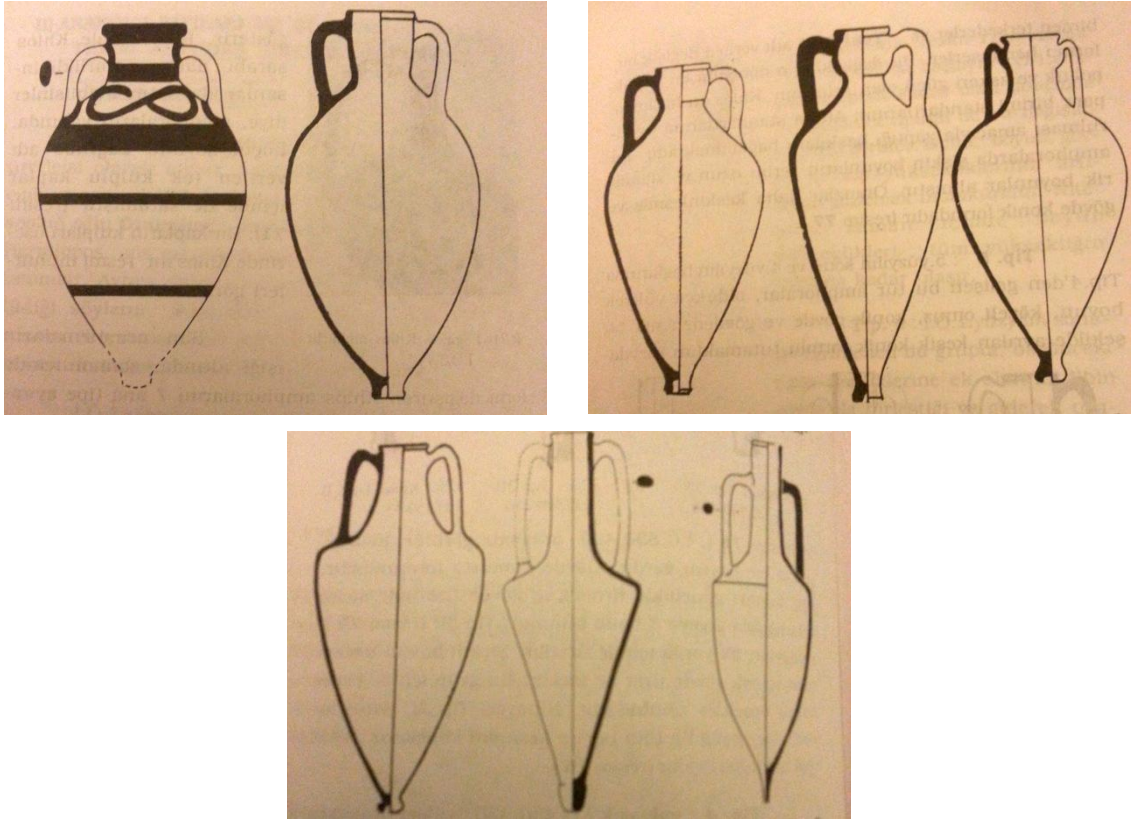
Şekil-42: Kapların ve Devasa büyüklükteki seramik küplerinin yalıtımının sağlanması

Kaynak: (Doğer, 2004: 101-103)

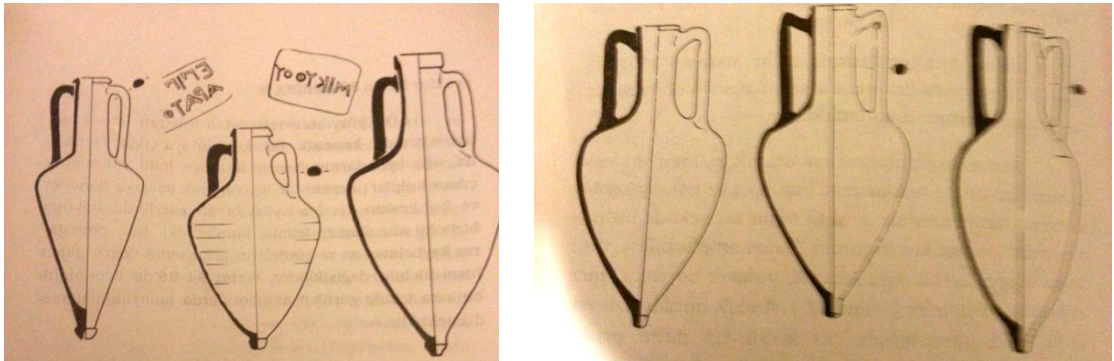
Resim-120: Amforaların taşıdığı şarabın bozulmasını önlemek için çeşitli formlarda, pişmiş toprak tıplar kullanılmıştır.

Kaynak: (Doğer, 2004: 104)

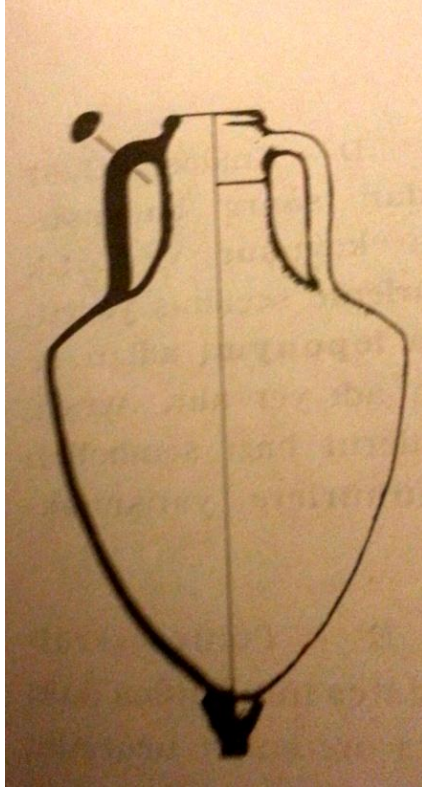
Resim-121: Chios Ampforaları

Kaynak: (Doğer, 1991: 84, 85, 86)

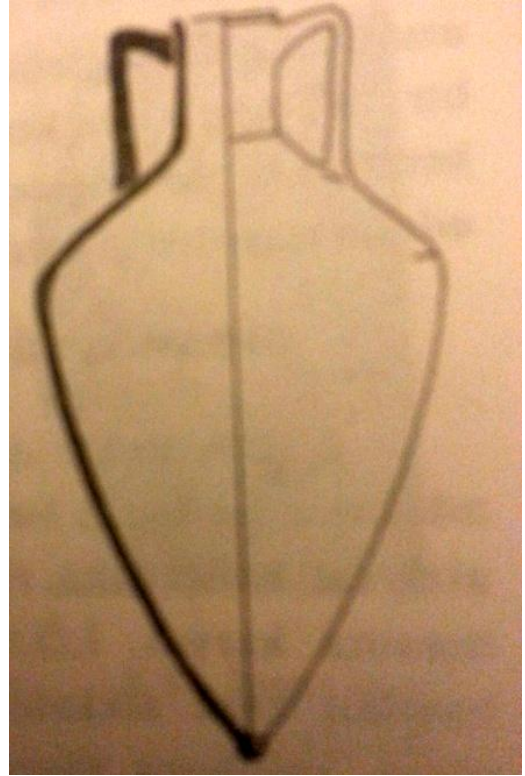
Resim-122: Rodos Ampforaları

Kaynak: (Y.a.g.e.: 89, 90)

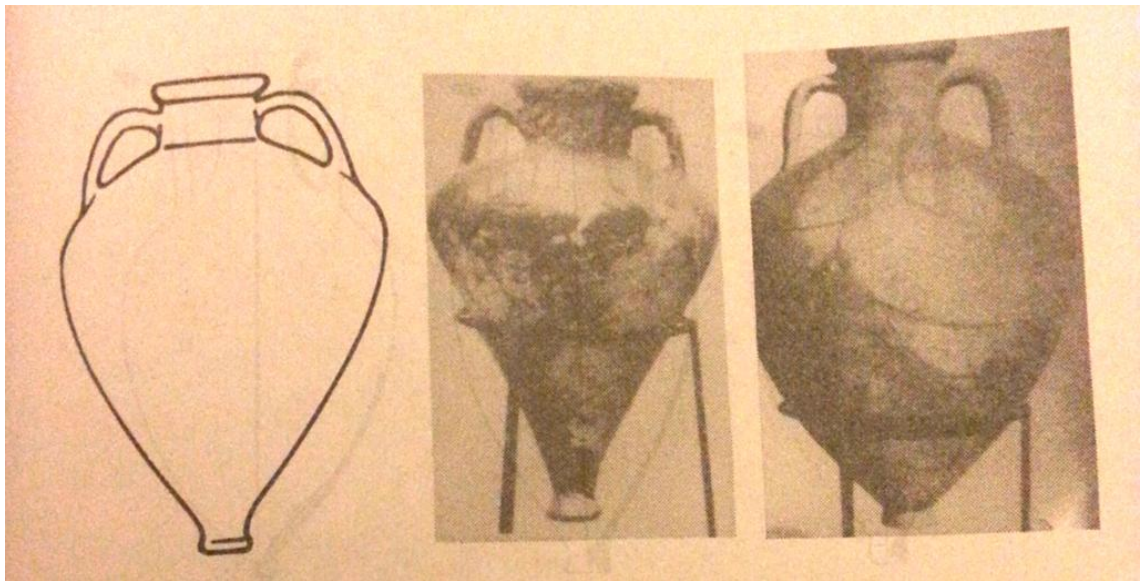
Resim-123: Knidos Ampforası

Kaynak: (Y.a.g.e. :93)

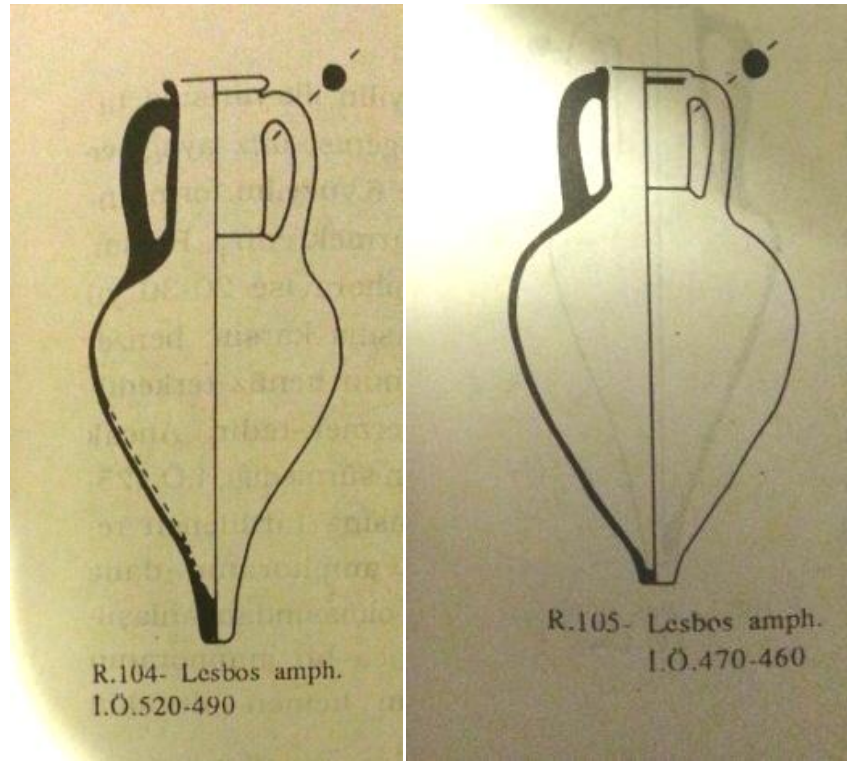
Resim-124: Kos Ampforası

Kaynak: (Y.a.g.e.: 95)

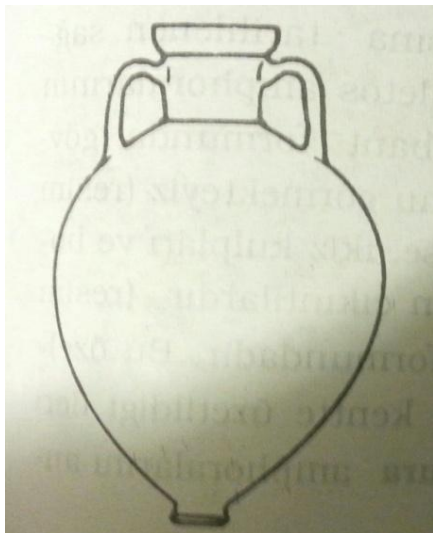
Resim-125: Samos Ampforası

Kaynak: (Y.a.g.e.: 97)

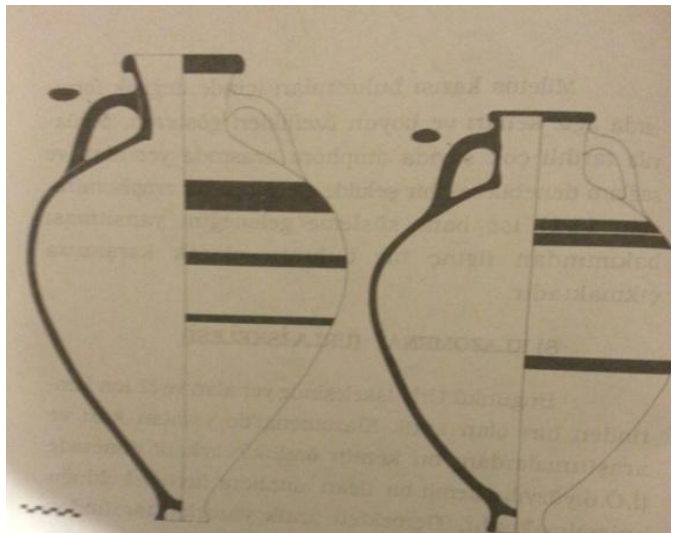
Resim-126: Lesbos

Kaynak: (Y.a.g.e. :101)

Resim-127: Milet

Kaynak: (Y.a.g.e. : 103)

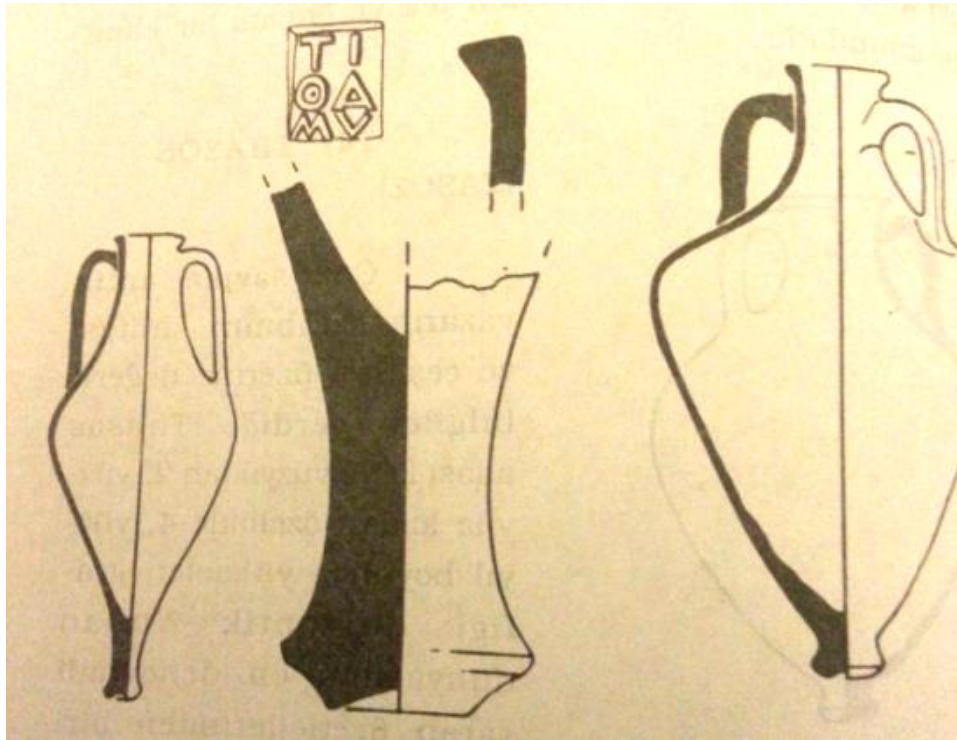
Resim-128: Urla

Kaynak: (Y.a.g.e. :106)

Resim-129: Klazomenai Amphoralarının Omuzlarında veya Boyunlarında Görülen Markalar. m.ö. 6. Yüzyılın İkinci Yarısı.

Kaynak: (Klazomenia, web, t.y.)

Resim-130: Thasos

Yukarıdaki resimler incelendiğinde ampfora biçimlerinin birbiri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Zaman içinde, kullanım biçimlerini kavrandıkça ve bu konudaki deneyimler arttıkça, taşınan maddenin gereksinimine göre, formda çeşitli değişiklikler

meydana gelmiştir. Formlar, genel olarak değerlendirilirse diplerinin sivri olduğu yani aşağı doğru bir daralma gözlendiği söylenebilir. Yükseklikleri 50-100 cm arasında olduğu için, ampforaların parça parça üretildiği kaynaklarda yer almıştır. Bunun en belirgin belgesi ise, ticari amaçlı üretilen ampforaların boyun ve omuz bölümündeki birleştirme izidir.(Doğer, 1991:67)Doğer, ‘‘.....tek fırınlı bir atelyenin yıllık üretiminin ortalama 1200 ampfora’’ olduğunu dile getirmiştir. (Doğer, 1991:71) Bu durum üretimin çok da kolay olmadığının ve zaman aldığıının göstergesidir.

Oxybaphon	0.0684 lt
Kotyle	0.2736 lt
Khoinix	1.094 lt
Khous	3.283 lt
Metretes	39.390 lt
Medimnos	52.520 lt

Şekil-43: Amphoralardaki hacim ölçüsü

Kaynak: (Doğer, 1991: 48)

Şekil-42’de ampforalardaki hacim ölçüsüne yer verilmiştir. İlginç olan ise bu birimlerin, sıvıları ölçmek için kullanılan kaplar ile aynı isme sahip olmasıdır. (Doğer, 1991:48)

Ruth Benedict’in ‘‘Kültür Örüntüleri’’ adlı kitabında bahsi geçen Prof. Heiner Geldern’in dediği ‘‘Eski uygarlıklar ne kadar özgün ve tek görünürlerse görünsünler, bir teki bile bağımsız olarak gelişmemiştir...’’ifadesi unutulmamalıdır.

Nitekim gerek küp görselleri, gerek amphoralar incelendiğinde, hepsinin birbirine paralel olarak ilerlediği, geliştiği söylenebilir. Bireyin kendi kültürü içinde yaşadığı gibi kültür de bireyle yaşar, birbirini tamamlar.

.

4.BÖLÜM

UYGULAMALAR

4.1. Ege Kültürüne Ait Olan Ampforalar ile Dekoratif Ürün Geliştirme ve Hedef Noktası

Yapılan incelemeler doğrultusunda, zeytinyağı ve şarap için tasarlanan pithos ve amphora gibi kapların, günümüzde işlevsel ya da sanatsal olarak dekoratif amaçlar doğrultusunda kullanıldığı görülmüştür.

İncelenen kaynaklar ve yapılan geziler sonucunda, ev, bar, restoran gibi yerlerde amforanın daha çok dekor olarak kullanıldığı, Şirince gibi bazı antik yerlerde ise şarap sunumlarının yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ampfora tasarımı konusunda özel olarak hediyeelik eşya tasarım yarışmalarının düzenlenmesi de ampforaları hatırlatmanın ve kültürümüzün içine yeniden dahil etmenin bir sonucu olabilir.

Bu çalışmanın sonunda, Anadolu ve Akdeniz Havzasına ait olan ampforaların, yeniden yorumlanarak dekoratif ürün gamında tasarlanıp, bu pazarda konumlanması hedeflenmiştir.

Şekillendirme yönteminin ürünün kimliği ile bağdaşması gerekir. Zaman-kalite arasında bir uyum sağlamak ve seri üretimde maksimum verimi sağlamak için kalıp alınıp döküm yapılmıştır ve üzerine el ile amphoraların ruhunu yansıtan uygulamalar yapılmıştır. Ege'nin geçmişteki kültürü ile bugünün Ege'sine bakış açısı bütünsel olarak incelenmiş, tasarım, model hazırlama, kalıp alma ve çıkan modelin üzerine Ege kültürü, estetik şekilde, deniz canlıları teması ile dekor aracılığı ile yansıtılmaya çalışılmıştır.

4.2. Tasarım

Ampfora tasarımı yapmadan önce, ilgili kaynaklar taranmış, tarihsel dökümanların yanı sıra biçimsel olarak da ampforalar incelenmiştir. Dekor amaçlı

kullanılacak ampforalar minyatür boyutta çalışılmıştır. Minos ve Miken dönemindeki denize ait figürler üzerine yoğunlaşmış, içinde yaşadığımız Ege kültürü geçmiş dönemin esintileri ile üç boyutlu deniz canlıları teması ile çalışılmıştır.

Resim 131: Tasarım için eskiz

4.3. Model Hazırlama, Kalıp Alma ve Üretim

Proje hazırlanırken, temel olarak iki şekillendirme yöntemi kullanılmıştır. Alçı tornasında model hazırlanmıştır. Kulplar elle şekillendirilmiş ve tekrar kalıbı alınmıştır. İki parçalı oluşan kalıba döküm ağız yapılmıştır. Ampforaların ana formu döküm çamuru ile yapılmıştır, ana form çıktıktan sonra üzerine işlemler yapılmıştır. İşler kuruduktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Bisküvi pişirim sonrasında ürünler fırça ile sırlanmıştır.

Resim 132: Kalıp Alma Aşamaları

Resim 133: Alçı Tornası ile Şekillendirme

Resim 134: Kulp şekillendirme aşaması

Resim 135: Kulp şekillendirme aşaması

Resim 136: Kulp

Resim 137: Kalıp Alma Aşaması

Resim 138: Kalıp

Resim 139: Döküm yaparken

Resim 140: Deniz Canlılarını Amforalar Üzerine İşlerken

Resim 141: Deniz Canlılarını Amforalar Üzerine İşlerken

Resim 142: Deniz Kestanelerinin Fırınlanmadan Önceki Hali

Resim 143: Sırlama

Resim 144: Amforalar ile Denizaltındaki Festival

Resim 145: Amforalar ile Denizaltındaki Festival

Resim 146: Amforalar ile Denizaltındaki Festival

Resim 147: Amforalar ile Denizaltındaki Festival

SONUÇ

Uygarlığın sembolü olan seramik, tarih öncesi ve antik çağ döneminden beri insanoğluna hizmet etmiş ve kültürel bir anlam kazanmıştır. Bu döneme ait farklı toplumların yaşam biçimleri, kültürel oluşumları seramik sanatına yansımış, kilin kalıcılığı sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır. Zaman içerisinde yaşanan, devrim niteliği taşıyan toplumsal olaylar ve gereksinimler ile seramik insanoğlunun hayatında önemli bir noktaya ulaşmıştır. Başlangıçta günlük kullanım için üretilen, insanın temel gereksinimini karşılayan seramik kaplar, din, mitoloji, teknoloji, ekonomi gibi faktörler ve toplumsal olaylar ile farklı kültürlerde yan anlamlar kazanmış, zaman içinde insanoğlunun sosyal gereksinimlerinin karşılanmasında da bir araç haline gelmiştir. Özellikle çarkın bulunması ile birlikte, endüstriyel anlamda seri üretim başlamış, bu durum da insanoğlunun gereksinimlerinin ucuz ve hızlı bir biçimde karşılanmasına neden olmuştur.

Eski çağlardan günümüze dek gelişen insan, el ve beyin gücünü harmanlayarak yeteneğinin farkına varmış, yaşayış ve inanış biçimini, doğum, yaşam (yemek yeme ve içme, evlilik, törensel performanslar vb.), ölüm, ölümden sonraki yaşam gibi temaları seramik aracılığıyla gelecek kültürlerle aktarmıştır. Bu aktarım sırasında, seramiğin sadece üç boyutlu bir obje olarak ele alınmadığına, yüzeyinin üzerinde resim ya da kazıma gibi yöntemlerin de uygulandığına araştırma esnasında rastlanmıştır. Bazen seramik kapların yüzeyindeki resimler toplumun evliliğe bakış açısı hakkında ipuçları verirken, tıpkı Hititlerin Bitik Vazosu'ndaki gibi, bazen de bu resimler, doğumu, cinselliği, ölümü ve ikincil yaşamı temsil etmiştir. Seramik formlar ve seramiklerin üzerindeki bu çizimler ve kazımalar toplumların kültürel yaşamlarını somut veya soyut olarak aktarmış, o döneme ait kültürlerin yaşayış biçimleri hakkında biz araştırmacılara bir fikir vermiştir. Bu noktada mitolojinin ve inanışların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Yunanistan'da düzenlenen, kutlamaları antik çağdan beri süren, Dionysos festivali ve bu festivallerin genel olarak sanat dalları ile ilişkilendirilmesi ve şarap kap tasarımlarının yaşam biçimleri ile ilgili taşıdığı öğeler, bunun en belirgin örneklerindendir. Aynı şekilde zeytinin ve zeytinyağının, tarih boyunca kazandığı

kültürel anlamlar ve bunların seramik ürünlere yansması da verilebilecek belirgin örnekler arasındadır.

Bugün, antik dönemden günümüze aktarılan kültürler, seramik sanatı aracılığıyla yansıtılabiliyorsa, bunun en büyük sebebi, seramiğin ruhundan ve insanoğluna verdiği hazdan kaynaklanmaktadır. Tez kapsamında yapılan uygulamalarda, Anadolu ve Akdeniz havzasına ait olan amforalar, estetik açıdan sorgulanmış, geçmiş Minos, Miken kültürüne uzanan Ege kültürü, deniz canlıları temasıyla yansıtılmaya çalışılmıştır.

Bugün seramiğin geldiği nokta, her ne kadar teknolojinin ve makinelerin varlığı ile bazı toplumlarda ikinci plana düşse de, unutulmamalıdır ki seramik; suyun, toprağın, ateşin ve dolayısıyla insanın mucizesi, yani kültürün başlangıcıdır. Seramik ve kültür, insan doğasına ait en büyük hazinedir.

Farklı kültürlerin seramik sanatı aracılığı ile bir arada incelenmesi, karşılaştırılması sadece bizim bakış açımızı genişletmekle kalmadığı gibi, aynı zamanda kendi kültürümüzdeki davranışlarımızın, başka kültürdeki davranışlarla tezatlığını ya da benzerliğini görerek, bir durum değerlendirmesi yapabilmemizi ve böylece toplumsal bilgiye ulaşabilmemizi sağlamaktadır. Kendisi kültür olan seramik sanatı sayesinde, geçmişte bilinenler ile kişilerin geleceklerini kontrol etmeleri mümkündür ve bu da insanların kendi geleceklerini çizmesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKURGAL, Ekrem(2014a). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

AKURGAL, Ekrem (2014b). *Anadolu Uygarlıkları*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

ARCASOY, Ateş (1983). *Seramik Teknolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları.

ARNHEİM, Rudolf (2005). *Görsel Düşünme*, çev: Rahmi Ögdül, İstanbul: Metis Yayınları.

ARNOLD, Dean (1985). *Ceramic Theory and Cultural Process*, Cambridge: Cambridge University Press.

BARNARD, Malcolm (2010). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*, çev: Güliz Korkmaz, Ankara: Ütopya Yayınları.

BELGE, Murat (2013). *Tarih Boyunca Yemek Kültürü*, 13. Baskı İstanbul: İletişim Yayınları.

BELLİ, Oktay – BAHŞALİYEV Veli (2001). *Nahçıvan Bölgesi'nde Orta ve Son Tunç Çağı Boya Bezemeli Çanak Çömlek Kültürü*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BENEDICT, Ruth (2003a). *Kültür Örüntüler*, çev: Mustafa Topal, İstanbul: İletişim Yayınları.

BENEDICT, Ruth (2003b). *Kültür Kalıpları*, çev: Nilgün Şarman, İstanbul: Payel Yayınları.

BERGER, John(2013).*Görme Biçimleri*, çev: Yurdanur Salman, İstanbul: Metis Yayınları.

BRAIDWOOD, Robert (2008). *Tarih Öncesi İnsanları*, çev: Bilgi Altınok, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

CHILDE, Gordon (2010). *Kendini Yaratan İnsan İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi*, çev: Filiz Ofloğlu, İstanbul: Varlık Yayınları.

CHILDE, Gordon (2014). *Tarihte Neler Oldu*, 6. Baskı, çev: Alaeddin Şenel-Mete Tunçay, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

ÇİĞ, Muazzez İlmiye (2002). *Hititler ve Hattuşa İhtar'ın Kaleminden*, 3.Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları.

ÇİZER, Sevim (2014). *Terra Sigillata*, İzmir: Tibyan Yayıncılık Basım Yayım Matbaacılık.

DALBY, Andrew- GRAINGER Sally (2001). *Antik Çağ Yemekleri ve Yemek Kültürü*, çev: Betül Avunç, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

DALBY, Andrew (2014). *Bizans'ın Damak Tadı Efsanevi Bir İmparatorluğun Mutfağı*, çev: Ali Özdamar, İstanbul: Alfa Basım Yayın.

DİAKOV V.- Kovalev S. (2014). "Ege Uygarlığı", *İlkçağ Tarihi Cilt:1 Ortadoğu Uzakdoğu Eski Yunan*, İstanbul: Yordam Kitap.

DOĞER, Ersin (1991). *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir: Sergi Yayınevi.

DOĞER, Ersin (2004). *Antik Çağda Bağ ve Şarap*, İstanbul: İletişim Yayınları.

DOĞER, Ersin (2011). *İzmir'in Smyrna'sı Paleolitik Çağ'dan Türk Fethine Kadar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

ERİNÇ, Sıtkı (2004). *Kültür Sanat Sanat Kültür*, Ankara: Ütopya Yayınevi.

GOMBRICH, E.H.(2013). *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

GÜNGÖR, Yüksel (2014). *İlkçağ Anadolu Medeniyetleri*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1972). *Ekonomi Sözlüğü*, Ankara: Remzi Kitapevi.

HODDER, Ian (2014). *Çatalhöyük Leoparın Öyküsü*, 2.Baskı, çev: Dilek Şendil, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KAGAN, S.Moissey (2008). *Estetik ve Sanat Notları*, çev. Aziz Çalışlar, İzmir: Karakalem Kitabevi.

NOWAK, Barbara-WICHMAN Beverly (2012). *Her Yönüyle Şarap*, 3.Baskı, çev. Elif Demir, Ankara: Arkadaş Yayın evi.

ÖZGÜNEL, Coşkun (2006). *Karia Geometrik Seramiği, İstanbul*: Homerkitabevi.

SEVİN, Veli (2003). *Anadolu Arkeolojisi*, Genişletilmiş 4.Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

TANİLLİ, Server (2014). *Uygarlık Tarihi*, 30.Baskı, İstanbul: Yazın Basım Yayın Matbaacılık Cumhuriyet Kitapları.

TEBER, Serol (1985). *İlk toplumların Değişimleri*, İstanbul: Say Yayınları.

TEBER, Serol (2013). *Doğanın İnsanlaşması*, 3.Baskı, İstanbul: Say Yayınları Bilim Dizisi.

TRYJARSKİ, Edward (2011). *Türkler ve Ölüm*, çev. Hafize Er, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

WHEELER, Mortimer (2004). *Roma Sanatı ve Mimarlığı*, çev. Zeynep Koçel Erdem, İstanbul: Homerkitabevi.

YERASİMOS, Marianna (2014). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Yemek Kültürü*, 2. Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Makaleler

COSTANTİNİ, Lorenzo (2006). ‘‘ The First Farmers in Western Pakistan : The Evidence of the Neolithic Agro-pastoral Settlement of Mehrgarh’’*Lab. di Bioarchaeologia Museo Nazionale d'Arte Oriental*. Erişim adresi: (http://archaeology.up.nic.in/doc/tffw_lc.pdf)

ÇİZER, Sevim (2007). ‘‘Çanakkale Örneğinde Batı Anadolu Seramikçiliğinin Ege Adalarındaki Uzantıları’’*Dokuz Eylül Üniversitesi*.

ÇİZER, Sevim (2010). ‘‘Seramikte Odunlu Pişirim Geleneği Uzakdoğu'nun Yüksek Derece Fırınları’’*Türkiye Seramik Federasyonu*, No 31.

DRAGENDORFF, Hans (1895). ‘‘Terra Sigillata Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik’’, *Bonn Universitäts-Buchdruckerei von Carl Georgi*.

ER, Birnaz – HÜNEREL Zeliha (2012). ‘‘Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları’’ *Batman University Journal of Life Sciences*, Volume1, Number 1.

HAZARİKA, Manjil (2013). ‘‘ Cord-impressed Pottery in Neolithic-Chalcolithic. Context of Eastern India’’, *Indian Archaeological Society and Himalayan Languages Project, University of Bern*.

İŞİN, Gül (2011). ‘‘Antik Çağda Lykia Bölgesi Seramikleri Ticaret ve Üretim Sorunları Üzerine Düşünceler M.Ö. 8. yüzyıl –M.S. 2. yüzyıl’’, *Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü*.

KARAGÜL, Mehmet Fatih (2013). ‘‘Çanakkale ve Midilli Arası Seramik Öyküsü’’, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl 11, Sayı: 14, Bahar / 2013, ss. 85-105.

MAZZONI, Stefania (1985). ‘‘Elements of the Ceramic Culture of Early Syrian Ebla in Comparison with Syro-Palestinian EB IV’’, *University of Pisa Italy*, No: 257.

TÜRKEL, Efe (2013). ‘‘Mağara Resminden Sanat Fuarına: Sanat ve Endüstrinin Yarattığı Kültürel Nesnelerin Metaya Dönüşümü’’, *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 4, Haziran, ss:79-93.

WEISS, Gustav (t.y.). ‘‘Die Ursprünge der Glasuren Wie Die Natur ihrer Erfindung Vorschub Leistete Teil 1 und Teil 2’’. *Neue Keramik Das Europäische Keramikmagazin*.

E-Book

KRAFT, Simone (2003). A Summary of the Pottery of the Three Kingdoms Period in Korea, Munich: *Grin Publishing*. <http://www.grin.com/en/e-book/76199/a-summary-of-the-pottery-of-the-three-kingdoms-period-in-korea>

Editörlü Derleme Kitap

BAHAR, Hasan (2013). ‘‘ Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan’’, *Avrasya’da Ölüm ve Türklerde Mezar Kültürü* (ed. Hasan Bahar, Toker M., Toker, Hacıgökmen A. , Küçükbezci G.), Selçuk: Selçuk Üniversitesi Matbaası, ss. 267-297.

BAŞGELEN, Nezih-ÖZDOĞAN, Mehmet-ŞENTÜRK Şennur (2007). ‘‘12.000 Yıl Önce Uygarlığın Anadolu’dan Avrupa’ya Yolculuğunun Başlangıcı’’, *Neolitik Dönem* (Ed. Nezih Başgelen), çev: Deniz Valente Çiftçi, İstanbul: Kültür Turizm Bakanlığı Yapı Kredi Yayınları.

DALES, George (1991). ‘‘Harappa Excavations 1986-1990 A Multidisciplinary Approach to Third Millennium Urbanism’’, *Some Specialized Ceramic Studies at Harappa* (Ed. Richard Meadow), University of California Berkeley USA: Prehistory Press.

TOPUZ, Metin (2011). ‘‘Antik Yunan’da Felsefe ve Çağımıza Etkileri’’, *Antik Yunan Felsefesinin Günümüze Etkileri: Nietzscheci Bir Bakış* (Ed.Yavuz Kılıç), Ankara: Doğubatı Yayınları.

YILMAZ, Zafer (2011). ‘‘Antik Yunan’da Felsefe ve Çağımıza Etkileri’’, *Kent Devlette Erkek Egemenliği ve Günümüze Yansımaları* (Ed.Yavuz Kılıç), Ankara: Doğubatı Yayınları.

YÜCEYILMAZ, Arda(2011). ‘‘Antik Yunan’da Felsefe ve Çağımıza Etkileri’’
Düşünce-Mekan Etkileşimi Bağlamında Antik Çağ Kentleşmesinin Çevresel Yansımaları: Batı Anadolu (Ed. Yavuz Kılıç), Ankara: Doğubatı Yayınları.

Dergiler

ÇEVİK, Naile (2009). ‘‘Hacılar Antik Yerleşkesinde Bulunan Seramik Kaplar Üzerindeki Bezemelerin Plastik Açından İncelenerek Artistik Yüzey Değerlendirmesinde Bireysel Etkileri’’, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:29, Sayı:2, s.557-574.

DRAGENDORFF, Hans (1895). ‘‘Terra Sigillata Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik’’, *Universitäts-Buchdruckerei von Carl Georgi Bonn*.

GÜR, Barış (2012). ‘‘Anadolu’da Geç Hellas III3 Dönemi’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1, s.55-75.

GÜR, Barış (2013). ‘‘Mikenler ve Hititlerin Batı Anadolu Coğrafyasına Olan İlgileri Üzerine Bir Değerlendirme’’, *The Journal of Academic Social Science Studies-International Journal of Social Science*, Volume 6 Issue1, p. 823-838.

Elektronik Dergi

TANIŞ, H. (2014, Temmuz). *T Life Aşıklar Şehri Uşak*, 25.

http://www.usakseramik.com/App_FileUpload/EBook/Files/t_life_lowres.pdf

Elektronik Dergiden Makale

TİZGÖL, Kemal (2009). ‘‘Dönemsel gelişimleriyle çin seramikleri’’ <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsfd/article/viewFile/1025003290/1025003179>

TURAN, Bülent (2011). ‘‘21. Yüzyıl Tasarım Ortamında Süreç, Biçim ve Temsil İlişkisi’’, *Megaron Dergisi*, 3, 162-170.

http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON_6_3_162_170.pdf

TEZ

CANAY, Ayla (2000). *Antik Çağ Koroplastik Sanatı ve Bu Sanatın Etkileriyle Ortaya Çıkan Günümüz Seramik Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Ayşegül Türedi Özen , Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

ÇAKI, Muammer (1999). *Neolitik Dönemden İlk Çağa Seramiğin Kültürel Bir Nesne Olarak İnsan Yaşamındaki Yeri*, Sanatta Yeterlik Tezi, dan.Prof. Zehra Çobanlı, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

ER, Cüneyt (2011). *Seramikte İşlevsel Simge Biçimlerinin Araştırılması ve Plastik Biçim Olarak Çömlekçi Çarkında Üretilmesi*, Sanatta Yeterlik Tezi, dan.Prof. Sevim Çizer, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

ERŞEN, Devrim (2010). *Literatürde Doğu Hellen Orientalizan Seramiğinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, dan. Prof. Dr. Meral Akurgal, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ŞEN, Gülay (2010). *Seramik ve Cam Materyallerinin Sanat Objelerinde Birlikte Kullanım Olanaklarının Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, dan. Yrd. Doç. Dr. Necdet Sakarya, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

TAYAR, Parandis J (2014). *Tarihsel Süreçte Seramik Oyuncaklar ve Günümüzdeki Anlam ve İşlevi*, Yüksek Lisans Tezi, dan.Prof. Gül Özturanlı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.

YILDIRIM, Şahin (2011). *Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*, Doktora Tezi, dan. Prof. Dr. Coşkun Özgünel, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

Antik Yunanistan'da Mutfak Kültürü (2015). *Wikipedia*.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_Yunanistan%27da_mutfak_k%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC [1 Şubat 2015].

Asatekin, M. (t.y.). Endüstri Tasarımında Tasarım Ölçülerine Bütünsel Yaklaşım. *Metu*. jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/1976/cilt02/sayi.../247-263.pdf [4 Mart 2015].

Asur Ticaret Kolonileri Çağı(2009).*Anadolu Medeniyetleri Müzesi*.

<http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR,77782/asur-ticaret-kolonileri-cagi.html> [4 Şubat 2015].

Athenian Vase Painting (2000). *The Metropolitan Museum of Art*.

http://www.metmuseum.org/toah/hd/vase/hd_vase.htm [1 Şubat 2015].

Bayar, M. (2014, Haziran 21). Doğu'nun Tarihi Kenti Urfa. *Urfa haberler*.

<http://www.urfahaberler.com/urfa-haberleri/dogunun-tarihi-kenti-urfa-h5957.html> [10 Mart 2015].

Bean, George. (2012). Lebedos. *İzmir Müzesi*. <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-lebedos.aspx> [1 Şubat 2015].

Canhasan, web, (t.y.). *Anadolu Uygarlıkları*.

<http://www.anadoluyygarliklari.com/anadolu-da-ilk-yerlesimler/152-canhasan> [4 Ocak 2015].

Carr, T. (2010, Kasım). *The Harappan Civilization by Tarini Carr. Archaeology Online*.

<http://archaeologyonline.net/artifacts/harappa-mohenjodaro> [7Şubat 2015].

Cartwright, Mark. (2012, May 30). Minoan Pottery. *Ancient History Encyclopedia*.

<http://www.ancient.eu/article/391/> [2Şubat 2015].

Cengiz, B. (2013, Mart 1). Mezolitik Dönem. *Arkeolojisi Sitesi Blogspot*.

<http://arkeolojisitesi.blogspot.com.tr/2013/03/mezolitik-donem.html> [4Ocak 2015].

Chi Shen Li J.(2012) China's Mysterious Hongshan Culture part of the Archaeological Mystery Adventure. *Ancient Worlds The Orient*.

<http://www.ancientworlds.net/aw/Article/1098064> [9Şubat 2015].

Clydesdale, H. C. (t.y.). The Vibrant Role of Mingqi in Early Chinese Burials. *The Metropolitan Museum of Art In Helilbrunn Timeline of Art History*.

http://www.metmuseum.org/toah/hd/mgqi/hd_mgqi.htm [1Mart 2015].

Çatalhöyük Kazıları. (t.y.). *Yapıkredi*.[http://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-](http://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri/kultur-ve-sanat-projeleri/catalhoyuk-kazilari.aspx)

[hakkinda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri/kultur-ve-sanat-projeleri/catalhoyuk-kazilari.aspx](http://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri/kultur-ve-sanat-projeleri/catalhoyuk-kazilari.aspx) [8 Mart 2015].

Dursun, T.(t.y.). İnsan Çamurdan Yaratıldı Efsaneleri Özeti

<http://www.turandursun.com/turan-dursun/turan-dursun-makaleleri/478-camurdan-yaratilis> [7 Mart 2015].

Düzgüner F. (2010) Yurt ve Piramit Mimarisinin Kökeni Yangshao. *Blog*

<http://duzguner.blogcu.com/yurt-ve-piramit-mimarisinin-kokeni-yangshao-kulturu-ii/9007324> [10Mart 2015].

Ersoy, Y.(t.y) Klazomenai. <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-klazomenai.aspx> [5Nisan 2015].

Guisepi, R. (2002). Etruscans A History of the Etruscan people including their cities, art, society, rulers and contributions to civilization. *History World*. <http://history-world.org/etruscans.htm> [8 Şubat 2015].

Güzeliş, A. (2011, Şubat). Lidya ve Lidler. *Wordpress*.
<https://alpaslanguzelis.wordpress.com/2011/03/10/lydia-ve-lydler/> [7 Şubat 2015].

Hatti ve Hitit. (t.y.). *Anadolu Kartalları*.
<http://www.anadolukartallari.org.tr/?pnun=34&pt=HATT%C4%B0+VE+H%C4%B0T%C4%B0T> [6 Ocak 2015].

Helenistik ve Erken Roma Çağı Seramik Sanatı (2013). *Blog*.
<http://sarpidonpasha.blogspot.com.tr/2013/12/hellenistik-ve-erken-roma-cagiseramik.html> [10 Şubat 2015].

Hemingway C. , Seán Hemingway (2004). Etruscan Art, *The Metropolitan Museum of Art In Helilbrunn Timeline of Art History*. New York.

http://www.metmuseum.org/toah/hd/etru/hd_etru.htm [4 Şubat 2015].

Hill J. (2010). Khnum. *Ancient Egypt Online* .
<http://www.ancientegyptonline.co.uk/khnum.html> [24 Şubat 2015].

Hititler. (t.y.).*Arkeoloji Dünyası*.
www.arkeolojিদunyasi.com/anadolu_uygarliklari/hititler.html [8Ocak 2015].

Hongshan Culture (t.y.).*China*. <http://www.china.org.cn/english/China/217743.htm> [20Mart 2015].

Hooker, R. (t.y.). History of Japan. *Art History Worlds*.
<http://arthistoryworlds.org/history-japan> [10 Ocak 2015].

Howe, L. M. (2002). Hindistan Açıklarında Batık Şehir. *Hermetics*.
<http://www.hermetics.org/cambay2.html> [16Şubat 2015].

Iranian Ceramics. (2015). *Milwaukee Public Museum*. <http://www.mpm.edu/research-collections/artifacts/iranian-ceramics/collection> [4Nisan 2015].

Karagül F. (2011). Pithos Restorasyonu. *Blogspot*.
(<http://mfkaragul.blogspot.com.tr/2011/11/pithos-restorasyonu.html>) [11 Şubat 2015].

Lazaro, E. (2013, January) British Archaeologist Uncovers Martial Traditions of Minoan Civilization. *Sci-News* <http://www.sci-news.com/archaeology/article00826.html> [7 Mart 2015].

Liu, L. (2015) Peiligang Culture The Chinese Neolithic: Trajectories to Early States http://en.wikipedia.org/wiki/Peiligang_culture [4Mart 2015].

Miken Uygarlığı. (t.y.). *Anadolu Arkeolojisi*. http://www.anadoluarkeolojisi.net/miken-uygabat_rligi.html [4Mart 2015].

Naqvi, N. (2012). Mehrgarh. *Archeologyblog*. <http://archaeology-pak.blogspot.com.tr/2012/10/mehrgarh-7000-bc-2500-bc.html> [2Mart 2015].

Neolithic Period in China (2004) In Heilbrunn Timeline of Art History. *The Metropolitan Museum of Art New York*.
http://www.metmuseum.org/toah/hd/cneo/hd_cneo.htm [4Mart 2015].

Neolithic Tomb at Dawenkou (t.y.)
<https://depts.washington.edu/chinaciv/archae/2dwkmain.htm> [7 Mart 2015].

Nikolaou, S. (t.y.). Yunanistan Şaraplarını Sevmek İçin Oniki Neden. *Balkon 3*.
<http://balkon3.com/tr/yunanistan-saraplarini-sevmek-icin-12-neden/> [4 Aralık 2014].

Örenyerler Myus. (2012). (<http://www.aydinvakfi.org.tr/orenyerler.html>)

Özçam, M. (2014). Tekno Ekonomik Paradigma. *İktisadi*.
<http://www.iktisadi.org/tekno-ekonomik-paradigma-nedir.html> [15Şubat 2015].

Öztepe, Erhan. (2012) Oryantalizan Dönem. *Tamsanat*.

<http://www.tamsanat.net/yayinlar/sanattarihi.php?post=521t> [4Mayıs 2015].

Paleolitik Çağ. (2009). Anadolu Medeniyetleri Müzesi:

<http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR,77778/paleolitik-cag.html> [8Aralık 2014].

Sanat Tarihi Dönemleri (2011). *Megep* [9 Şubat 2015].

http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Sanat%20Tarihi%20D%C3%B6nemleri.pdf [2 Mart 2015].

Senan, Erkmén (2009). Teos antik kenti Sığacık ve Seferihisar. *Blogspot*

<http://erkmensenan.blogspot.com.tr/2009/05/teos-antik-kenti-sgackseferihisar.html>

Seramik Sanat Tarihinde Kuş Figürü (2013). *Blog*

<http://kadifeklos.blogspot.com.tr/2013/03/seramik-sanat-tarihinde-kus-figuru.html>

Sülaleler Öncesi Dönemde Mısır. (2014). <http://tarih.tumders.com/eski-mezopotamya-ve-misir-tarihi.html> [6Mart 2015].

Şarabın Tarihi. (2012, Aralık 24). *Bağ ve Şarap*.

(http://bagvesarap.org/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=53) [2 Ocak 2015].

Tarihte Zeytinyağı.(2010). *Monteida*. <https://www.monteida.com/tr/oliveoil.asp?ID=1> [2 Mayıs 2015].

Terra Sigillata (t.y.) <http://www.anadoluarkeolojisi.net/terra-sigillata.html> [3 Mayıs 2015].

Three Females Figures. (2006). In Heilbrunn Timeline of Art History The Metropolitan Museum of Art. *New York*. (<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/35.11.16-.18>) [8 Mart 2015].

Vasilakis, Andonis. (t.y.) Minoan Civilization-Pottery and Vase Painting. *Cretathematicpark*. <http://www.cretathematicpark.com/minoan-civilization/the-new-palace-period/pottery-and-vase-painting.aspx> [4Mart 2015].

Wertz R.R. (2015) The Longshan culture. *Ibiblio*. <http://www.ibiblio.org/chinesehistory/contents/02cul/c03s04.html#The Hongshan culture> [5 Mart 2015].

Wu, Anni. (2014). Chinese Porcelain History. *Travelguide*. <http://www.chinahighlights.com/travelguide/culture/porcelain-history.htm> [5 Nisan 2015].

İnternet Kaynakları (Resim, Şekil ve Video İçin)

Ancient Egyptian Pottery (2013). <http://reshafim.org.il/ad/egypt/pottery/index.html#rem9> [2 Ocak 2015].

Ancient Indian Coiled Pottery (2010). *Blog*. <http://talkingaboutceramics.blogspot.com.tr/2010/11/history-of-ceramics-chapter-one.html> [4 Ocak 2015].

Ancient Tombs (t.y.) *Bible Archaeology*. <http://www.bible-archaeology.info/tombs.htm> [5Ocak 2015].

Aydar Ferda (2015). Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti <http://www.ferdaaydar.com/azerbaycan/nahcivan-ozerk-cumhuriyeti-naxcivan-muxtar-respulikasi/> [10 Şubat 2015].

Aydemir M. (2011). Bir Ticaret Aracı olarak ampforalar. *Blog*.

<http://toplumvetarih.blogcu.com/bir-ticaret-araci-olarak-amfora-lar/9408324> [2 Şubat 2015].

Bağışkan T. (2013). Kıbrıs arkeolojisinde zeytin ve zeytinyağı üretimi. *Yenidüzen*.

<http://www.yeniduzen.com/Ekler/adres-kibris/158/kibris-arkeolojisinde-zeytin-ve-zeytinyagi-uretimi/1427> [2Şubat 2015].

Biranın Anadolu Serüveni (t.y) *Anadolu Efes*.

http://www.anadoluefes.com/dosya/tarim_tr/efes_tarim_sunum.pdf [1 Haziran 2015].

Boundless.(2015) *Ceramics*.

<https://www.boundless.com/art-history/textbooks/boundless-art-history-textbook/aegean-civilizations-5/the-mycenaeans-61/ceramics-326-10875/> [2 Şubat 2015].

Bowl Ancestral Pueblo (t.y.) *Bandelier National Monument Museum Collection*.

http://www.nps.gov/museum/exhibits/band/exb_archeology/BAND1572_bowl_exb.html [2 Şubat 2015].

Bowl Halaf Period Syria (2000). *Metmuseum*.

http://www.metmuseum.org/toah/images/h2/h2_1983.407.jpg [4Ocak 2015].

Ceramic pot from Pharsala. (2006, Mayıs) *Tripadvisor*.

<http://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g189400-d198713-i1366191-> [2Şubat 2015].

Çin Porselenleri (t.y.). <http://www.artorientalis.com/Cinporselenleri.htm> [7 Şubat 2015].

Drinking in the Greek Manner: A Brief History of the Symposion. (2012, Temmuz 21). *Getty*.

http://www.getty.edu/museum/programs/lectures/drinking_in_the_greek_manner_lecture.html [12 Aralık 2014].

Earth of the Amazon:Shipibo-Conibo Ceramics. (2011, Mart 5). *Wordpress*.
<https://douglasdawson.wordpress.com/2011/03/05/shipibo> [17 Şubat 2015] .

Eğilmez M. (2012). Hitit Tarihinden Günümüze Dersler
<http://www.mahfiegilmez.com/p/hititler.html> [4 Ocak 2015].

El Sanatlarıyla AASM'ye geliyorlar. (2014, Kasım 14). *Haberler*.

<http://www.haberler.com/el-sanatlariyla-aasm-ye-geliyorlar-6686083-haberi/> [4 Ocak 2015].

Etruscan Pottery Buccero Ware. (t.y.)

<http://www.uq.edu.au/antiquities/82-008> [6Ocak 2015].

Hassuna ware (t.y.)

http://www.utexas.edu/courses/medworld/lecture_2.html [24Ocak 2014].

Helmes, G. (2001). A group of terracotta figurines from Harappa.
<http://www.harappa.com/figurines/1.html> [17 Şubat 2015].

Iranian Archaeological Sites Represented in the Milwaukee Public Museum Collection (2015). *Mpm*.<http://www.mpm.edu/research-collections/artifacts/iranian-ceramics/collection> [15 Şubat 2015].

Firik H. (2007, Haziran 6) *Gazeteeedremit*.

<http://www.gazeteeedremit.com/?module=news&function=print&n=5575001250>
[4Şubat 2015].

Fund Rogers (2009) <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2009.316> [7 Şubat 2015].

Great Days of Nemea (t.y.)<http://www.visitloutraki.com/media-center/blog/1700> [1 Ocak 2015].

Hisar'a Design Turkey'den Üç Ödül. (2012, Aralık 26). *Yapı*.
http://www.yapi.com.tr/yarismalar/hisara-design-turkeyden-uc-odul_103589.html [Aralık 2014].

Jar (t.y.) *Nps*.

http://www.nps.gov/museum/exhibits/band/exb_archeology/BAND725_jar_exb.html [4 2015].

Jozsa, L. G. (2012). Obesity of Womens in Paleolithicum. *Omicsgroup*.
<http://omicsgroup.org/journals/obesity-of-womens-in-paleolithicum-2165-7904.1000136.pdf> [3 Ocak 2015].

Geç Ubeyd Dönemine Ait Çömlekçilik Örneği (2006, 12 Mart). *Wikipedia*.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Obeyd_kültürü [4 Şubat 2015].

Gonzales G., J. Prosis (2010) . *Archeological Museum of Heraklion*.
http://www.grisel.net/herakleion_museum.htm [4 Ocak 2015].

Hattuşaş (2013). *Kültürvarlıkları*. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44890/hattusas-bogazkale-bogazkoy.html> [2 Şubat 2015].

Harappa (2014). *Wikipedia*. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Harappa> [1 Mart 2015].

Higgins, R. (1979). Large Pottery Storage Jar(pithos). *Britishmuseum*.
http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_image.aspx?image=k13352.jpg&retpage=18131 [8 Ocak 2015].

Hongshan (t.y.)<http://www.pitt.edu/~chifeng/pottery/Hongshan7.jpg> [8 Mart 2015].

Indus Valley Making Pots Red Pottery Vase (2014). *Bbc*.
http://www.bbc.co.uk/schools/primaryhistory/indus_valley/art_and_writing/ [9 Şubat 2015].

Indus Valley Making Pots Pottery Using a Wheel (2014). *Bbc*.

http://www.bbc.co.uk/schools/primaryhistory/indus_valley/art_and_writing/ [9 Şubat 2015].

İnandık Vazosu ve Kutsal Evlilik (2012). *Arkeokur*.

<http://arkeokur.tumblr.com/post/14721946757/inand-k-vazosu-ve-kutsal-evlilik> [12 Ocak 2015].

Karya (2015). *Wikipedia* .[12 Ocak 2015].

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karya#/media/File:Turkey_ancient_region_map_caria.JPG

Keren Ori (2013). Kamares Ware Pottery. <http://www.ancient.eu/image/1357/> [5 Mart 2015].

Khios (2014) <http://www.gelarabul.com/khios> [5 Mayıs 2015].

Khnum (t.y.) *History museum*.

<http://www.historymuseum.ca/cmc/exhibitions/civil/egypt/egcrgk1e.shtml> [4 Nisan 2015].

Kırıkkale ili ve çevresinin genç tunç çağı (2012). *Kırıkkale*.

http://www.kirikkale.gov.tr/default_b0.aspx?content=1027 [4 Mart 2015].

Klazomenai. (t.y) <http://www.klazomeniaka.com/10-12resim.html> [13 Mayıs 2015].

Klazomenia, t.y. <http://www.klazomeniaka.com/10-03resim.html> [13 Mayıs 2015].

Klazomenia, t.y. <http://www.klazomeniaka.com/10-04resim.html> [13 Mayıs 2015].

Lovegrove, R. (2008).Vitra Ross Lovegrove Koleksiyonları. *Vitra*.

http://vitra.com.tr/App_Assets/Catalogs/19/vitra-rose-lovegrove.pdf [5Mayıs 2015].

Lydion (2015). <http://www.penn.museum/collections/object/290920> [4Nisan 2015].

Lydian Excavated at Sardis (2007). *Metmuseum*.

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/14.30.9> [4Nisan 2015].

Montgomery, S. (1994). Sculpture, Disjunction.

<http://stevenmontgomery.net/sculpture.php?sectionId=1> [4Şubat 2015].

Near East. (t.y.) *varldskulturmuseerna*. [10 Mayıs

2015].<http://www.varldskulturmuseerna.se/en/medelhavsmuseet/collections-and-research/collections/the-near-east/> [4Nisan 2015].

Neck Amphora (2012). *Metmuseum*.<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2010.147> [4Nisan 2015].

Neolithic Egg Shell Black Pottery Vase Longshan Culture (2010).

http://asian.sudokuone.com/pottery_longshan.htm [5 Mart 2015].

Neolitik Seramik (2010, Ekim18). *Blog*.

http://kirsehirarkeoloji.blogspot.com.tr/2010/10/neolitik-seramik-yakndogu_18.html

Özgündoğdu, A.(2014). Seramik Üretiminde Çağdaş Bir Biçimlendirme Yöntemi Olarak Üçboyutlu Yazıcılar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Wordpress*.

<https://feyzaceramics.files.wordpress.com/2014/10/a-feyza-c3b6zgc3bcndoc49fdu-tam-metin.pdf> [1 Nisan 2015]

Pottery Vessel in the Form of Ram Western Iran, (t.y.).

<http://collections.lacma.org/node/241103>

Prehistoric Japanese Pottery. (t.y.). Ocak 6, 2015 tarihinde Tufts.edu:

<http://www.tufts.edu/programs/mma/fah188/ospina/jomon/> adresinden alındı

Small Figurine Final Jomon Period The Metropolitan Museum of Art. (2000).

Heilbrunn Timeline of Art History-Final Jomon Period

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1978.346> [7 Ocak 2015].

Seramik ve Cam Teknolojisi Antik Form Tasarımı. (2007). *Megep*

http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/seramik/moduller/antik_f orm_tasarimi.pdf [9 Şubat 2015].

Sionnach(2013) Dionysus The Anthesteria Festival of Love Death DEATH. *Wordpress*. <https://hemlockandhawthorn.wordpress.com/2013/02/22/dionysus-and-anthesteria/> [4 Mayıs 2015].

Suzuki, Y. (2014). *Ultimate Elaboration Ceramic Sculpture by Eriko Inazaki*. 2015 tarihinde Vimeo: <http://vimeo.com/81681888> [1Mart 2015.]

Şahin, Hasan Ali (2013). Cumhuriyetin 80. Yılında Kültepe Kanis Kazıları. *Blog*.<http://semrabayraktar.blogspot.com.tr/2013/07/kultepe-kanis-kazilari.html> [1Nisan 2015.]

The Ancestors (2005). *Blog*. <http://wdwcf.blogspot.com.tr/p/leading-researchers.html> [1Mart 2015].

Three terrakotta Figurines (t.y.) *Britishmuseum*.

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_image.aspx?image=ps340913.jpg&retpage=18359 [11 Nisan 2015.]

Ubaid Period. (2006). <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/49.133.2> . [14 Mart 2015.]

Ubaidian Culture. (t.y.) <http://archaeology.about.com/od/uterm/g/ubaid.htm>. [14 Mart 2015.]

Urartu Dili ve Kültürünün Kökenleri. (t.y.) http://anadolu.iwarp.com/ANASAY_files/Urartu_dili/urartu%20dili.htm . [17 Şubat 2015.]

Vasilakis, Andonis. (t.y.) Minoan Civilization-Pottery and Vase Painting. *Cretan thematic park*. [4 Mart 2015.]

<http://www.cretanthematicpark.com/minoan-civilization/the-new-palace-period/pottery-and-vase-painting.aspx>

Yeğın, S. (2012). Neyse Halin Türk Kahvesi Fıncanı. Şubat 5, 2015 tarihinde Sokak Galerisi: <http://www.sokakgalerisi.com/tasarimcılar/seza-yegin.aspx#prettyPhoto> – [8Ocak 2015].

Yılmaz, O. (2010). Sanatın Arketipi Olarak Anne Simgesi. C.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi: <http://dergi.cumhuriyet.edu.tr/cumusosbil/article/viewFile/1008000660/1008000646> [10 Ocak 2015].

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Ceren CENGİZ

Doğum yeri ve yılı: 13 Haziran 1990 / İzmir

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca, İtalyanca

Eğitim:

Yüksek Lisans: (2013-2015, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel sanatlar enstitü, Seramik ve Cam anabilim/anasanat dalı)

Lisans: (2008-2013, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar fakültesi , Endüstriyel Tasarım, anabilim/anasanat dalı)

Lise: (2004-2008, İzmir Anadolu Lisesi)

İş tecrübesi: (2010, Alfemo)

(2011, SD Mobilya)

(2015, Şişecam'da, C design için ilk seri üretimini gerçekleştirdi.)

Alınan Ödüller:

9. Muammer Çakı Uluslararası Öğrenci Seramik Yarışması, Sergileme, 2015

ETMK, İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Bölüm üçüncülüğü, 2013

Worldstar Student Uluslararası Ambalaj Tasarım Yarışması, Certificate of Recognition ,2013

Tüyap ASD Ambalaj Tasarımı Öğrenci Yarışması, Tanınırlık Belgesi 2013

Worldstar Student Uluslararası Ambalaj Tasarım Yarışması, Certificate of Recognition, 2012

Avrasya Tüyap ASD Ambalaj Tasarımı Öğrenci Yarışması, Tanınırlık Belgesi, 2012

Özel İzmir Amerikan Koleji Pop ve Rock Yarışması, En İyi Enstrüman kategorisi Keman, 2008

İşıl Saygın Güzel Sanatlar Lisesi, İki Aşamalı Resim Yarışması, Ön eleme

International Children's Art Exhibition, Skopje, Silver Certificate, 2003

Çocuk ve Çevre konulu Monami geleneksel resim yarışması, Başarı belgesi, 2000

Edak Ecza Koop, 2. Çocuk Resim Yarışması, İkincilik ödülü, 1998

Doğanata Eğitim Kurumları, Matematik-Fen Olimpiyatları, İkincilik

Katıldığı Sergiler, Fuarlar, Kongreler

İzmir Anadolu Lisesi Geleneksel Sanat Şenliği Resim Sergisi, Konak Atatürk Kültür Merkezi, İzmir, 2015

9. Muammer Çakı Uluslararası Öğrenci Seramik Yarışması, Sergileme, Eskişehir, 2015

Dokuz Eylül Üniversitesi Seramik ve Cam Bölümü Öğrenci Sergisi, Tınaztepe Buca 2014

Avrasya Ambalaj, İstanbul, 2013

İkinci Arge Proje Pazarı, Bursa, 2013

Avrasya Ambalaj, İstanbul, 2012

Tepekule Kongre Merkezi, Uluslararası Ambalaj Kongresi, İzmir, 2012

Modeko Mobilya Fuarı, 2011

İzmir Anadolu Lisesi Geleneksel Sanat Şenliği Resim Sergisi, Konak Atatürk Kültür Merkezi, İzmir (2004-2008)

İzmir Anadolu Lisesi Geleneksel Sanat Şenliği Resim Sergisi, Narlıdere Atatürk Kültür Merkezi, İzmir (2004-2008)